

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з навчальної роботи

_____ Л.І.Чорний
(підпис) (ініціали,
прізвище)
_____ 2019 року
м.п.

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І
ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ»
для підготовки на другому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня магістра
262 Правоохоронна діяльність
галузі знань 26 Цивільна безпека**

м. Хмельницький
2019

ЗМІСТ

			Стор.	
1.	Структура вивчення навчальної дисципліни		–	3
	1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	–	3
	1.2.	Лекції	–	4
	1.3.	Семінарські (практичні) заняття	–	7
	1.4.	Самостійна робота студентів	–	20
	1.5.	Індивідуальні завдання	–	48
	1.6.	Підсумковий контроль	–	56
	1.6.1.	Питання для підсумкового контролю	–	56
	1.6.2.	Приклад екзаменаційного білету	–	56
2.	Схема нарахування балів		–	58
3.	Рекомендовані джерела		–	60
	3.1.	Нормативно-правові акти	–	60
	3.2.	Судова практика		61
	3.3.	Наукова, навчально-методична, публіцистична література, інкорпорації практики ЄСПЛ, акти тлумачення права до окремих тем	–	62
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		–	80

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. 4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі - ЄКПЛ) та практика її застосування Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ, Страсбурзький Суд) як джерело права України (кримінально-правовий та кримінально-процесуальний аспект)		2	-			5		2	-			10
2.	«Кримінальне обвинувачення» як автономна концепція у праві Конвенції		4	2			10		4	2			9
3.	Інтерпретація ЄСПЛ загально правових принципів щодо кримінальних проваджень		2	-			5		-	2			10
4.	Інтерпретація ЄСПЛ спеціальних галузевих принципів у практиці застосування ЄКПЛ щодо кримінальних проваджень		2	6			10		-	2			10
5.	Гарантії, передбачені ст. 6 ЄКПЛ «Право на справедливий суд» щодо кримінального судочинства в інтерпретації ЄСПЛ		6	2			10		6	2			10

6.	Стандарти кримінального процесуального доказування у у практиці ЄСПЛ		4	2			5		4	-			10
7.	Застосування стандартів ЄСПЛ у кримінально-правовій кваліфікації, здійснюваній у кримінальному провадженні в Україні		2	2			5		-	-			6
8.	Система покарань та призначення покарання за КК України у світлі стандартів ЄСПЛ		2	2			5		-	-			6
9.	Кримінально-правова охорона особистих благ людини з врахуванням стандартів ЄСПЛ		2	4			5		-	-			10
10.	Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина з врахуванням стандартів ЄСПЛ		-	2			5		-	-			10
11.	Кримінально-правова охорона правосуддя в Україні з врахуванням стандартів ЄСПЛ		-	2			10		-	-			10
12.	Діяльність правоохоронних органів України у світлі стандартів прав людини, закріплених у ЄСПЛ		-	-			10		-	-			10
	Всього годин	135	26	24			85	135	16	8			111

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма

1	2	3	4
1.	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі - ЄКПЛ) та практика її застосування Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ, Страсбурзький Суд) як джерело права України (кримінально-правовий та кримінально-процесуальний аспект)	2	2
1.1.	Поняття практики ЄСПЛ. Правова природа рішень ЄСПЛ щодо прийнятності, щодо суті та його консультативних висновків.		
1.2.	ЄКПЛ і практика її застосування ЄСПЛ в системі національного законодавства України.		
1.3.	Дія ЄКПЛ і практики її застосування ЄСПЛ як джерела права в Україні в часі, просторі і за колом осіб.		
1.4.	Вплив стандартів ЄКПЛ на основні види юридичної діяльності в Україні: законотворення, тлумачення права, правозастосування.		
1.5.	Принципи дії ЄКПЛ.		
1.6.	Принципи тлумачення ЄКПЛ.		
2.	«Кримінальне обвинувачення» як автономна концепція у праві Конвенції	4	4
2.1.	Співвідношення поняття «кримінальне обвинувачення» за національним законодавством України та відповідно до автономного розуміння ЄСПЛ.		
2.2.	Поняття «кримінальне правопорушення» у практиці ЄСПЛ та його співвідношення з поняттям «кримінальне правопорушення» у кримінальному праві України.		
2.3.	Поняття «злочин» у практиці ЄСПЛ.		
2.4.	Автономна концепція покарання у практиці ЄСПЛ.		
3.	Інтерпретація ЄСПЛ загально правових принципів щодо кримінальних проваджень	2	-
3.1.	Поняття принципів права, принципів кримінального права, принципів кримінального провадження.		
3.2.	Інтерпретація ЄСПЛ загальноправового принципу верховенства права щодо кримінальних проваджень.		
3.3.	Інтерпретація ЄСПЛ загальноправового принципу законності щодо кримінальних проваджень.		
4.	Інтерпретація ЄСПЛ спеціальних галузевих принципів у практиці застосування ЄКПЛ щодо кримінальних проваджень	2	-
4.1.	Інтерпретація ЄСПЛ спеціального галузевого принципу кримінального права non bis in idem як похідного від загально-правового принципу справедливості.		
4.2.	Інтерпретація ЄСПЛ спеціальних галузевого принципу кримінального права пропорційності (співмірності) у кримінальному праві, як похідного від загально-правових принципів верховенства права, справедливості та розумності.		
4.3.	Інтерпретація ЄСПЛ спеціальних галузевих принципів кримінального провадження.		
5.	Гарантії, передбачені ст. 6 ЄКПЛ «Право на справедливий суд» щодо кримінального судочинства в інтерпретації ЄСПЛ	6	6
5.1.	Стадії кримінального провадження, на які поширюється дія ст. 6 ЄКПЛ.		

5.2.	Зміст права на доступ до суду у кримінальних провадженнях в розумінні ЄСПЛ.		
5.3.	Право на незалежний і безсторонній суд і його складові в інтерпретації ЄСПЛ. Ознаки суду, компетенцією якого є вирішення справ за кримінальним обвинуваченням.		
5.4.	Вимога умотивувати судові рішення в розумінні ЄСПЛ.		
5.5.	Право не свідчити проти себе в інтерпретації ЄСПЛ.		
5.6.	Правові позиції ЄСПЛ щодо розумних строків кримінального провадження.		
5.7.	Правові позиції ЄСПЛ щодо розуміння презумпції невинуватості.		
5.8.	Право мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту в інтерпретації ЄСПЛ.		
5.9.	Право на захист і його реалізація у кримінальному судочинстві України.		
5.10.	Тлумачення ЄСПЛ права на допит свідків обвинувачення		
6.	Стандарти кримінального процесуального доказування у практиці ЄСПЛ	4	4
6.1.	Заперечення ЄСПЛ своєї компетенції щодо перевірки оцінки доказів, здійсненої національними судами.		
6.2.	Застосовуваний ЄСПЛ стандарт оцінки належності доказів і використання його як взірця у кримінальних провадженнях в Україні.		
6.3.	Застосовувані ЄСПЛ стандарти оцінки допустимості доказів і використання їх як взірця у кримінальних провадженнях в Україні.		
6.4.	Застосовувані ЄСПЛ стандарти оцінки достовірності доказів і використання їх як взірця у кримінальних провадженнях в Україні.		
7.	Застосування стандартів ЄКПЛ у кримінально-правовій кваліфікації, здійснюваній у кримінальному провадженні в Україні	2	-
7.1.	Заперечення ЄСПЛ своєї компетенції щодо перевірки правильності кримінально-правової кваліфікації, здійсненої національними судами.		
7.2.	Правові позиції ЄСПЛ, що можуть бути застосовані як стандарти правильної кримінально-правової кваліфікації.		
7.3.	Стандарти кримінально-правової кваліфікації, продемонстровані ЄСПЛ у практиці застосування ст.4 протоколу №7 Конвенції, у якій закріплене правило «не двічі за одне».		
7.4.	Стандарти кримінально-правової кваліфікації, продемонстровані ЄСПЛ у справах щодо реалізації людиною права, гарантованого Конвенцією, що відповідно не може вважатися злочином.		
7.5.	З'ясування змісту ознак складів злочинів за КК України на базі практики ЄСПЛ.		
8.	Система покарань та призначення покарання за КК України у світлі стандартів ЄКПЛ	2	-
8.1.	Критерії, за якими покарання можна віднести до тих, призначення та застосування яких суперечить стандартам ЄКПЛ: покарання, що принижує гідність; нелюдське покарання.		
8.2.	Смертна кара як абсолютно заборонений вид покарання.		
8.3.	Оцінка відповідності стандартам ЄКПЛ призначення та застосування в Україні довічного позбавлення волі.		
8.4.	Оцінка відповідності стандартам ЄКПЛ призначення та		

8.5.	застосування в Україні конфіскації майна. Оцінка відповідності стандартам ЄКПЛ призначення та застосування в Україні виправних та громадських робіт.		
9.	Кримінально-правова охорона особистих благ людини з врахуванням стандартів ЄКПЛ	2	-
10.	Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина з врахуванням стандартів ЄКПЛ	-	-
11.	Кримінально-правова охорона правосуддя в Україні з врахуванням стандартів ЄКПЛ	-	-
12.	Діяльність правоохоронних органів України у світлі стандартів прав людини, закріплених у ЄКПЛ	-	-

1.3. Семінарські/практичні заняття

Тема 2. «Кримінальне обвинувачення» як автономна концепція у праві Конвенції

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття «кримінальне обвинувачення» в автономному розумінні ЄСПЛ.
2. Поняття «кримінальне правопорушення» в автономному розумінні ЄСПЛ.
3. Поняття «Злочин» в автономному розумінні ЄСПЛ.
4. Поняття «покарання» в автономному розумінні ЄСПЛ.

Вирішення тестів та письмових завдань,

розміщених у розділі «Самостійна робота студентів».

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: кримінальне обвинувачення, кримінальне правопорушення, злочин, покарання, автономна концепція ЄСПЛ.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу під час самостійного опрацювання матеріалу за цією темою студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Поняття "кримінальне обвинувачення" має "автономне" значення; воно повинно розумітися в сенсі Конвенції, а не лише в контексті його значення в національному праві. Таким чином, воно може визначатися як "офіційне повідомлення особи компетентним органом державної влади, в якому стверджується, що особа вчинила кримінальний **злочин**" (п. 65 Рішення ЄСПЛ у справі «Салов проти України» від 6 вересня 2005 р., заява № 65518/01. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_428).

Відповідно до п.14 ч.1 ст.3 Кримінального процесуального кодексу України **притягнення до кримінальної відповідальності** - стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

У тексті ЄКПЛ вживаються поняття «кримінальне проавопорушення» у: ст. 6 «Право на справедливий суд», ст. 7 «Ніякого покарання без закону», ст. 2 Протоколу №7 «Право на оскарження у кримінальних справах», ст. 3 Протоколу №7 «Відшкодування в разі незаконного засудження»; «злочин» у: ч. 2 ст. 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя», ч. 2 ст. 10 «Свобода вираження поглядів», ч. 2 ст. 11 «Свобода зібрань та об'єднань», ч. 3 ст. 2 Протоколу №4 «Свобода пересування», ч. 1 ст. 2 «Право на життя»; «покарання» у ст. 2 «Право на життя», ст. 3 «Заборона катування», ст. 7 «Ніякого покарання без закону», ст. 1 Протоколу № 6 «Скасування смертної кари», ст. 3 Протоколу № 7 «Відшкодування у разі незаконного засудження», ст.1 Протоколу №13 «Скасування смертної кари».

ЄСПЛ за виробленими у його практиці критеріями визначає, чи належить те, чи інше правопорушення до кримінальних, а той чи інший вид стягнення – до покарання. Ці поняття є автономними, оскільки їх трактування ЄСПЛ не завжди збігається з їхнім же значенням за

національним правом держав-учасниць Ради Європи. Крім того, як зазначено в багатьох рішеннях ЄСПЛ, він не вимагає криміналізації тих діянь, які ним розглядаються як кримінальні правопорушення. Доцільність існування автономної концепції «кримінальне обвинувачення» та його складових: «кримінальне правопорушення», «покарання» полягає в тому, щоб забезпечити права осіб, які обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення і до яких може бути застосоване кримінальне покарання, в тому їх розумінні, як це автономно тлумачить ЄСПЛ, на рівні процесуальних прав, які надає підозрюваному, обвинуваченому, підсудному кримінальне процесуальне законодавство.

Поняття злочин ЄСПЛ вживає у змісті, ідентичному до того, як воно розуміється в національних законодавствах.

Вивчаючи цю та інші теми курсу, студенти повинні мати на увазі, що:

1) потрібно опрацьовувати рішення ЄСПЛ як щодо України, так і щодо інших держав;

2) список наведених у цих матеріалах рекомендованих джерел не може бути вичерпним.

Весь час з'являються нові публікації.

Тема 3. Інтерпретація Європейським судом з прав людини загально правових принципів щодо кримінальних проваджень

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття, система, функції принципів права.

2. Правові позиції ЄСПЛ щодо кримінально-процесуального змісту та структури принципу верховенства права і їхня застосовність у кримінальних провадженнях.

3. Зміст та структура принципу законності у кримінальних провадженнях.

Вирішення тестів та письмових завдань,

розміщених у розділі «Самостійна робота студентів».

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: принципи права, загально-правові принципи, спеціально-галузеві принципи кримінального права, принцип верховенства права, принцип законності, принцип справедливості, принцип гуманізму, принцип особистої (індивідуальної) відповідальності за наявності вини, принцип відповідальності за вчинений злочин; принципи кримінального провадження.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу під час самостійного опрацювання матеріалу за цією темою студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- принципи права – це загальні засади, які визначають існування і розвиток права, у яких зосереджений світовий досвід розвитку права, досвід цивілізації та втілюються загальнолюдські цінності;

- принципи права поділяються на загально правові і спеціально галузеві;

- загально правовий принцип верховенства права закріплений у: ст. 3 Конституції України; преамбулі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., ст.ст. 7, 8 КПК України і роз'яснений у рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) від 22 грудня 2010 р. № 23-рп/2010;

- різні процедурні та змістові аспекти принципу верховенства права інтерпретовані в рішеннях ЄСПЛ, зокрема: «Веренцов проти України», «Волохи проти України», «Полторацький проти України», «Брумареску проти Румунії», «Христов проти України», «Пономарьов проти України», «Бочан проти України», «Рябих проти Росії», «Нікітін проти Росії», «Желтяков проти України».

- інтерпретація ЄСПЛ принципу *res judicata* – складової принципу верховенства права відтворена у Постановках ВСУ: від 17 грудня 2015 р. у справах № 5-55к15, 5-112к15, 5-125к15, 5-184к15, 5-187к15, 5-205к15, 5-230к15; від 24 грудня 2015 р. у справі № 5-

126кс15; від 21 січня 2016 р. у справі №5-124кс15; від 23 червня 2016 р. у справі № 5-91кс16; від 20 квітня 2017 р. у справі №5-213кс(15)15;

- відповідно до звіту Венеціанської комісії 2011 р. елементами принципу верховенства права є :

- 1) законність, включно з прозорим, підзвітним і демократичном процесом прийняття законів;
- 2) правова визначеність;
- 3) заборона довільності у прийнятті рішень;
- 4) доступ до правосуддя, що здійснюється незалежним і безстороннім судом, включно з можливістю оскаржити в суді адміністративні акти;
- 5) повага до прав людини;
- 6) недискримінація і рівність перед законом;

- у практиці ЄСПЛ немає чіткого розрізнення принципів верховенства права та законності. Законність розглядається як елемент верховенства права. Проте, виходячи з усталеного в теорії держави і права розуміння законності як «режиму (стану) відповідності суспільних відносин законам і підзаконним нормативно-правовим актам держави, який утворюється в результаті їх неухильного здійснення всіма суб'єктами права»¹, принципи верховенства права в його процедурній складовій та законності розрізняються тим, що вимоги до якості законодавства є складовими принципу верховенства права, вимоги щодо реалізації та застосування прийнятого законодавства – принципу законності;

- принцип законності закріплено у ст. 19 Конституції України; ст. 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.; ст.ст. 7, 9 КПК України;

- зміст принципу законності щодо кримінальних проваджень інтерпретовано у рішеннях ЄСПЛ, зокрема: «Сергій Волосюк проти України», «Веренцов проти України», «Єчюс проти Литви», «Биков проти Росії», «Хендісайд проти Об'єднаного королівства», «Смірнов проти Росії», «Алексанян проти Росії», «Клішин проти України», «Корнейкова проти України» «Желтяков проти України» та інших;

- кримінально-процесуальний зміст принципу законності полягає у вимозі законності втручання у права та свободи особи та їхнього обмеження. Таке втручання (обмеження) буде законним, якщо воно здійснене з дотриманням таких вимог:

- 1) відповідно до закону;
- 2) законна мета;
- 3) необхідність у демократичному суспільстві для досягнення своєї законної (легітимної) мети (пропорційність).

Тема 4. Інтерпретація ЄСПЛ спеціальних галузевих принципів у практиці застосування Конвенції щодо кримінальних проваджень

Питання для усного опитування та дискусії

1. Похідний від загально-правового принципу справедливості спеціальний галузевий принцип кримінального права – non bis in idem (ст. 4 Протоколу №7 ЄКПЛ) в інтерпретації ЄСПЛ.

2. Похідний від загально-правових принципів верховенства права, справедливості та розумності спеціальний галузевий принцип кримінального права – пропорційності (співмірності) у кримінальному праві в інтерпретації ЄСПЛ.

3. Інтерпретація ЄСПЛ спеціального галузевого принципу кримінального провадження рівності перед законом і судом.

4. Інтерпретація ЄСПЛ спеціального галузевого принципу кримінального провадження поваги до людської гідності;

¹ Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: посібник для студентів спеціальності «Правознавство». Бородянка, 1993. 172 с. С. 85.

5. Інтерпретація ЄСПЛ спеціального галузевого принципу кримінального провадження забезпечення права на свободу та особисту недоторканність.

6. Інтерпретація ЄСПЛ спеціального галузевого принципу кримінального провадження недоторканності житла чи іншого володіння особи.

7. Інтерпретація ЄСПЛ спеціального галузевого принципу кримінального провадження таємниці спілкування.

8. Інтерпретація ЄСПЛ спеціального галузевого принципу кримінального провадження невтручання у приватне життя;

9. Інтерпретація ЄСПЛ спеціального галузевого принципу кримінального провадження недоторканності права власності;

10. Інтерпретація ЄСПЛ спеціального галузевого принципу кримінального провадження доступу до правосуддя та обов'язковості судових рішень;

11. Інтерпретація ЄСПЛ спеціального галузевого принципу кримінального провадження забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності.

Письмові завдання:

1. Які методи ведення допиту є порушенням гарантій, передбачених Конвенцією про захист прав та основоположних свобод людини? Свою позицію проілюструйте прикладами з прецедентної практики Європейського Суду з прав людини. Яку оцінку відповідним порушенням належить дати з точки зору кримінального права України?

2. Які судові рішення з огляду на сучасне трактування гарантій ст. 6 Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини є завідомо неправосудними? Поясніть, яким чином відповідні правові позиції Європейського Суду з прав людини можуть бути використанні у тлумаченні ст. 375 «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» КК України.

3. На підставі аналізу практики Європейського Суду з прав людини із застосування ст. 5 Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини сформулюйте максимально повний перелік можливих форм діяння в складі злочину, передбаченого ст. 371 «Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою» КК України.

4. Сформулюйте критерії визначення змісту оціночного поняття «грубе» порушення права на захист у ст. 374 КК України відповідно до гарантій, передбачених Конвенцією про захист прав та основоположних свобод людини. Яку оцінку з точки зору кримінального права належить дати діяльності судді, який умисно порушує гарантії передбачені ст. 6 Конвенції?

Вирішення письмових завдань, тестів,

розміщених у розділі «Самостійна робота студентів».

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: загально-правові принципи, спеціально-галузеві принципи кримінального права, принцип верховенства права, принцип законності, принцип справедливості, принцип гуманізму, принцип особистої (індивідуальної) відповідальності за наявності вини, принцип відповідальності за вчинений злочин; принципи кримінального провадження.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу під час самостійного опрацювання матеріалу за цією темою студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- система принципів кримінального права має трирівневу структуру: 1) загально правові з їхніми особливостями у кримінальному праві; 2) спеціально-галузеві; 3) принципи кримінально-правової кваліфікації, принципи застосування заходів кримінально-правового характеру;

- до принципів кримінального права належать:

1) законності (у його кримінально-правовому змісті);

2) справедливості (у його кримінально-правовому змісті);

3) гуманізму (у його кримінально-правовому змісті);

- 4) особистої (індивідуальної, персональної) відповідальності;
- 5) відповідальності за вчинений злочин за наявності усіх ознак складу злочину (відповідальності за наявності вини)
- 6) невідворотності кримінальної відповідальності.

- загально-правові принципи у кримінальному праві мають особливий, властивий для кримінального права зміст і прояви;

- правила *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, що є складовими принципами законності закріплені у Конституції України, Кримінальному кодексі України, ст. 7 ЄКПЛ. Зміст цих принципів детальніше і ґрунтовніше, ніж у актах національного законодавства України розкритий у праві Конвенції (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. в інтерпретації Європейського суду з прав людини).

- правило *non bis in idem*, що є складовою принципом справедливості, поширюється лише на кримінально-правову сферу. Воно закріплене у ч. 1 ст. 61 Конституції України; ст. 4 протоколу №7 ЄКПЛ; ч. 3 ст. 2, ч. 4 ст. 67 Кримінального кодексу України, ч. 3 ст. 2, ч. 4 ст. 67 Кримінального кодексу України. Практика ЄСПЛ щодо інтерпретації цього принципу виявлена дослідниками в основному у рішеннях щодо інших держав. Щодо України виявлено лише одне таке рішення;

- загально-правові принципи у кримінальному процесуальному праві також мають свій особливий зміст;

- принципи кримінального провадження закріплені у розділі 2 Кримінально-процесуального кодексу України «Засади кримінального провадження». Проте, зміст цих принципів детальніше, ніж у національному законодавстві України розкритий у практиці ЄСПЛ у рішеннях за заявами про порушення ст.ст. 2, 3, 5, 6, 8, 10, 11 ЄКПЛ;

- зміст принципу рівності у кримінальному провадженні інтерпретовано ЄСПЛ у рішеннях: «Кресс проти Франції», «Ф.С.Б. проти Італії», «Т. проти Італії», «Кайя проти Австрії», «Яременко проти України», «Константінеску проти Румунії», «Буазін проти Франції», «Моїсеєв проти Росії»;

- зміст принципу свободи та особистої недоторканості особи інтерпретовано ЄСПЛ, зокрема, у рішеннях: «Харченко проти України», «Осипенко проти України», «Ічин та інші проти України», «Хайредінов проти України».

Тема 5. Гарантії, передбачені ст. 6 ЄКПЛ «Право на справедливий суд» щодо кримінального судочинства в інтерпретації ЄСПЛ

Питання для усного опитування та дискусії

5.1. Правові позиції ЄСПЛ щодо стадій кримінального провадження, на які поширюється дія статті 6 ЄКПЛ.

5.2. Інтерпретація ЄСПЛ права на доступ до суду. Зміст і структура права на доступ до суду.

5.3. Правові позиції ЄСПЛ щодо ознак суду, компетенцією якого є вирішення справ за кримінальним обвинуваченням.

5.4. Поняття умотивованого судового рішення як складової справедливого судового рішення.

5.5. Трактатування ЄСПЛ права не свідчити проти себе.

5.6. Розумні строки кримінального провадження як один з чинників, що забезпечує справедливе судові рішення.

5.7. Правові позиції ЄСПЛ щодо розуміння презумпції невинуватості.

5.8. Право мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту в інтерпретації ЄСПЛ.

5.9. Право на захист і його реалізація у кримінальному судочинстві України.

5.10. Право на допит свідків обвинувачення.

Вирішення тестів та письмових завдань

розміщених у розділі «Самостійна робота студентів».

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: право на доступ до суду (право на суд); гарантії справедливого судового розгляду; право на вмотивоване судові рішення; встановлений законом суд; незалежний суд; неупереджений/безсторонній суд; розумні строки кримінального провадження; презумпція невинуватості; право на захист, право мати час і можливості для підготовки свого захисту, право на допит свідків обвинувачення, рівність процесуальних можливостей сторін; право безперешкодного доступу до матеріалів справи (кримінального провадження).

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: ст. 6 Конвенції «Право на справедливий суд» у ч. 1 передбачає загальні гарантії справедливого судового розгляду, що поширюються на всі види юридичних проваджень, не лише кримінальних. В зв'язку з цим, всі вимоги, які висунуті у практиці ЄСПЛ, що спрямовані на забезпечення справедливості цивільного, чи іншого некримінального провадження, застосовні й щодо кримінальних проваджень. Про це є прямі вказівки у рішеннях ЄСПЛ, зокрема у рішенні у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» така вказівка стосувалася вимоги про вмотивованість судових рішень.

У ч. 2 ст. 6 Конвенції закріплена формула презумпції невинуватості.

У ч. 3 ст. 6 сформульовані особливі гарантії, для осіб, обвинувачених у вчиненні кримінального правопорушення. При цьому, поняття «кримінальне правопорушення» ЄСПЛ трактує у автономному розумінні, яке є значно ширшим, ніж розуміння цього поняття у національному праві України. За наявності сформульованих у практиці ЄСПЛ критеріїв деякі адміністративні, фінансові та дисциплінарні проступки поряд зі злочинами охоплюються поняттям «кримінальне правопорушення». Такий підхід спрямований на те, щоб особам, обвинуваченим у вчиненні кримінального правопорушення, були забезпечені всі гарантії, які передбачені для кримінального провадження, як актами національного, так і міжнародного права.

Гарантії, що закріплені у ст. 6 ЄКПЛ «Право на справедливий суд» в інтерпретації їх ЄСПЛ можуть бути застосовані у кримінальних провадженнях не лише як стандарти процедури кримінального провадження, а й як взірці для з'ясування змісту ознак складів злочинів проти правосуддя.

Стандарти ст. 6 ЄКПЛ поширюються не лише на судові провадження, а й на всі стадії кримінального провадження, починаючи з першого допиту особи, в тому числі, як свідка.

Тема 6. Стандарти кримінального процесуального доказування у у практиці ЄСПЛ

Питання для усного опитування та дискусії

6.1. Заперечення ЄСПЛ своєї компетенції щодо перевірки оцінки доказів, здійсненої національними судами.

6.2. Застосовуваний ЄСПЛ стандарт оцінки належності доказів і використання його як взірця у кримінальних провадженнях в Україні.

6.3. Застосовувані ЄСПЛ стандарти оцінки допустимості доказів і використання їх як взірця у кримінальних провадженнях в Україні.

6.4. Застосовувані ЄСПЛ стандарти оцінки достовірності доказів і використання їх як взірця у кримінальних провадженнях в Україні.

Вирішення тестів та письмових завдань,

поданих студентам у розділі «Самостійна робота студентів».

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: належність доказів; допустимість доказів; достовірність доказів; стандарт оцінки доказів «поза розумним сумнівом»; провокації і підбурювання; право не свідчити проти самого себе/право не давати показання/право на мовчання; право на захист.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: 1) за загальним правилом, у провадженнях за заявами про порушення ст. 6 Конвенції ЄСПЛ не здійснює перевірку того, чи правильно здійснили оцінку допустимості доказів національні суди. Визнаючи неприйнятними такі скарги заявників ЄСПЛ вказував у багатьох справах, що заявники мали можливість скористатися перевагами змагального процесу і заявляти свої претензії щодо доказів, поданих стороною державного обвинувачення під час розгляду справи національними судами; 2) ЄСПЛ не вбачає своїм завданням принципове визначення того, чи можуть певні види доказів бути допустимими; 3) зі свого загального підходу сам ЄСПЛ робив винятки і визнавав порушення права на справедливий суд, гарантованого ст. 6 Конвенції, у випадках, коли обвинувачення особи ґрунтувалося на доказах, отриманих шляхом провокацій і підбурювання; або в результаті порушення права на мовчання та права не свідчити проти самого себе, шляхом: примушування, застосування катування, жорстокості та приниження особи, порушення права на захист; 4) сам ЄСПЛ у своїх провадженнях, зокрема, за заявами про порушення ст.ст. 2, 3, 5, 8 Конвенції, оцінку належності, допустимості і достовірності доказів здійснює. Тому продемонстровані ним підходи можуть бути застосовані у кримінальних провадженнях в Україні як стандарти оцінки доказів.

Тема 7. Застосування стандартів ЄКПЛ у кримінально-правовій кваліфікації, здійснюваній у кримінальному провадженні в Україні

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття і види кримінально-правової кваліфікації.
2. Підстави кримінально-правової кваліфікації.
3. Фактична підстава кримінально-правової кваліфікації.
4. Юридична підстава кримінально-правової кваліфікації.
5. ЄКПЛ і практика ЄСПЛ як додаткова юридична підстава кримінально-правової кваліфікації.

Вирішення тестів та письмових завдань,
розміщених у розділі «Самостійна робота студентів».

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: кримінально-правова кваліфікація; додаткові юридичні підстави кримінально-правової кваліфікації, ознаки складу злочину.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

ЄКПЛ не містить жодної згадки про кримінально-правову кваліфікацію. ЄСПЛ також неодноразово відмежовувався від цього виду діяльності, мотивуючи це принципом субсидіарності застосування ЄКПЛ, зокрема тим, що до компетенції національних судів належать питання тлумачення та застосування права. ЄСПЛ не займається допущеними національними судами помилками щодо питань фактів чи права, крім випадків і лише в тій мірі, коли це порушує стандарти Конвенції.

Водночас, практика ЄСПЛ як додаткова підстава кримінально-правової кваліфікації:

дає розуміння окремих принципів кримінального права і принципів кримінально-правової кваліфікації, зокрема принципу Non bis in idem; правила nullum crimen, nulla poena sine lege

- формулює вимоги до джерел кримінального права та правила застосування їх положень. Наприклад, кримінальний закон має бути передбачуваний. Якщо ні, то його не можна застосовувати;

- правові позиції ЄСПЛ лежать в основі визначення змісту ознак певних складів злочинів, дають можливість констатувати наявність чи відсутність складу злочину у конкретному діянні.

Тема 8. Система покарань та призначення покарання за КК України у світлі стандартів ЄКПЛ

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та ознаки системи покарань за КК України.
2. Види покарань за КК України.
3. Історія існування і скасування в Україні смертної кари як виду покарання.
4. Оцінка смертної кари з точки зору відповідності цього виду покарання стандартам ЄКПЛ.
5. Оцінка довічного позбавлення волі як виду покарання в Україні з точки зору відповідності його стандартам ЄКПЛ.
6. Оцінка конфіскації майна як виду покарання в Україні з точки зору його відповідності стандартам ЄКПЛ.
7. Оцінка виправних і громадських робіт як видів покарання в Україні з точки зору їхньої відповідності стандартам ЄКПЛ.
8. Оцінка позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як виду покарання в Україні з точки зору його відповідності стандартам ЄКПЛ.

Вирішення тестів та письмових завдань,

розміщених у розділі «Самостійна робота студентів».

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: покарання, система покарань, види покарань, смертна кара, довічне позбавлення волі, штраф, конфіскація майна, виправні роботи, громадські роботи, призначення покарання, відбування покарання.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Стандартам Конвенції однозначно не відповідає саме існування такого виду покарання як смертна кара. Незважаючи на те, що відповідно до ч. 2 ст. 2 ЄКПЛ застосування смертної кари як виду покарання виглядає правомірним, насправді підходи до застосування цього виду покарання змінилися порівняно з тими, які вони були на момент прийняття ЄКПЛ. Зміни до Конвенції вносяться не так як в українське національне законодавство, а шляхом доповнення її протоколами. Зокрема, протоколом №6 було встановлено заборону на застосування смертної кари у мирний час, а протоколом №13 надано гарантії незастосування смертної кари і в умовах воєнного чи надзвичайного стану. В Україні смертну кару було скасовано рішенням Конституційного Суду України від 22 грудня 1999 р.

Існують певні застереження щодо відповідності гарантіям Конвенції застосування та виконання таких, встановлених чинним КК України, видів покарань як довічне позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк та конфіскації. Застосування довічного позбавлення волі в Україні було предметом розгляду ЄСПЛ у справах «Рубан проти України» від 12 липня 2016 р., заява № 8927/11; «Віктор Назаренко проти України» від 3 жовтня 2018 р., заява № 18656/13; «Петухов проти України» від 12 березня 2019 р.

Тема 9. Кримінально-правова охорона особистих благ людини з врахуванням стандартів Конвенції

Питання для усного опитування та дискусії

1. Зміст конвенційної гарантії права на життя, закріпленої у ст. 2 ЄКПЛ. Його матеріально-правова та процесуальна складові. Позитивні та негативні зобов'язання держави щодо гарантування права на життя.

2. Визначення моменту початку та припинення життя у практиці Європейського суду з прав людини.

3. Обов'язок держави передбачити «ефективні кримінально-правові положення» про захист життя.

4. Відповідність положень Кримінального кодексу України та правозастосовної практики про обставини, що виключають злочинність діяння, гарантіям передбаченим ст. 2, 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (гарантіям права на життя).

5. Використання практики Європейського суду з прав людини у тлумаченні кримінально-правових норм про злочини, які посягають на життя та здоров'я особи, відповідальність за які передбачена:

- ст. 118 КК України,
- ст. 120 КК України,
- ст. 124 КК України,
- ст. 126 КК України,
- ст. 127 КК України.

6. Забезпечення права на життя мирного населення в зоні збройного конфлікту.

7. Тлумачення та застосування положень закону про кримінальну відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності під призвою стандартів Конвенції.

8. Тлумачення та застосування положень закону про кримінальну відповідальність за злочини проти волі людини під призвою стандартів Конвенції.

Вирішення тестів та письмових завдань

поданих студентам у розділі «Самостійна робота студентів».

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: право на життя, матеріальні та процесуальні обов'язки держави щодо забезпечення права на життя людини, позитивні зобов'язання держави щодо забезпечення права на: життя/ свободу / особисту недоторканість .

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

ЄКПЛ і практика ЄСПЛ, як джерело кримінального права України і як додаткова юридична підстава кримінально-правової кваліфікації:

- дає розуміння окремих принципів кримінального права і принципів кримінально-правової кваліфікації, зокрема принципу non bis in idem; правила nullum crimen, nulla poena sine lege

- формулює вимоги до якості джерел кримінального права та правила застосування їх положень;

- правові позиції ЄСПЛ лежать в основі визначення змісту ознак певних складів злочинів, дають можливість констатувати наявність чи відсутність складу злочину у конкретному діянні.

Беззаперечним є той факт, що право на життя є найціннішим благом, бо надається людині від народження. Воно є базовим, а тому потребує неухильного дотримання. У протилежному ж випадку — втрачають сенс усі інші права людини. Підтвердженням сказаному можуть слугувати наступні нормативи. Зокрема, частиною 1 статті 3 Конституції проголошено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Статтею 27 Конституції встановлено, що кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави — захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [101].

Відповідне положення закріплене і у ч. 1 ст. 2 ЄКПЛ, де вказано, що право кожного на життя охороняється законом. ЄСПЛ наголошує, що стаття 2 ЄКПЛ, яка гарантує право на життя, є одним з найважливіших серед основоположних положень ЄКПЛ. Разом зі статтею 3 вона також втілює одну з основних цінностей демократичних суспільств, які входять до складу Ради Європи. Перше речення статті 2 приписує Договірним державам не лише не допускати

«умисного» позбавлення життя чи позбавлення життя через «застосування сили», непропорційної до законних цілей, про які йдеться в підпунктах «а» і «с» другого пункту цього положення – так звані, негативні зобов'язання держави щодо забезпечення права на життя, але й вживати відповідних заходів для захисту життя тих, хто перебуває під їхньою юрисдикцією – позитивні зобов'язання держави щодо забезпечення права на життя. В інтерпретації ЄСПЛ держава має ще й процесуальні зобов'язання щодо забезпечення права на життя – провести ефективне розслідування позбавлення життя. Національне законодавство України відповідає стандартам ЄКПЛ в частині виконання обов'язку держави встановити кримінальну відповідальність за умисне позбавлення життя. У розділі II Особливої частини КК України «Злочини проти життя та здоров'я особи» передбачено кримінальну відповідальність не лише за умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, а й за вчинене через необережність. Крім того, відповідальність за заподіяння смерті людині глибоко диференційована у КК України з врахуванням різноманітних обставин, які впливають на ступінь суспільної небезпеки вчиненого.

Назва ст. 3 ЄКПЛ «Заборона катування» є вужчою за її зміст. На відміну від ст. 2 ст. 3 ЄКПЛ накладає абсолютну заборону на три види поведінки, які відрізняються за рівнем жорстокості: 1) катування; 2) нелюдське поводження; 3) таке, що принижує гідність поводження або покарання. «Навіть за найскладніших обставин, таких як боротьба проти тероризму та організованої злочинності, Конвенція в абсолютній формі забороняє катування та нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання, незалежно від поведінки відповідної особи» (рішення ЄСПЛ «Чахал проти Сполученого Королівства» [Chahal v. the United Kingdom] від 15 листопада 1996 р., п. 79).

Поводження визнають нелюдським за наявності **мінімального рівня жорстокості** Оцінка цього мінімального рівня є відносною; вона залежить від усіх обставин справи, таких як тривалість такого поводження, його фізичні та психічні наслідки, а також, у деяких випадках, стать, вік та стан здоров'я потерпілої особи (Рішення ЄСПЛ у справах: «Ухань проти України» від 18 грудня 2008 р., заява №30628/02, п. 56; «Буїд проти Бельгії» BOUYID v. BELGIUM від 28 вересня 2015 р., п. 86; «Яллох проти Німеччини», п. 67).

«Погане поводження, яке досягає такого мінімального ступеню жорстокості, як правило, включає фактичні тілесні ушкодження або ж інтенсивне фізичне чи психічне страждання. Але навіть за відсутності цих ознак, у разі коли поводження принижує або ображає людину, виявляючи неповагу до людської гідності або принижуючи її, або коли воно викликає почуття страху, занепокоєння або неповноцінності, що здатне зламати психічний та фізичний спротив людини, воно може вважатися таким, що принижує гідність і теж підпадати під заборону, встановлену у статті 3» (рішення ЄСПЛ у справах: «Васюков проти Росії» [Vasyukov v. Russia] від 5 квітня 2011 року, заява № 2974/05, пункт 59; «Буїд проти Бельгії» BOUYID v. BELGIUM від 28 вересня 2015 р., п. 87).

Поводження, що принижує гідність «породжує у потерпілого відчуття страху або приниження, мучення і неповноцінності, може пригнітити потерпілого і, навіть, зламати його/її фізичний чи моральний опір (Рішення ЄСПЛ у справі «Ірландія проти Сполученого Королівства» (Ireland v. the UK), 1978, п. 167.).

Катування ж – це умисне нелюдське поводження, яке спричиняє особливо тяжкі і жорстокі страждання; зазвичай застосовується із переслідуваною метою.

Так само як і ст. 2, ст. 3 має негативний, позитивний та процесуальний аспекти.

Тема 10. Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина з врахуванням стандартів ЄКПЛ

Питання для усного опитування та дискусії

1. Врахування практики ЄСПЛ із застосування ст.ст. 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя», 9 «Свобода думки, совісті і релігії», 10 «Свобода вираження поглядів», 11 «Свобода зібрань та об'єднання» ЄКПЛ у тлумаченні змісту ознак: потерпілий, суспільно небезпечне діяння та мотив у складі злочину, передбаченому ст. 161 КК України «Порушення

рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками».

2. Врахування практики ЄСПЛ із застосування ст. 8 ЄКПЛ «Право на повагу до приватного і сімейного життя» у тлумаченні поняття предмета у складі злочину, передбаченого ст. 162 КК України «Порушення недоторканості житла».

3. Врахування практики ЄСПЛ із застосування ст. 8 ЄКПЛ «Право на повагу до приватного і сімейного життя» у тлумаченні поняття предмета у складі злочину, передбаченого ст. 163 КК України «Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передається засобами зв'язку або через комп'ютер».

4. Врахування практики ЄСПЛ із застосування ст. 8 ЄКПЛ «Право на повагу до приватного і сімейного життя» у тлумаченні поняття предмета у складі злочину, передбаченого ст. 182 КК України «Порушення недоторканості приватного життя».

5. Врахування практики ЄСПЛ із застосування ст. 8 ЄКПЛ «Право на повагу до приватного і сімейного життя» у тлумаченні поняття законної професійної діяльності журналістів, перешкоджання якій становить склад злочину, передбаченого ст. 171 КК України «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів».

6. Врахування практики ЄСПЛ із застосування ст. 3 протоколу 1 до ЄКПЛ «Право на вільні вибори» у тлумаченні змісту суспільно небезпечного діяння у складі злочину, передбаченого ст. 157 КК України «Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача».

7. Врахування практики ЄСПЛ із застосування ст. 11 ЄКПЛ «Свобода зібрань та об'єднання» у тлумаченні змісту суспільно небезпечного діяння у складі злочину, передбаченого ст. 180 КК України «Перешкоджання здійсненню релігійного обряду».

8. Врахування практики ЄСПЛ із застосування ст. 2 протоколу №1 до ЄКПЛ «Право на освіту» у тлумаченні змісту суспільно небезпечного діяння у складі злочину, передбаченого ст. 183 КК України «Порушення права на отримання освіти».

Вирішення тестів та письмових завдань,

поданих студентам у розділі «Самостійна робота студентів».

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: приватне життя, сімейне життя, житло, кореспонденція, право на освіту, право на свободу вираження думок, право на вільні вибори, свобода думок, совіті і релігії.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

ЄКПЛ і практика ЄСПЛ, як джерело кримінального права України і як додаткова юридична підстава кримінально-правової кваліфікації:

- дає розуміння окремих принципів кримінального права і принципів кримінально-правової кваліфікації, зокрема принципу non bis in idem; правила nullum crimen, nulla poena sine lege

- формулює вимоги до якості джерел кримінального права та правила застосування їх положень;

- правові позиції ЄСПЛ лежать в основі визначення змісту ознак певних складів злочинів, дають можливість констатувати наявність чи відсутність складу злочину у конкретному діянні.

Конституція України закріплює гарантії недоторканності житла у ст. 30, таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції у ст. 31, заборону втручання у особисте і сімейне життя у ст. 32, свободи думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань у ст. 34, свободи світогляду і віросповідання у ст. 35, свободи об'єднання у політичні партії та громадські організації у ст. 36. Відповідні гарантії закріплені у статтях ЄКПЛ та протоколів до неї.

Проте, кожне з наведених вище прав людини не є абсолютним. Ті самі конституційні та конвенційні норми, які їх гарантують, передбачають й умови, за яких вказані права можуть

бути обмежені. Детальніше порядок і умови законного обмеження прав людини регламентовані у відповідних статтях КПК України. Водночас, слід пам'ятати, що відповідно до правових позицій ЄСПЛ не завжди формальна відповідність обмеження прав людини вимогам національного законодавства відповідає гарантіям Конвенції. По-перше, самі нормативно-правові акти національного законодавства повинні відповідати вимогам верховенства права, зокрема щодо якості закону. По-друге, крім здійснення відповідно до закону, застосування заходів, що обмежують права людини, повинно здійснюватися задля законом встановленої мети, а також бути необхідними у демократичному суспільстві задля досягнення цієї легітимної мети (пропорційними).

Відповідальність за незаконне порушення наданих Конституцією України прав людини встановлена у КК України, зокрема й у розділі V його Особливої частини. Практика ЄСПЛ із застосування, зокрема, ст.ст. 8, 9, 10 ЄКПЛ, ст.ст. 2, 3 протоколу №1 є додатковою юридичною підставою кримінально-правової кваліфікації. Прецедентна практика ЄСПЛ дає можливість розкрити зміст ознак складів злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, а також слугує орієнтиром визначення правомірності застосування кримінальних процесуальних заходів.

Тема 11. Кримінально-правова охорона правосуддя в Україні з врахуванням стандартів ЄКПЛ

Питання для усного опитування та дискусії

1. Тлумачення під призою стандартів Конвенції: змісту та обсягу суспільно небезпечного діяння у складах злочинів, передбачених ст. 371 КК України «Завідомо незаконні затримання, привід, арешт або тримання під вартою».

2. Тлумачення під призою стандартів Конвенції: змісту та обсягу суспільно небезпечного діяння у складах злочинів, передбачених ст. 372 КК України «Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності».

3. Тлумачення під призою стандартів Конвенції: змісту та обсягу суспільно небезпечного діяння у складах злочинів, передбачених ст. 373 «Примушування давати показання».

4. Тлумачення під призою стандартів Конвенції: змісту та обсягу суспільно небезпечного діяння у складах злочинів, передбачених ст. 374 КК України «Порушення права на захист».

5. Тлумачення під призою стандартів Конвенції: змісту та обсягу суспільно небезпечного діяння у складах злочинів, передбачених ст. 382 КК України «Невиконання судового рішення».

Вирішення тестів та письмових завдань

поданих студентам у розділі «Самостійна робота студентів».

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: кримінальна відповідальність; настання кримінальної відповідальності; притягнення до кримінальної відповідальності; презумпція невинуватості; докази; штучне створення доказів обвинувачення; фальсифікація доказів; примушування давати показання; право на захист; доступ до захисника; недопущення до захисника;

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Відповідальність за злочини проти правосуддя встановлена статтями розділу XVIII Особливої частини КК України, який, як відомо, є основним джерелом кримінального права, оскільки відповідно до правила *nullum crimen sine lege* саме закон про кримінальну відповідальність встановлює вичерпний перелік кримінально-караних діянь. Гарантії ЄСПЛ в інтерпретації ЄСПЛ є додатковою юридичною підставою кримінально-правової кваліфікації. Прецедентна практика ЄСПЛ із застосування ст.ст. 5, 6, 7, 13 Конвенції та ст. 4 Протоколу №7 Конвенції як джерело права в Україні і додаткова юридична підстава кримінально-правової

кваліфікації дає можливість розкрити зміст ознак складів злочинів проти правосуддя, а також слугує орієнтиром визначення правомірності застосування кримінальних процесуальних заходів. Водночас, практика ЄСПЛ є не єдиною додатковою підставою кримінально-правової кваліфікації. Для з'ясування змісту ознак складів злочинів проти правосуддя потрібно звертатися й до Конституції України та Кримінального процесуального кодексу України.

Тема 12. Діяльність правоохоронних органів України у світлі стандартів прав людини, закріплених у Конвенції

Питання для усного опитування та дискусії

1. Практика ЄСПЛ про порушення працівниками правоохоронних органів права на життя.
2. Практика ЄСПЛ про порушення працівниками правоохоронних органів заборони катування та нелюдського, або такого, що принижує людську гідність, поводження.
3. Практика ЄСПЛ про порушення працівниками правоохоронних органів права на свободу та особисту недоторканість.
4. Практика ЄСПЛ про порушення працівниками правоохоронних органів права на повагу до приватного та сімейного життя.
5. Практика ЄСПЛ про порушення працівниками правоохоронних органів права на справедливий суд.
6. Практика ЄСПЛ про відмову визнати порушення працівниками правоохоронних органів оскаржуваних прав людини.

Вирішення тестів та письмових завдань

поданих студентам у розділі «Самостійна робота студентів».

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: права людини, правоохоронні органи, національна поліція.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Поняття і перелік правоохоронних органів дане у ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. Правовий статус працівників правоохоронних органів врегульований спеціальними законами, до яких потрібно обов'язково звертатися, щоб з'ясувати обсяг прав і обов'язків працівника відповідного правоохоронного органу у конкретній ситуації правозастосування. Для розуміння характеру порушень прав людини працівниками правоохоронних органів та їхньої кримінально-правової кваліфікації потрібно звертатися не лише до КК України, а й до інших джерел кримінального права. Тлумачення змісту ознак складів правопорушень, ґрунтується на практиці ЄСПЛ із застосування будь-яких статей ЄКПЛ. Найбільш ефективним у відстоюванні основних прав людини у взаємодії з правоохоронними органами, як показує правозахисний досвід, буде оперування тими рішеннями ЄСПЛ, де фігурантами виступали саме працівники цих органів.

Водночас, є чималий пласт рішень ЄСПЛ, де Суд не погодився із претензіями заявників до працівників правоохоронних органів, і не визнав заявлених порушень прав людини. Працівники правоохоронних органів, як і кожна особа, яка перебуває під юрисдикцією України, мають право на захист. Правові позиції ЄСПЛ, які відображують незгоду Суду констатувати заявлене порушення прав людини, можуть бути використані для здійснення захисту осіб, яким інкриміновано вчинення злочинів з використанням влади.

1.4. Самостійна робота студентів

Тема 1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та практика її застосування Європейським судом з прав людини як джерело права України (кримінально-правовий та кримінально-процесуальний аспект)

Завдання 1. Ознайомтеся з текстом Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та протоколів до неї. Виокремте матеріально-правові та процедурні положення ЄКПЛ. Які з них стосуються кримінального матеріального, а які кримінального процесуального права?

Завдання 2. Ознайомившись із такими джерелами права, вирішіть задачу 1:

Ст.ст. 59, 131² Конституції України в редакції Закону України № 1401-VIII від 02.06.2016 р.

Ст. 59 Конституції України в редакції, яка діяла до вступу в силу Закону України № 1401-VIII від 02.06.2016 р.

п. с) ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.

Рішення ЄСПЛ у справі «Загородній проти України» від 24 листопада 2011 р., заява №27004/06.

Ст. 45, п.п. 10, 11 Перехідних положень КПК України 2012 р.

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30.09.2009 р. №23-рп/2009;

Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2000 року N 13-рп/2000 у справі про право вільного вибору захисника України від 16 листопада 2000 року N 13-рп/2000

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 202 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про регламент Верховної Ради України», у редакції Закону України «Про внесення зміни до Регламенту Верховної Ради України» (справа про законодавчу ініціативу) від 30 травня 2012 р. №12-рп/2012.

Задача 1. Під час судового розгляду кримінальної справи за обвинуваченням у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 365 КК України підсудним було заявлено клопотання про допуск до участі у справі його захисником фахівця у галузі права Б.Л.П. До клопотання були додані копії документів, що посвідчують статус Б.Л.П. як фахівця у галузі права: диплома про вищу юридичну освіту, диплома кандидата юридичних наук, атестата доцента.

Яким має бути розв'язання цього клопотання підсудного, якщо:

Варіант 1: кримінальна справа була порушена 21 липня 2011, а вказане клопотання було подане 20 грудня 2011 р.

Варіант 2: кримінальне провадження було відкрито 20 листопада 2012 р., вказане клопотання було подане 25 січня 2013 р.

Варіант 3: кримінальне провадження було відкрито 13 грудня 2016 р., вказане клопотання було подане 25 січня 2017 р.

Завдання 3. Опрацюйте рішення ЄСПЛ у справі «Буд проти Бельгії» BOUYID v. BELGIUM від 28 вересня 2015 р. (URL: file:///C:/Users/Dell/Downloads/CASE%20OF%20BOUYID%20v.%20BELGIUM%20-%20[Ukrainian%20Translation]%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund%20(1).pdf). Випишіть із цього рішення положення, які розкривають принцип тлумачення ЄКПЛ як живого інструменту.

Завдання 4. Ознайомтеся з рішенням ЄСПЛ у справі «Бочан проти України» від 03 травня 2007 р., заява N 7577/02 (URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_209) та рішенням Великої Палати ЄСПЛ «Бочан проти України (2)» від 05 лютого 2015 р., заява № 22251/08 (URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a43). Яку оцінку дав ЄСПЛ рішення Верховного Суду України у справі Марії Бочан?

Завдання 5. На сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (URL: <https://vkksu.gov.ua/ua/konkurs-do-wierchownogo-sudu/konkurs-do-wierchownogo-sudu>

ogoloshienij-020818/zawdannia-zapitannia-ispitu2/) оприлюднено «Основи тестових запитань для кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посаду судді Касаційного кримінального суду». Опрацюйте питання за номерами від 964 до 1000. Вони наведені нижче і будуть винесені на залік:

Що з нижче перерахованого НЕ враховується Європейським судом з прав людини при визначенні, чи було дотримано розумного строку провадження?

Коментуючи розгляд резонансної кримінальної справи в засобах масової інформації, представник поліції сказав, що він має надію, що злочинець, обвинувачення щодо якого передано в суд, понесе справедливе покарання. Ім'я особи поліцейським названо не було. Вкажіть, чи має місце порушення презумпції невинуватості за таких обставин?

Елементом якої умови виправданості втручання у права, гарантовані статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є дотримання процедурних вимог при вирішенні відповідного питання судом?

Заявниці було припинено виплату допомоги по догляду за дитиною в зв'язку з її частини виїздами за кордон. У якості законодавчої підстави державний орган послався на законодавчо визначений перелік підстав, одне з положень якого передбачав можливість припинення виплат «за інших підстав». Орган державної влади стверджував, що цей пункт надає йому право самостійно з врахуванням індивідуальних обставин встановлювати, коли виплата допомоги є недоцільною. Вкажіть, який принцип було порушено у даному випадку?

До компетенції Європейського суду з прав людини не належить розгляд стверджуваних помилок щодо питань фактів або права, які допустили національні суди, якщо тільки такі помилки не порушили права та свободи, що захищаються Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Який принцип є основою для такого твердження?

Заявником від імені громадського молодіжного об'єднання було організовано пікет біля будівлі обласної державної адміністрації, учасники якого виступали проти “нездорової соціальної та економічної ситуації в області”. Керуючись ст. 182 КАСУ, районний суд задовольнив позов міської ради про заборону заходу, постановивши, зокрема, що протестувальники були небезпечними для пішоходів, і що можливе подальше порушення законодавства, оскільки пікет був безтерміновий. У рішенні суду були відсутні будь-які посилання на фактичні обставини, які б підтверджували цей висновок. При цьому, суд поновив строк для подання позовної заяви, оскільки захід в той час уже розпочався. Рішенням суду також були заборонені будь-які подальші мирні зібрання громадської організації в місті. Вкажіть, яку умову виправданості втручання у свободу мирних зібрань було порушено за вказаних обставин?

Що необхідно встановити для визначення, чи є приміщення «житлом» у світлі гарантій статті 8 Європейської конвенції?

Що з вказаного НЕ є основою для висновку про наявність «легітимних очікувань» у особи в сенсі гарантій статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?

Що з зазначеного не становить втручання у право на мирне володіння своїм майном у світлі гарантій статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?

Що з наведеного призводить до позбавлення майна у розумінні п. 1 статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?

Що із наведеного нижче НЕ належить до інтересів суспільства в світлі гарантій статті 1 Першого протоколу до ЄКПЛ?

До яких випадків стаття 6 ЄКПЛ НЕ застосовується?

Свобода вираження поглядів, гарантована статтею 10 ЄКПЛ, застосовується не лише до “інформації” чи “ідей”, які сприймаються прихильно чи байдуже або вважаються необразливими, але й тих, що ображають, шокують чи викликають занепокоєння. Що є основою для цього твердження?

Відповідно до практики ЄСПЛ в п.51 рішення у справі "Юрій Миколайович Іванов проти України" право на суд, гарантоване статтею 6 Конвенції не буде дотримано у разі, якщо

остаточне судове рішення залишається тривалий час невиконаним державою. Вкажіть, завдяки якому інституту ЄСПЛ дійшов такого висновку?

Вкажіть одну з умов незастосовності статті 6 Конвенції до спорів державних службовців з державою, на яку звернуто увагу в п.62 рішення у справі "Вільхо Ескелінен та інші проти Фінляндії"

На що спирається ЄСПЛ у пп. 20-22 рішення у справі "Надточий проти України" оцінюючи, чи вирішувалися цивільні права і обов'язки або чи розглядалося кримінальне обвинувачення у справі?

Відповідно до позиції ЄСПЛ у п.66 рішення у справі "Смірнова проти України" розумний строк судового провадження

Що означає в практиці ЄСПЛ принцип *res judicata*, який розкрито у п.40 рішення у справі "Пономарьов проти України"?

Відповідно до практики ЄСПЛ в п.58 рішення у справі "Серявін та інші проти України", метою вимоги п.1 статті 6 Конвенції щодо вмотивованості судового рішення має на меті забезпечити

Що стало підставою для визнання порушення п.1 статті 6 Конвенції у пп.65-69 рішення у справі "К.Х. та інші проти Словаччини"?

Яку гарантію п.1 ст.6 Конвенції відображає позиція ЄСПЛ у п.42 рішення у справі "Бендерський проти України" щодо того, що право може вважатися ефективним, тільки якщо зауваження сторін насправді "заслухані", тобто належним чином вивчені судом?

Публічність судового процесу, відповідно до п.56 рішення у справі "Шагін проти України", забезпечує...

Відповідно до практики ЄСПЛ у пп.24-25 рішення у справі "Проніна проти України" мотивуючи судове рішення, національний суд має...

Що відповідно до п.61 рішення у справі "Бочан проти України №2" НЕ належить до функцій ЄСПЛ?

Для обґрунтування у право, гарантованого ст.10 ЄКПЛ, з боку держави в контексті вимоги "необхідності в демократичному суспільстві", національний суд, відповідно до п.46 рішення у справі "Aleksy Ovchinnikov проти Росії", має...

Вкажіть за яких умов стаття 13 ЄКПЛ є застосовною відповідно до позиції, висловленою ЄСПЛ, зокрема, у п.85 рішення у справі "Ратушна проти України" ...

Що відповідно до п.82 рішення у справі "Рисовський проти України" гарантується статтею 13 ЄКПЛ?

У справі "Веренцов проти України" ЄСПЛ визнав, що втручання у право заявника на свободу мирних зібрань, гарантованих статтею 11 Конвенції, не було здійснено до закону, так як...

Відповідно до практики ЄСПЛ в п.32 рішення у справі "Горовенки та Бугара проти України" стаття 2 Конвенції зобов'язує державу...

Відповідно до практики ЄСПЛ в п.53 рішення у справі "Маленко проти України" стаття 3 Конвенції, покладаючи обов'язок на державу дбати про фізичний стан осіб, позбавлених свободи, вимагає...

Відповідно до практики ЄСПЛ у п.52 рішення у справі "Антоненков та інші проти України" стаття 5 Конвенції НЕ поширюється на випадки...

Відповідно до практики ЄСПЛ у п.40 рішення у справі "Кривіцька та Кривіцький проти України" стаття 8 Конвенції гарантує дотримання...

У п.61 рішення у справі "Georgel and Georgeta Stoicescu проти Румунії" ЄСПЛ визнав порушення статті 8 Конвенції, оскільки...

Як у п.34 рішення у справі "Швидка проти України" ЄСПЛ аналізує характер та суворість застосованого до особи стягнення або покарання в контексті перевірки дотримання стандартів статті 10 Конвенції?

Що становило втручання у право заявниці, гарантоване статтею 10 ЄКПЛ у справі "Guseva проти Болгарії" у п.56 рішення?

Зазначте, яких умов має бути дотримано, щоб втручання у право на мирне володіння майном не становило порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції розкритого у п.39 рішення у справі "Серявін та інші проти України"...

Що із перерахованого, відповідно до практики ЄСПЛ у пп.35,36 рішення у справі "Суханов і Ільченко проти України", НЕ є підставою "законних очікувань" отримати майно?

Відповідно до позиції ЄСПЛ, викладеної у справі "Баранкевич проти Росії" необхідністю, яка може виправдати втручання держави в права, гарантовані статтею 9 Конвенції, може бути та, що...

Завдання 6. Ознайомтеся із рішеннями ЄСПЛ у справі «Кафкаріс проти Кіпру», «Ходорковський і Лебедев проти Росії», «Скоппола проти Італії », «Дель Ріо Прада проти Іспанії». Виявіть, якими є правові позиції ЄСПЛ щодо визнання судової практики джерелом права?

Завдання 7. Ознайомтеся з постановою Великої Палати Верховного Суду від 18 лютого 2018 р. у справі № 775/15/15-к // Єдиний державний реєстр судових рішень України. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72349249>. В чому полягало виконання Україною рішення ЄСПЛ у справі за заявою заявника? І чи було воно достатнім?

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть джерела кримінального права України.
2. Назвіть джерела кримінального процесуального права України.
3. Чи повинні застосовуватися у кримінальних провадженнях в Україні рішення ЄСПЛ щодо інших держав – членів Ради Європи.
4. Чи повинні виконуватися в Україні рішення ЄСПЛ щодо інших держав – членів Ради Європи.
5. Чи правомірно застосовувати у кримінальних провадженнях в Україні рішення ЄСПЛ, прийняті ним до ратифікації Україною ЄКПЛ.
6. Чи правомірно застосовувати у конкретному кримінальному провадженні рішення ЄСПЛ, постановлені ним до моменту вчинення злочину особою.
7. Чи поширюється компетенція ЄСПЛ на розгляд скарг заявників з України щодо фактів, які відбулися до набуття чинності ЄКПЛ щодо України.
8. В якій відповіді правильно названо один із принципів дії ЄКПЛ:
 - 1) гуманізму;
 - 2) справедливості;
 - 3) субсидіарності;
 - 4) індивідуальної кримінальної відповідальності;
 - 5) відсутня правильна відповідь.
9. В якій відповіді правильно названо один із принципів тлумачення ЄКПЛ:
 - 1) гуманізму;
 - 2) справедливості;
 - 3) субсидіарності;
 - 4) індивідуальної кримінальної відповідальності;
 - 5) відсутня правильна відповідь.
10. В якому міжнародно-правовому акті закріплені принципи тлумачення ЄКПЛ?
 - 1) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.;
 - 2) Загальній декларації прав людини 1945 р.;
 - 3) Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.;
 - 4) Конституції України;
 - 5) відсутня правильна відповідь.
11. Які положення розкривають зміст принципу «живого інструменту» як принципу тлумачення ЄКПЛ?
12. Назвіть ознаки, які розкривають зміст принципу тлумачення ЄКПЛ як живого інструменту.
13. Назвіть ознаки, які розкривають зміст субсидіарності як принципу дії ЄКПЛ.

14. Розкрийте зміст принципу автономних концепцій як принципу тлумачення ЄКПЛ.

15. Розкрийте зміст принципу ефективного захисту як принципу тлумачення ЄКПЛ.

16. Чи є судова практика джерелом кримінального права відповідно до правових позицій ЄСПЛ?

17. Чи є джерелом права в Україні рішення Міжамериканського суду з прав людини?

18. Чи застосовує ЄСПЛ рішення Міжамериканського суду з прав людини?

19. Які з перелічених нижче критеріїв не належать до застосовуваного ЄСПЛ у тлумаченні ЄКПЛ принципу легітимних очікувань:

- 1) розумні очікування приватності;
- 2) обґрунтоване сподівання на приватність;
- 3) законні очікування отримати майно;
- 4) законні очікування прощення від держави.

Тема 2. «Кримінальне обвинувачення» як автономна концепція у праві Конвенції

Завдання 1. Ознайомтеся з рішенням ЄСПЛ у справі «Салов проти України». Порівняйте законодавче поняття «кримінальне обвинувачення», зазначене у ст.3 КПК України, з автономним поняттям «кримінальне обвинувачення», зафіксованим у рішеннях ЄСПЛ. Встановіть ознаки їх подібності та відмінності.

Завдання 2. Ознайомтеся з рішеннями ЄСПЛ у справах «Гурепка проти України» від 6 вересня 2005 р. (заява № 61406/00) та «Гурепка проти України 2» від 8 квітня 2010 р. (заява № 38789/04) та випишіть критерії, за якими ЄСПЛ відносить діяння до кримінальних правопорушень.

Завдання 3. На підставі порівняльного аналізу рішень ЄСПЛ у справах:

- «Ічин та інші проти України» (заяви NN 28189/04 і 28192/04) від 21 грудня 2010 р., що набуло статусу остаточного 21.03.2011. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_661/print;

- «Блохін проти Росії» від 14 листопада 2013 р. (заява № 47152/06). URL: <http://www.echr.coe.int/>

Прослідкуйте розвиток правових позицій ЄСПЛ щодо розуміння правової природи поміщення до спеціальних навчально-виховних установ для дітей і підлітків.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть критерії, з допомогою яких Європейський Суд з прав людини визначає, яке правопорушення є кримінальним за своєю природою:

2. Назвіть критерії, з допомогою, яких Європейський Суд з прав людини визначає, які заходи впливу на особу є покаранням:

3. Яка з наведених нижче відповідей правильно відображує поняття «кримінального обвинувачення» в автономному розумінні ЄСПЛ:

4. Для яких цілей у ЄКПЛ вживається поняття «кримінальне обвинувачення»?

5. Для яких цілей у ЄКПЛ вживається поняття «кримінальне правопорушення»?

6. Для яких цілей у ЄКПЛ вживається поняття «злочин»?

7. Для яких цілей у ЄКПЛ вживається поняття «покарання»?

8. У яких статтях ЄКПЛ вжито поняття «кримінальне правопорушення»?

9. У яких статтях ЄКПЛ вжито поняття «злочин»?

10. У яких статтях ЄКПЛ вжито поняття «покарання»?

11. Назвіть момент початку кримінального провадження.

12. Назвіть момент закінчення кримінального провадження.

13. Що таке кримінальне обвинувачення в автономному розумінні ЄСПЛ?

14. В якій з наведених нижче відповідей неправильно названо критерії, за якими ЄСПЛ визначає, чи відповідний застосований державою до особи захід є покаранням відповідно до права Конвенції:

- 1) чи відповідний захід застосовується за вчинення кримінального правопорушення;
- 2) природа та цілі застосування;
- 3) оцінка відповідно до національного права;
- 4) порядок застосування (процедура призначення відповідного заходу впливу);
- 5) суворість заходу.

Тема 3. Інтерпретація ЄСПЛ загальноправових принципів щодо кримінальних проваджень

Завдання 1. Ознайомившись із постановою Верховного Суду України від 15 листопада 2012 р. у справі №5-15кц12 та із постановою Верховного Суду від 18 квітня 2018 р., провадження №13-14кц18 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Reviev/73532589, вирішіть задачу:

Задача 1. Повнолітній Н. з метою вчинення крадіжки зайшов у супермаркет, де з полиць непомітно викрав 5 пляшок дорогого бренді на загальну суму 10000 грн. Як кваліфікувати діяння, якщо воно було вчинене: 1) 20 листопада 2014 р.; 2) 20 листопада 2018 р.

Завдання 2. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справі «Олександр Волков проти України» (заява № 21722/11), яке набуло статусу остаточного 27.05.2013 р., що розміщене в електронному ресурсі. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947, випишіть та вивчіть положення, які закріплюють вимоги до якості закону.

Завдання 3. Проаналізувавши рішення ЄСПЛ у справах:

- «Кононов проти Латвії» [Kononov v. Latvia] від 17.05.2010 (заява № 36376/04), що розміщене в електронному ресурсі. – Режим доступу: [file:///D:/%D0%A0%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%84%D0%A1%D0%9F%D0%9B_/KONONOV%20v.%20LATVIA%20-%20\[Russian%20Translation\]%20legal%20summary%20by%20the%20COE%20ECHR.html](http://file:///D:/%D0%A0%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%84%D0%A1%D0%9F%D0%9B_/KONONOV%20v.%20LATVIA%20-%20[Russian%20Translation]%20legal%20summary%20by%20the%20COE%20ECHR.html);

- «Йоргіч проти Німеччини» від 12.07.2007 р., яке набуло статусу остаточного 12.10.2007 р. (заява № 74613/01), що розміщене в електронному ресурсі. – Режим доступу: <https://sudpraktika.wordpress.com/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2-%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8/%D1%81%D1%83%D0%B4-%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC/jorgic-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8-%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8/>

та рекомендовану до теми літературу, вирішіть наведені нижче тести:

Питання для самоконтролю

1. Яка з наведених нижче відповідей правильно відображує правові позиції ЄСПЛ про чіткість кримінально-правових положень.:

1) законодавчі положення про визнання наслідком зловживання владою та службовим становищем істотної шкоди, яка включає моральну шкоду державі та створення загрози заподіяння майнової шкоди не суперечить ст. 7 Конвенції, так як є передбачуваним;

2) чіткість правових положень у визначенні, яке діяння є кримінально-караним, у разі використання узагальнених категорій буде забезпечено, якщо ці узагальнені категорії є зрозумілими в більшості випадків, зокрема, якщо законодавче формулювання доповнювалося усталеною судовою практикою;

3) ЄСПЛ завжди вирішує питання про чіткість кримінально-правових положень, досліджуючи лише саме по собі їхнє законодавче формулювання без дослідження того, чи відповідало тлумачення та застосування конкретних правових положень вимогам доступності та передбачуваності;

4) використання оціночних понять, загальних формулювань, відкритих переліків, відсилок до норм інших галузей права, міжнародно-правових актів для формулювання ознак складу злочину однозначно суперечить гарантіям передбаченим ст. 7 Конвенції.

2. Яка з наведених нижче відповідей правильно відображує правові позиції ЄСПЛ про чіткість кримінально-правових положень:

1) чіткість правових положень щодо покарання означає не лише визначеність меж покарання, але й наявність чітких критеріїв вибору певного виду покарання.

2) чіткість правових положень щодо покарання забезпечено, у випадку: межі та вид покарання, за вчинений заявником злочин, диференціювалися залежно від форми судочинства, яка буде обрана для розгляду справи. Цей вибір повинен був зробити Генеральний прокурор на власний розсуд, так як ні в законодавстві, ні в судовій практиці не було критеріїв, за якими можна було б віднести вчинене діяння до тої чи іншої категорії.

3) ЄСПЛ завжди вирішує питання про чіткість кримінально-правових положень досліджуючи лише саме по собі їхнє законодавче формулювання без дослідження того, чи відповідало тлумачення та застосування конкретних правових положень вимогам доступності та передбачуваності;

4) у розумінні ЄСПЛ кримінально-правові приписи повинні бути сформульовані таким чином, щоб будь-яка фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку, без сторонньої допомоги могла зрозуміти їх зміст.

3. Яка з наведених нижче відповідей правильно відображує правові позиції ЄСПЛ про доступність кримінально-правових положень:

1) той факт, що на момент вчинення Кононовим військових злочинів радянський Кримінальний кодекс 1926 року не містив відсилок до визнаних міжнародною спільнотою законів та звичаїв війни, а також що в СРСР та Латвійській РСР ці міжнародні акти не були офіційно опубліковані, не має вирішального значення. Тому наявність відповідних міжнародних законів та звичаїв війни є достатньою підставою для притягнення Кононова за військові злочини, вчинені у 1944 р., до кримінальної відповідальності судами Латвії після відновлення її державної незалежності. Його засудження узгоджується з гарантіями, передбаченими ст. 7 Конвенції;

2) правовою підставою засудження Кононова за військові злочини, вчинені ним у 1944 р., на думку ЄСПЛ, не можуть бути положення міжнародного права, в якому були сформульовані закони та звичаї війни станом на 1939 рік, оскільки в СРСР та Латвійській РСР ці міжнародні акти станом на 1944 р. не були офіційно опубліковані;

3) незнання права звільняє від відповідальності;

4) доступним може вважатися лише такий кримінальний закон, який офіційно опублікований на території відповідної держави.

4. Яка з наведених нижче відповідей правильно відображує правові позиції ЄСПЛ про доступність кримінально-правових положень:

1) писане право доступне всім;

3) той факт, що на момент вчинення порушень Кононовим радянський Кримінальний кодекс 1926 року не містив відсилок до вже існуючих і визнаних міжнародною спільнотою законів та звичаїв війни, а також, що в СРСР та Латвійській РСР відповідні міжнародні акти не були офіційно опубліковані, свідчить, що засудження судами Латвії після відновлення цієї державою своєї незалежності Кононова за військові злочини, вчинені ним у 1944 р., не узгоджується з гарантіями, передбаченими ст. 7 Конвенції;

3) незнання права звільняє від відповідальності;

4) доступним може вважатися лише такий кримінальний закон, який офіційно опублікований на території відповідної держави.

5. Яка з наведених нижче відповідей правильно відображує правові позиції ЄСПЛ про передбачуваність кримінально-правових положень:

1) наявність колізій між окремими кримінально-правовими положеннями не свідчить про їх нечіткість та непередбачуваність застосування відповідних кримінально-правових норм за умови наявності у кримінально-правовій літературі роз'яснень щодо подолання таких колізій;

2) наявність колізій між окремими кримінально-правовими положеннями не свідчить про їх нечіткість та непередбачуваність застосування відповідних кримінально-правових норм за умови наявності у судовій практиці усталених тенденцій щодо подолання таких колізій;

3) наявність колізій між окремими кримінально-правовими положеннями не свідчить про їх нечіткість та непередбачуваність застосування відповідних кримінально-правових норм, якщо такі норми застосовуються вперше;

4) критерій передбачуваності дотриманий, якщо особа може передбачити, яка її поведінка потенційно може бути кримінально-караною на підставі змісту актів законодавства, за потреби з допомогою наявного судового тлумачення чи з консультацією професійного юриста, а також коли можливі варіанти тлумачення відповідної норми описані та обґрунтовані в науковій літературі.

6. Яка з наведених нижче відповідей правильно відображує правові позиції ЄСПЛ про передбачуваність кримінально-правових положень:

1) Йоргіч був засуджений за акти геноциду, вчинені на території колишньої Югославії, хоч його дії були спрямовані на знищення певної етнічної групи як соціальної одиниці. На момент вчинення відповідних дій у 1992 році багато судових органів тлумачило поняття геноциду вузько, як дії, що спрямовані лише на фізичне чи біологічне знищення певної етнічної групи. Проте, деякі автори вже дали більш широке тлумачення цього поняття, яке включало й соціальне знищення певної етнічної групи. Тому, на думку ЄСПЛ, є всі підстави вважати, що заявник міг передбачити, у випадку необхідності за допомогою юриста, що його поведінка оцінюватиметься як геноцид, а отже немає порушення ст. 7 Конвенції;

2) Йоргіч був засуджений за акти геноциду, вчинені на території колишньої Югославії, хоч його дії були спрямовані на знищення певної етнічної групи як соціальної одиниці. На момент вчинення відповідних дій у 1992 році багато судових органів тлумачило поняття геноциду вузько, як дії, що спрямовані лише на фізичне чи біологічне знищення певної етнічної групи. Проте, деякі автори вже дали більш широке тлумачення цього поняття, яке включало й соціальне знищення певної етнічної групи. Тому, на думку ЄСПЛ, є заявник не міг передбачити, що його поведінка оцінюватиметься як геноцид, а отже його засудженням суди Німеччини порушили ст. 7 Конвенції;

3) наявність колізій між окремими кримінально-правовими положеннями не свідчить про їх нечіткість та непередбачуваність застосування відповідних кримінально-правових норм, якщо такі норми застосовуються вперше;

4) наявність колізій між окремими кримінально-правовими положеннями не свідчить про їх нечіткість та непередбачуваність застосування відповідних кримінально-правових норм за умови наявності у кримінально-правовій літературі роз'яснень щодо подолання таких колізій.

7. У якому з наведених рішень ЄСПЛ відображено зміст принципу верховенства права як принципу кримінального провадження?

1) Михайлюк та Петров проти України;

2) Полторацький проти України;

3) Христов проти України;

4) у всіх наведених рішеннях відображено той чи інший аспект змісту принципу верховенства права.

8. Яке з перелічених нижче правил згідно з правовими позиціями ЄСПЛ, є складовим елементом змісту принципу верховенства права як принципу кримінального провадження:

1) юридичної визначеності;

2) рівності доказових можливостей сторін;

3) презумпція свободи особи, яка поширюється на всі випадки позбавлення свободи, а не лише взяття під варту;

4) гідне поводження з близькими родичами потерпілої особи.

9. У якій з наведених нижче відповідей неправильно названо відображені у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод принципи кримінального провадження:

1) верховенства держави;

2) законності;

3) поваги до людської гідності;

4) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність.

10. Одне з правил, які утворюють кримінально-процесуальний зміст принципу законності згідно з правовими позиціями ЄСПЛ:

- 1) передбаченість законом сама по собі забезпечує законність втручання держави у права і свободи особи;
- 2) втручання держави у права і свободи особи є необхідним у демократичному суспільстві для досягнення своєї законної (легітимної) мети;
- 3) законність мети втручання держави у права і свободи особи є домінуючою умовою, що гарантує його законність;
- 4) якщо метою втручання держави у права і свободи особи був захист інтересів суспільства від терористичної загрози, дотримання передбаченої законом процедури не є обов'язковим.

11. У якому з наведених нормативно-правових актів України вказано на принцип верховенства права як засаду кримінального провадження:

- 1) Кримінальний кодекс України 1960 р.;
- 2) Кримінальний кодекс України 2001 р.;
- 3) Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 р.;
- 4) Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р.

12. Назвіть елементи верховенства права відповідно до звіту Венеціанської комісії 2011 р.

13. Назвіть елементи процедурної складової принципу верховенства права.

14. Відповідно до принципу верховенства права у кримінальному провадженні:

- 1) людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави;
- 2) інтереси держави є найвищою соціальною цінністю;
- 3) інтереси суспільства є найвищою соціальною цінністю;
- 4) непорушність закону є найвищою соціальною цінністю.

15. Яке з перелічених нижче положень, що стосуються вимоги до якості закону, який застосовується у кримінальному провадженні, не відповідає правовим позиціям ЄСПЛ:

- 1) вимога “доступності закону” дотримана, якщо нормативні акти, що регулюють втручання у права і свободи особи, опубліковані;
- 2) підзаконний нормативно-правовий акт з грифом «для службового користування», який регулює втручання у права і свободи особи у кримінальному провадженні, не може вважатися доступним;
- 3) вимога чіткості закону, який регулює втручання у права і свободи особи у кримінальному провадженні, дотримана, якщо правова норма дає змогу кожній особі – у разі потреби за допомогою відповідної консультації – регулювати свою поведінку.
- 4) передбачувані є кожен опублікований закон.

16. Які(яке) положення, що стосуються принципу верховенства права у кримінальному провадженні є правильним(и):

- 1) людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави;
- 2) верховенство права завжди забезпечується формальним дотриманням нормативно-правових приписів національного законодавства;
- 3) принцип верховенства не закріплений у кримінальному процесуальному законодавстві України;
- 4) діюча Конституція України не містить положень, що стосуються принципу верховенства права;
- 5) принцип верховенства права застосовується лише у кримінальних провадженнях.

17. Наведіть дефініцію принципів права.

18. Як класифікуються принципи права?

19. Які Ви знаєте загальноправові принципи права?

20. Які Ви знаєте спеціально-галузеві принципи кримінального провадження.

21. Назвіть елементи верховенства права відповідно до звіту Венеціанської комісії 2011 р.

22. Назвіть, передбачені ЄКПЛ умови, за яких держава може відступити від положень Конвенції.

22. Структура процедурної складової принципу верховенства права у кримінальному провадженні.

23. У яких рішеннях ЄСПЛ сформульовані вимоги щодо «якості» закону, яким передбачається втручання в права та основоположні свободи особи?

24. У яких рішеннях ЄСПЛ сформульовані вимога щодо «якості» закону, який визначає злочинність і караність діяння?

25. Зміст принципу юридичної (правової) визначеності у кримінальних провадженнях?

26. В чому полягає зміст вимоги про доступність закону, який визначає кримінальну протиправність і караність діяння, чи того, яким передбачається втручання в права та основоположні свободи особи, як елемента його «якості»?

27. Чи допускає ЄСПЛ відступ від принципу правової визначеності?

28. У яких рішеннях ЄСПЛ констатував порушення Україною принципу юридичної визначеності.

29. Назвіть стандарти права Конвенції щодо тлумачення закону, який встановлює злочинність і караність діяння.

30. Які правила застосування аналогії в кримінальному праві виробив ЄСПЛ:

1) використання аналогії на етапі застосування кримінально-правової норми, зокрема у пеналізації діяння не суперечить ст. 7 Конвенції за умови, що це є усталеною судовою практикою;

2) використання аналогії на етапі застосування кримінально-правової норми, зокрема у пеналізації діяння суперечить ст. 7 Конвенції лише тоді, коли це стало несподіваним для особи;

3) використання аналогії, як методу тлумачення кримінально-правових положень, відповідає ст. 7 Конвенції за умови, що його результат є передбачуваним та узгоджується з суттю правопорушення;

4) використання аналогії, як методу тлумачення кримінально-правових положень, є неприпустимим за жодних умов.

Тема 4. Інтерпретація ЄСПЛ спеціальних галузевих принципів у практиці застосування ЄКПЛ щодо кримінальних проваджень

Завдання 1: Проаналізуйте рішення ЄСПЛ щодо України, що стосуються порушення принципів кримінального провадження (кожен студент по 2-3 рішення щодо кожного з наведених вище принципів). Вкажіть, порушення яких принципів кримінального провадження та яких складових змісту того, чи іншого принципу, відображено у кожному з проаналізованих Вами рішень, які конкретні прояви мало порушення принципів кримінального провадження.

Рішення оберіть на власний розсуд на сайті Міністерства юстиції України за адресами:

<http://old.minjust.gov.ua/19614>;

<http://old.minjust.gov.ua/19615>;

<http://old.minjust.gov.ua/19619>.

Завдання 2: Проаналізуйте постанови Пленуму Верховного Суду України у справах кримінальної юрисдикції на предмет порушення у викладених там рекомендаціях щодо кримінально-правової кваліфікації певних видів злочинів принципу **NON BIS IN IDEM**.

Постанови розміщені на сайті Верховного Суду України за адресою:

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/D061282D942041D6C2257AF3003DC868](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/D061282D942041D6C2257AF3003DC868).

Завдання 3. Ознайомтеся з рішеннями ЄСПЛ (URL: <http://old.minjust.gov.ua/19615>) у справах:

- «Харченко проти України»; - «Чанєв проти України» від 09.10.2014 р. (заява №46193/13);

- «Ігнатов проти України» від 15.12.2016 р. (заява № 40583/15);

- Інформаційним листом Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від **30.12.2016 р. N 9-3167/0/4-16** «Щодо вжиття заходів загального характеру, зумовлених порушенням ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які встановлені у рішенні Європейського суду з прав людини від 09 жовтня 2014 року у справі "Чанєв проти України"» URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VRR00211.html.

Визначте ті системні проблеми, які спричинили визнання ЄСПЛ порушення Україною ст. 5 ЄКПЛ.

Завдання 4. Ознайомтеся з рішенням ЄСПЛ у справі «Руслан Яковенко проти України» від 4 червня 2015 р., що набуло статусу остаточного 04.09.2015 р. (заява № 5425/11) URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a79/print. В чому полягало порушення Україною ст. 5 ЄКПЛ?

Завдання 5. Ознайомтеся з рішенням ЄСПЛ у справі «Паксас проти Литви» (Paksas v. Lithuania) від 06.01.2011 р. (заява № 34932/04). URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ARB002&n=211827#050265065510075>
19. Які принципи кримінального права роз'яснені у цьому рішенні?

Задача 1. Для проведення обшуку у житлі обвинуваченого Кирила слідчий Петро залучив двох понятих, яких він привів із собою. Проте, захисник підозрюваного адвокат Андрій заявив, що сторона захисту також має право залучити до участі у слідчій дії своїх понятих і запропонував, щоб один понятий був від сторони органу державного розслідування, а один – той, кого запропонує сторона захисту. Слідчий Петро, мотивуючи тим, що забезпечення проведення обшуку є компетенцією саме слідчого відмовився залучити запропонованого адвокатом понятого. Дайте оцінку діям слідчого Петра та претензіям адвоката Андрія.

Питання для самоконтролю

1. Яка з наведених нижче відповідей правильно відображує одну з ознак змісту презумпції свободи особи як елемента права на свободу та особисту недоторканість.

- 1) презумпція свободи особи поширюється лише на взяття під варту та арешт;
- 2) презумпція свободи особи поширюється на всі випадки позбавлення свободи, а не лише взяття під варту;
- 3) презумпція свободи особи не поширюється на примусовий привід свідка;
- 4) презумпція свободи особи не поширюється на адміністративний арешт.

2. Яка з наведених нижче відповідей правильно відображує одну зі складових матеріально-правового змісту принципу NON BIS IN IDEM:

- 1) дія принципу NON BIS IN IDEM поширюється на всі види правопорушень (кримінальні, адміністративні, конституційні, цивільні, дисциплінарні);
- 2) ЄСПЛ неодноразово наголошував, що той факт, що одне діяння становить два правопорушення суперечить ст. 4 Протоколу № 7 Конвенції;
- 3) ЄСПЛ встановив, що оцінка одних і тих самих фактів одночасно як злочину і як адміністративного правопорушення не порушує принцип «не двічі за одне»;
- 4) ст. 4 Протоколу №7 трактується ЄСПЛ як заборона кримінального переслідування особи двічі за правопорушення, які базуються на тих самих фактах або фактах, які по суті є такими самими.

3. Яка з наведених нижче відповідей правильно відображує одну зі складових матеріально-правового змісту принципу NON BIS IN IDEM:

- 1) дія принципу NON BIS IN IDEM поширюється на всі види правопорушень (кримінальні, адміністративні, конституційні, цивільні, дисциплінарні);
- 2) ЄСПЛ неодноразово наголошував, що той факт, що одне діяння становить два правопорушення суперечить ст. 4 Протоколу № 7 Конвенції;
- 3) ЄСПЛ встановив, що оцінка одних і тих самих фактів одночасно як злочину і як адміністративного правопорушення не порушує принцип «не двічі за одне»;
- 4) ст. 4 Протоколу №7 трактується ЄСПЛ як заборона кримінального переслідування особи двічі за правопорушення, які базуються на тих самих фактах або фактах, які по суті є такими самими.

4. Яке з перелічених нижче тверджень неправильно характеризує таке свавільне позбавлення свободи, яке формально відповідає вимогам законодавства:

- 1) мала місце недобросовісність або введення в оману з боку державних органів;
- 2) позбавлення свободи не було необхідним в конкретних умовах;
- 3) не врахований стан здоров'я особи;

4) затримання не може становити порушення статті 5 Конвенції, якщо відповідна особа погодилася на те, щоб її затримали.

5. Назвіть рішення ЄСПЛ, у яких відображені правові позиції ЄСПЛ щодо змісту вимоги про необхідність втручання держави в права і свободи особи у демократичному суспільстві для досягнення своєї законної (легітимної) мети як складової принципу законності кримінального провадження.

6. У яких рішеннях ЄСПЛ виражена правова позиція щодо змісту поняття «поводження, що принижує гідність» _____

7. Яке з перелічених нижче тверджень неправильно характеризує свавільне позбавлення свободи, навіть, якщо воно формально відповідає вимогам законодавства:

- 1) мала місце недобросовісність або введення в оману з боку державних органів;
- 2) позбавлення свободи не було необхідним в конкретних умовах;
- 3) не врахований стан здоров'я особи;
- 4) затримання не може становити порушення статті 5 Конвенції, якщо відповідна особа погодилася на те, щоб її затримали.

8. Назвіть рішення ЄСПЛ, у яких роз'яснюється поняття «житла».

9. У яких рішеннях ЄСПЛ відображено зміст принципу законності кримінального провадження?

10. Назвіть рішення ЄСПЛ, у яких відображені правові позиції ЄСПЛ щодо змісту вимоги про необхідність втручання держави в права і свободи особи у демократичному суспільстві для досягнення своєї законної (легітимної) мети як складової принципу законності кримінального провадження.

11. Що охоплюється поняттям «житла» у практиці Європейського суду з прав людини:

- 1) місце, облаштоване особою як її дім, навіть, якщо його створення не відповідало чинному законодавству (циганські кибитки, яранги, юрти і т.д.);
- 2) службові приміщення державних службовців;
- 3) приміщення, у яких особа займається адвокатською діяльністю;
- 4) приміщення, у яких особа займається нотаріальною діяльністю.

12. Одне з правил, які утворюють кримінально-процесуальний зміст принципу законності згідно з правовими позиціями ЄСПЛ:

- 1) передбаченість законом сама по собі забезпечує законність втручання держави у права і свободи особи;
- 2) втручання держави у права і свободи особи є необхідним у демократичному суспільстві для досягнення своєї законної (легітимної) мети;
- 3) законність мети втручання держави у права і свободи особи є домінуючою умовою, що гарантує його законність;
- 4) якщо метою втручання держави у права і свободи особи був захист інтересів суспільства від терористичної загрози, дотримання передбаченої законом процедури не є обов'язковим.

13. У яких рішеннях ЄСПЛ відображені правові позиції щодо змісту принципу рівності перед законом і судом?

14. Яка з наведених нижче відповідей неправильно відображає зміст принципу рівності перед законом і судом:

- 1) рівність учасників кримінального провадження перед судом покладає на суд обов'язок не надавати будь-яких переваг, що не обумовлені законом будь-якому з учасників кримінального провадження,;
- 2) недопустимою є будь-яка дискримінація;
- 3) принцип рівності перед законом і судом буде порушений у разі надання певним категоріям учасників кримінального провадження (неповнолітні, іноземці, особи з розумовими і фізичними вадами, особи, які наділені особливим процесуальним статусом, тощо) додаткових гарантій, у випадку і порядку, передбачених КПК;
- 4) ненадання стороні захисту необмеженого доступу до матеріалів кримінального провадження є порушення принципу рівності перед законом і судом.

15. У якій з наведених нижче відповідей неправильно названо відображені у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод принципи кримінального провадження:

- 1) верховенства держави;
- 2) законності;
- 3) поваги до людської гідності;
- 4) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність.

16. Які принципи кримінально-правової кваліфікації відображені у практиці ЄСПЛ:

- 1) офіційності;
- 2) примату державних інтересів над правами особи;
- 3) недопустимості оскарження кримінально-правової кваліфікації;
- 4) недопустимості подвійного ставлення у вину.

Тема 5. Гарантії, передбачені ст. 6 ЄКПЛ «Право на справедливий суд» щодо кримінального судочинства в інтерпретації ЄСПЛ

Завдання 1. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справі «Іглін проти України» (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_780) та виділіть та вивчіть положення, що стосуються права кожного обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення мати час і можливості для підготовки свого захисту.

Завдання 2. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справах «Жогло проти України» (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_402), «Жуковський проти України» (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_714), випишіть та вивчіть положення, що стосуються права кожного обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення на допит свідків.

Завдання 3. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справі «Олександр Волков проти України» (заява № 21722/11), яке набуло статусу остаточного 27.05.2013 р., яке розміщене в електронному ресурсі. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947, випишіть та вивчіть положення, які закріплюють стандарти встановленого законом, незалежного та неупередженого суду.

Завдання 4. На сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України оприлюднено «Основи тестових запитань для кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посаду судді Касаційного кримінального суду» (<https://vkksu.gov.ua/ua/konkurs-do-wierchownogo-sudu/konkurs-do-wierchownogo-sudu-ogoloshienij-020818/zawdanna-zapitannia-ispitu2/>). Серед запитань є таке: «Відповідно до практики ЄСПЛ в п.58 рішення у справі "Серявін та інші проти України", метою вимоги п.1 статті 6 Конвенції щодо вмотивованості судового рішення має на меті забезпечити». Ознайомтеся з текстом ст.6 ЄКПЛ і дайте відповідь на питання, чи закріплена вимога про вмотивованість судового рішення у тексті ст. 6 ЄКПЛ?

Завдання 5. На сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (<https://vkksu.gov.ua/ua/konkurs-do-wierchownogo-sudu/konkurs-do-wierchownogo-sudu-ogoloshienij-020818/zawdanna-zapitannia-ispitu2/>) оприлюднено «Основи тестових запитань для кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посаду судді Касаційного кримінального суду». Серед них є таке:

В якому випадку Європейський суд з прав людини сформулював позицію щодо порушення права на захист адвокатом?

Опрацюйте рішення ЄСПЛ із застосування п. с) ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ щодо України і знайдіть відповідь на це запитання.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть складові права на справедливий суд, що закріплені у ст. 6 Конвенції.

2. З якого моменту на особу поширюються гарантії ст. 6 Конвенції?

- 1) лише з моменту, коли особі пред'явлено формальні обвинувачення у вчиненні злочину;
- 2) з моменту першого допиту особи як підозрюваного, обвинуваченого, чи свідка;

- 3) лише з моменту допиту особи як підозрюваного;
- 4) лише з моменту допиту особи як обвинуваченого.

3. Яке з перелічених нижче тверджень неправильно характеризує правові позиції ЄСПЛ щодо стадій кримінального провадження, на які поширюється дія ст. 6 Конвенції «Право на справедливий суд»:

1) вимоги статті 6 можуть також бути застосовними ще до того, як справу направлено на розгляд суду, якщо – і тією мірою, якою – недотримання таких вимог на самому початку може серйозно позначитися на справедливості судового розгляду;

2) на заходи, вжиті для запобігання безладам (заворушенням) чи злочину, не поширюються гарантії статті 6;

3) на заходи щодо запобігання з боку поліції посяганням підлітка на статеву недоторканість учениць з його школи не поширюються гарантії статті 6;

4) вимоги статті 6 не можуть бути застосовними на досудових стадіях кримінального провадження, адже, як випливає з її назви «Право на справедливий суд», вона закріплює лише вимоги до справедливого судового розгляду.

4. Чи можуть бути застосовані у кримінальному провадженні як джерела права ті правові позиції ЄСПЛ, що формулюють загальні вимоги до справедливості цивільних проваджень?

5. Назвіть допустимі обмеження права на доступ до суду.

6. Назвіть ознаки суду, до компетенції якого входить розгляд і постановлення рішення щодо кримінального обвинувачення.

7. Назвіть та охарактеризуйте критерії, за якими відповідно до правових позицій ЄСПЛ визначається безсторонність/неупередженість суду.

8. У яких рішеннях щодо України ЄСПЛ констатував порушення ч.1 ст. 6 Конвенції в зв'язку з відсутністю безсторонності суду?

9. Назвіть причини, через які ЄСПЛ констатував порушення Україною ч.1 ст. 6 Конвенції в зв'язку з відсутністю безсторонності суду.

10. Які з наведених нижче тверджень правильно характеризують вимогу про вмотивованість судового рішення в інтерпретації ЄСПЛ:

1) вимога про вмотивованість судового рішення стосується лише тих, у яких суд вирішує обвинувачення по суті;

2) вимога про вмотивованість судового рішення не поширюється на ухвали слідчого судді про застосування запобіжних заходів;

3) вимога про вмотивованість судового рішення поширюється лише на рішення суду першої інстанції;

4) невмотивоване судове рішення є незаконним.

11. Наведіть дефініцію вмотивованості судового рішення.

12. Назвіть рішення ЄСПЛ, в яких закріплені правові позиції цього органу міжнародної судової юрисдикції щодо вмотивованості судових рішень.

13. Назвіть рішення ЄСПЛ, у яких закріплено розуміння права не свідчити проти себе.

14. Назвіть критерії, за якими ЄСПЛ визначає, чи відповідає кримінальне провадження вимозі про розумні строки.

15. Які з наведених нижче тверджень неправильно характеризують зміст вимоги про розумні строки кримінального провадження в інтерпретації ЄСПЛ:

1) використання усіх засобів оскарження, передбачених національним законодавством, не вважається ЄСПЛ таким, що свідчить про затягування строків розгляду справи через поведінку заявника;

2) не може бути визнано порушення розумних строків кримінального провадження через поведінку держави призупинення провадження у справі, оскільки воно не мало негативного впливу на права заявника, оскільки він мав змогу вільно пересуватися та обирати місце проживання і був зобов'язаний лише з'являтися за викликом до суду чи органів слідства;

3) кримінальне провадження згідно з правовою позицією Європейського Суду з прав людини, розпочинається з моменту висунення обвинувачення;

4) причинами порушення розумних строків кримінального провадження ЄСПЛ визнавались неодноразове відкладення судових засідань у зв'язку з неявкою свідків.

16. Проаналізуйте практику ЄСПЛ із застосування ч. 2 ст. 6 ЄКПЛ щодо України («Грабчук проти України», «Довженко проти України», «Пантелеєнко проти України», «Шагін проти України», що розміщені на офіційному інтернет-сайті Міністерства юстиції України за електронною адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19618>). Назвіть відомі Вам, зафіксовані у рішеннях ЄСПЛ, прояви порушення презумпції невинуватості.

17. Яка з наведених нижче відповідей неправильно відображає зміст принципу рівності перед законом і судом:

1) рівність учасників кримінального провадження перед судом покладає на суд обов'язок не надавати будь-яких переваг, що не обумовлені законом будь-якому з учасників кримінального провадження,;

2) недопустимою є будь-яка дискримінація;

3) принцип рівності перед законом і судом буде порушений у разі надання певним категоріям учасників кримінального провадження (неповнолітні, іноземці, особи з розумовими і фізичними вадами, особи, які наділені особливим процесуальним статусом, тощо) додаткових гарантій, у випадку і порядку, передбачених КПК;

4) ненадання стороні захисту необмеженого доступу до матеріалів кримінального провадження є порушення принципу рівності перед законом і судом.

18. У яких рішеннях ЄСПЛ відображені правові позиції щодо змісту принципу рівності перед законом і судом

1) «Кресс проти Франції»;

3) «Пантелеєнко проти України»;

2) «Швидка проти України»;

4) «Алексанян проти Росії».

Тема 6. Стандарти кримінального процесуального доказування у практиці ЄСПЛ

Завдання 1: Проаналізуйте кілька рішень ЄСПЛ щодо України з категорії «Право на справедливий суд», що розміщені на інтернет-сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19618> і наведіть приклади, коли ЄСПЛ визнав порушення ст.6 Конвенції в зв'язку з отриманням доказів шляхом порушення права особи не давати покази (права на мовчання).

Завдання 2: Проаналізуйте кілька рішень ЄСПЛ щодо України з категорії «Право на справедливий суд», що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19618> і наведіть приклади, коли ЄСПЛ визнав порушення ст.6 Конвенції в зв'язку з отриманням доказів шляхом порушення права захист.

Завдання 3: Проаналізуйте кілька рішень ЄСПЛ щодо України з категорії «Право на справедливий суд», що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19618> і наведіть приклади, коли ЄСПЛ визнав порушення ст.6 Конвенції в зв'язку з отриманням доказів шляхом порушення ст. 3 Конвенції.

Завдання 4: Проаналізуйте кілька рішень ЄСПЛ щодо України з категорії «Право на справедливий суд», що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19618> і наведіть приклади, коли ЄСПЛ визнав порушення ст.6 Конвенції в зв'язку з отриманням доказів шляхом провокацій і підбурювання.

Завдання 5. Ознайомтеся з рішеннями ЄСПЛ «Лісний та інші проти України і Росії» стосовно заяв «Лісний проти України і Росії» (заява № 5355/15), «Півень проти України і Росії» (заява № 44913/15), «Анохін проти України і Росії» (заява № 50853/15). Які стандарти ЄСПЛ у сфері доказування можна вивести із наведених рішень.

Завдання 6. Здійсніть порівняльний аналіз рішень ЄСПЛ у справах:

- «Раманаускас проти Литви» від 05.02.2008 р. (заява №74420/01) URL: <http://www.hudoc.echr.coe.int/>

- «Раманаускас проти Литви 2» від 20.02.2018 р. (заява № 55146/14) URL: https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/f5ef3ba52c4849ecd3ac_file.pdf

В чому виявився прогрес уряду Литви щодо недопустимості отримання доказів шляхом провокації та підбурювання.

Питання для самоконтролю:

1. У яких рішеннях ЄСПЛ відображена його правова позиція щодо змісту поняття «належність доказів»:

- 1) «Георгіус Папагеоргіу проти Греції»;
- 2) «Перна проти Італії»;
- 3) «Жуковський проти України»;
- 4) у всіх наведених рішеннях.

2. У якому з перелічених рішень ЄСПЛ виражена його правова позиція про недопустимість доказів, отриманих шляхом провокацій та підбурювання:

- 1) «Андроніку і Константіну проти Кіпру»;
- 2) «Раманаускас проти Литви»;
- 3) «Ісмаїлов проти України»;
- 4) Луценко проти України.

3. У яких рішеннях ЄСПЛ відображена його правова позиція про рівність доказових можливостей сторін?

4. У якій з наведених нижче відповідей неправильно відображений елемент правила про рівність доказових можливостей сторін у розумінні ЄСПЛ:

- 1) це зрівноважена можливість сторін подати докази;
- 2) це зрівноважена можливість сторін ознайомитись з доказами;
- 3) це зрівноважена можливість сторін коментувати докази;
- 4) сторона захисту не може претендувати на отримання безперешкодного доступу до матеріалів кримінального провадження.

5. У якій з наведених нижче відповідей неправильно відображений елемент правила про рівність доказових можливостей сторін у розумінні ЄСПЛ:

- 1) це зрівноважена можливість сторін подати докази;
- 2) це зрівноважена можливість сторін ознайомитись з доказами;
- 3) це зрівноважена можливість сторін коментувати докази;
- 4) сторона захисту за жодних умов не має права перевіряти законність здійснення негласних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.

6. Яка з перелічених нижче відповідей неправильно характеризує позицію ЄСПЛ щодо права сторони захисту перевірити джерело доказів:

- 1) сторона захисту має право допитати в суді свідків обвинувачення;
- 2) сторона захисту має право отримати безперешкодний доступ до матеріалів справи;
- 3) сторона захисту має право отримати доступ до матеріалів та перевірити законність здійснення негласних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів після їхнього завершення
- 4) ЄСПЛ, керуючись принципом субсидіарності, відмовився розглядати скарги пов'язані з ненаданням стороні захисту можливості перевірити джерело доказів.

7. Належними доказами для обґрунтування застосування до особи такого запобіжного заходу як взяття під варту згідно з правовими позиціями ЄСПЛ є:

- 1) обґрунтування ризику переховування обвинуваченого від органів досудового слідства та суду посиленням на факт втечі співучасника заявниці;
- 2) обґрунтування ризику переховування обвинуваченого від органів досудового слідства та суду посиленням на наявність у особи кількох місць проживання;
- 3) обґрунтування ризику перешкодження здійсненню правосуддя не визнанням обвинуваченим своєї вини;
- 4) обґрунтування ризику переховування обвинуваченого від органів досудового слідства та суду посиленням на суворість покарання, передбаченого санкцією, інкримінованої особі статті.

8. Яке з наведених нижче тверджень правильно характеризує правові позиції ЄСПЛ щодо оцінки ним допустимості доказів:

- 1) за загальним правилом, у провадженнях за заявами про порушення ст. 6 Конвенції ЄСПЛ не здійснює перевірку того, чи правильно здійснили оцінку допустимості доказів національні суди;

2) у провадженнях за заявами про порушення ст. 6 Конвенції ЄСПЛ завжди здійснює перевірку того, чи правильно здійснили оцінку допустимості доказів національні суди;

3) у провадженнях за заявами про порушення ст. 6 Конвенції ЄСПЛ ніколи за жодних обставин не здійснює перевірку того, чи правильно здійснили оцінку допустимості доказів національні суди;

4) ЄСПЛ вбачає своїм завданням принципове визначення того, чи можуть певні види доказів бути допустимими.

9. Назвіть стандарти оцінки допустимості доказів, які демонструє ЄСПЛ у своїх провадженнях.

10. Назвіть стандарти оцінки достовірності доказів, які демонструє ЄСПЛ у своїх провадженнях.

11. Який стандарт доказування ЄСПЛ пропонує застосовувати у справах щодо корупціонерів?

12. У яких рішеннях ЄСПЛ зазначено ключове значення висновку судово-медичної експертизи як доказу у справах про обвинувачення працівників органів внутрішніх справ у застосуванні насильства?

13. У яких рішеннях ЄСПЛ відображено стандарт об'єктивної узгодженості доказів?

14. У яких рішеннях ЄСПЛ відображено стандарт недопустимості доказів, отриманих шляхом провокацій і підбурювання?

13. За якими критеріями відрізняється отримання доказів шляхом провокацій і підбурювання від правомірної таємної роботи органів досудового слідства?

14. Які правомочності включає право сторони захисту перевірити докази у кримінальному провадженні?

15. У яких рішеннях ЄСПЛ щодо України дана інтерпретація права на допит свідків обвинувачення?

1) «Жогло проти України»;

2) «Жуковський проти України»;

3) «Корнев і Карпенко проти України»;

4) у всіх наведених вище.

16. Ігнорування національними судами доводів сторони захисту, що стосуються допустимості доказів, оцінюється ЄСПЛ як порушення:

1) вимоги про вмотивованість судового рішення;

2) права мати час і можливості для підготовки свого захисту;

3) права на свободу і особисту недоторканість;

4) презумпції невинуватості.

17. Ігнорування національними судами доводів сторони захисту, що стосуються достовірності доказів, оцінюється ЄСПЛ як порушення:

1) вимоги про вмотивованість судового рішення;

2) права мати час і можливості для підготовки свого захисту;

3) права на свободу і особисту недоторканість;

4) презумпції невинуватості.

Тема 7. Застосування стандартів ЄСПЛ у кримінально-правовій кваліфікації, здійснюваній у кримінальному провадженні в Україні

Завдання 1: Проаналізувати постанови Пленуму Верховного Суду України на предмет порушення у викладених там рекомендаціях принципів кримінально-правової кваліфікації. Постанови розміщені на сайті Верховного Суду України за адресою: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/D061282D942041D6C2257AF3003DC868](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/D061282D942041D6C2257AF3003DC868).

Завдання 2: Ознайомившись зі статтями В.О. Навроцького «Події 9 травня 2011 р. у Львові – погляд криміналіста» // Українська правда. 26 травня 2011 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2011/05/26/6239094/>; «Погляд криміналіста на львівські події 9 травня: «автохтони» // Українська правда. – 31 травня 2011 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2011/05/31/6257015/>, вирішіть **Задачу 1:**

В день 9-го травня 2011 р. група мешканців Одеси і Севастополя, яка складалася з кількох десятків осіб – ветеранів Другої світової війни та молодиків, які на одязі мали георгіївські стрічки приїхали до міста Львова. Всупереч судовій забороні, спочатку розгорнули на Пагорбі слави м. Львова багатометровий червоний прапор, а потім бадьоро скандували гасла, найтолерантнішим з яких було: «Хохлы параша, победа эта наша!». Дайте кримінально-правову оцінку вчиненому.

Завдання 3: В день 9 травня 2017 р. група ветеранів Другої Світової війни, одягнувши державні нагороди, на яких зображена комуністична символіка та георгіївські стрічки зібралась на Пагорбі слави міста Одеси, де виголошували промови, вшановуючи пам'ять своїх загиблих побратимів. Дайте кримінально-правову оцінку вчиненому.

Завдання 4. Ознайомтеся з рішенням ЄСПЛ у справі «Ростовцев проти України» (Заява № 2728/16) від 25 липня 2017 року. Які наслідки неправильної кримінально-правової кваліфікації ви виявили?

Задача 2. У вихідні дні у одному з ТРЦ Києва на LED-сходах раптом з'явилося зображення свастики. У закладі заявили, що то невідомі зловмисники вчинили хакерську атаку на систему управління медійними екранами. Розслідуванням СБУ встановлено, що хакери Костянтин і Матвій – мешканці міста Ростов на Дону Російської Федерації зламали комп'ютерну систему цього ТРЦ і показали німецько-фашистську свастикку. URL: <https://www.unian.ua/society/10454775-sbu-rozsliduye-fakt-poyavi-nacistskojji-svastiki-u-kijivskomu-trc.html>.

Дайте кримінально-правову оцінку діям винних осіб.

Питання для самоконтролю:

- 1. Що таке кримінально-правова кваліфікація?**
- 2. В якій з наведених нижче відповідей правильно названо одну з додаткових юридичних підстав кримінально-правової кваліфікації:**
 - 1) склад злочину;
 - 2) інформація про злочин;
 - 3) міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
 - 4) відсутня правильна відповідь.
- 3. Які принципи кримінально-правової кваліфікації відображені у практиці ЄСПЛ:**
 - 1) офіційності;
 - 2) примату державних інтересів над правами особи;
 - 3) недопустимості оскарження кримінально-правової кваліфікації;
 - 4) недопустимості подвійного ставлення у вину.
- 4. У разі конкуренції принципу повноти кримінально-правової кваліфікації і принципу недопустимості подвійного ставлення у вину, який з них підлягає застосуванню:**
 - 1) принципу повноти кримінально-правової кваліфікації;
 - 2) принципу недопустимості подвійного ставлення у вину;
 - 3) обидва принципи;
 - 4) правильна відповідь відсутня.
- 5. Який з принципів кримінально-правової кваліфікації названий неправильно:**
 - 1) пріоритету державних інтересів над інтересами особи;
 - 2) повноти кримінально-правової кваліфікації;
 - 3) об'єктивності кримінально-правової кваліфікації;
 - 4) всі сумніви тлумачаться на користь особи, дії якої кваліфікуються.
- 6. Проявом якого загально-правового принципу є принцип кримінально-правової кваліфікації «всі сумніви тлумачаться на користь особи, дії якої кваліфікуються»?**
- 7. Чи формулює ЄСПЛ загальні правила кримінально-правової кваліфікації у своїй практиці?**

8. У якій з наведених нижче відповідей неправильно вказано, в чому полягає роль практики ЄСПЛ для кримінально-правової кваліфікації:

- 1) може бути використана для тлумачення змісту окремих принципів кримінально-правової кваліфікації;
- 2) формулює вимоги до джерел кримінального права та правила застосування їх положень. Наприклад, кримінальний закон має бути передбачуваний. Якщо ні, то його не можна застосовувати;
- 3) правові позиції ЄСПЛ лежать в основі визначення змісту ознак певних складів злочинів, дають можливість констатувати наявність чи відсутність складу злочину у конкретному діянні;
- 4) формулює міжнародні правила кримінально-правової кваліфікації.

Тема 8. Система покарань та призначення покарання за КК України у світлі стандартів ЄКПЛ

Завдання 1: Ознайомтеся з рішенням ЄСПЛ у справі «Вінтер та інші проти Сполученого Королівства» від 9 липня 2013 р. URL: https://protocol.ua/ru/vinter_i_drugie_protiv_soedinennogo_korolevstva_reshenie_espch_ot_9_iyulya_2013_g_po_zayavleniyam_66069_09_130_10_i_3896_10/. Випишіть з цього рішення положення, що стосуються застосування заходів кримінально-правового характеру.

Завдання 2: Ознайомтеся з рішенням ЄСПЛ у справі «Петухов проти України» від 12 березня 2019 р. Випишіть з цього рішення положення, що стосуються призначення і перегляду вирoku суду про призначення покарання у виді довічного позбавлення волі.

Завдання 3. Ознайомтеся з рішенням ЄСПЛ у справі «Рубан проти України» від 12 липня 2016 р. URL: https://protocol.ua/ru/ruban_protiv_ukraini/). Дайте оцінку правовій позиції ЄСПЛ щодо заміни смертної кари довічним позбавленням волі.

Питання для самоконтролю:

1. Яка з наведених нижче відповідей правильно характеризує позицію ЄСПЛ щодо визначення, чи було призначено особі покарання нелюдським:

- 1) згідно із загальноприйнятим стандартом щодо віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність у країнах – членах РЄ, призначення реального покарання особі, якій на момент вчинення злочину виповнилося лише 10 років, є нелюдським;
- 2) Конвенція забороняє призначати неповнолітнім за вчинення тяжких насильницьких злочинів покарання у вигляді позбавлення волі на невизначений строк;
- 3) незалежно від того, що вчинили злочинці, визнання їх людської гідності передбачає надання їм можливості ресоціалізувати себе за час відбування покарання з перспективою колись стати відповідальним членом вільного суспільства;
- 4) тяжкість вчиненого злочину визнається основним визначальним фактором щодо вибору виду покарання.

2. Які види покарань, передбачені КК України, за своєю правовою природою порушують права людини, передбачені Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод в інтерпретації Європейського Суду з прав людини:

- 1) якщо санкція статті Особливої частини КК України передбачає конфіскацію майна як обов'язковий вид покарання, застосування до особи конфіскації майна як додаткового покарання є правомірним, незалежно від того, чи є корисливим вчинений особою тяжкий чи особливо тяжкий злочин;
- 2) якщо санкція статті Особливої частини КК України передбачає конфіскацію майна як обов'язковий вид покарання, то застосування до особи конфіскації майна як додаткового покарання у випадку, коли вчинений особою тяжкий чи особливо тяжкий злочин не є корисливим, є неправомірним;
- 3) виправні роботи є неправомірним видом покарання, бо призначення цього виду покарання порушує гарантії ст. 4 Конвенції «Заборона рабства та примусової праці»;
- 4) громадські роботи є неправомірним видом покарання, бо призначення цього виду покарання порушує гарантії ст. 4 Конвенції «Заборона рабства та примусової праці».

3. Яка з перелічених нижче відповідей не вказує обставин, з урахуванням яких Європейський Суд з прав людини визначає, чи досягло покарання мінімального рівня жорстокості для визнання його таким, що суперечить ст. 3 Конвенції про захист прав та основоположних свобод:

- 1) тривалість покарання;
- 2) фізичні та/ або психологічні наслідки застосування покарання;
- 3) у певних випадках вік, стать, стан здоров'я потерпілого, яким чином та у який спосіб воно здійснювалося тощо;
- 4) тяжкість злочину, за який воно призначене.

4. За яких умов довічне позбавлення волі вважається таким, що принижує людську гідність або є нелюдським покаранням за своєю правовою природою:

- 1) якщо воно призначається особі за вчинення лише одного злочину;
- 2) якщо немає передбаченої нормативно можливості вийти на волю;
- 3) якщо воно призначене для заміни такого виду покарання як смертна кара;
- 4) якщо особа не була умовно-достроково звільнена через 15 років відбування покарання.

5. Які види покарань, за своєю правовою природою порушують права людини, передбачені Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод в інтерпретації Європейського Суду з прав людини:

- 1) виправні роботи;
- 2) громадські роботи;
- 3) позбавлення волі на певний строк;
- 4) смертна кара.

6. Які види покарань, передбачені КК України, за своєю правовою природою порушують права людини, передбачені Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод в інтерпретації Європейського Суду з прав людини:

1) якщо санкція статті Особливої частини КК України передбачає конфіскацію майна як обов'язковий вид покарання, застосування до особи конфіскації майна як додаткового покарання є правомірним, незалежно від того, чи є корисливим вчинений особою тяжкий чи особливо тяжкий злочин;

2) якщо санкція статті Особливої частини КК України передбачає конфіскацію майна як обов'язковий вид покарання, то застосування до особи конфіскації майна як додаткового покарання у випадку, коли вчинений особою тяжкий чи особливо тяжкий злочин не є корисливим, є неправомірним;

3) виправні роботи є неправомірним видом покарання, бо призначення цього виду покарання порушує гарантії ст. 4 Конвенції «Заборона рабства та примусової праці»;

4) громадські роботи є неправомірним видом покарання, бо призначення цього виду покарання порушує гарантії ст. 4 Конвенції «Заборона рабства та примусової праці».

7. У якому з перелічених нижче рішень ЄСПЛ сформульовано ряд важливих правових позицій щодо оцінки відповідності довічного позбавлення волі стандартам ст. 3 Конвенції:

- 1) Вінтер та інші проти Об'єднаного Королівства;
- 2) Нечипорук і Йонкало проти України;
- 3) Швидка проти України;
- 4) Проніна проти України.

8. Яке з перелічених нижче правил згідно з правовими позиціями ЄСПЛ, є складовим елементом змісту принципу верховенства права як принципу кримінального провадження:

- 1) юридичної визначеності;
- 2) рівності доказових можливостей сторін;
- 3) презумпція свободи особи, яка поширюється на всі випадки позбавлення свободи, а не лише взяття під варту;
- 4) гідне поводження з близькими родичами потерпілої особи.

9. У яких рішеннях ЄСПЛ виражена правова позиція щодо змісту поняття «поводження, що принижує гідність»?

- 1) Михайлюк та Петров проти України;

- 2) Полторацький проти України;
- 3) Христов проти України;
- 4) «Прайс проти Об'єднаного Королівства».

10. Відповідно до правових позицій ЄСПЛ щодо особи, якій призначено покарання у виді довічного позбавлення волі, національним законодавством повинно бути гарантовано:

- 1) можливість перегляду вироку в частині призначеного довічного позбавлення волі лише, якщо вирок щодо неї не вступив у законну силу;
- 2) заміна довічного позбавлення волі під час його відбування м'якшим покаранням, зменшенням строку покарання, припиненням відбування покарання, умовно-достроковим звільненням, незалежно від поведінки засудженої особи під час відбування покарання;
- 3) передбачена ч. 2 ст. 87 КК України можливість для особи, засудженої до довічного позбавлення волі, бути помилуваною Президентом України, цілком забезпечує відповідність порядку призначення і відбування покарання у виді довічного позбавлення волі стандартам Конвенції;
- 4) можливість перегляду рішення про призначення довічного позбавлення волі з заміною м'якшим покаранням, зменшенням строку покарання, припиненням відбування покарання, умовно-достроковим звільненням.

Тема 9. Кримінально-правова охорона особистих благ людини з врахуванням стандартів ЄКПЛ

Завдання 1: Ознайомтеся з матеріалами, що періодично оприлюднюються у збірнику: Права людини на південному сході України. Електронний щомісячник громадських організацій та ініціатив «Справедливість заради миру на Донбасі», присвячений стану з правами людини на окупованих та контрольованих територіях - <http://khpg.org/index.php?id=1470036462>. Дайте кримінально-правову оцінку, застосовуючи всі джерела права України, висвітленим там фактам. Студенти повинні обирати різні випуски цього збірника.

Завдання 2. Ознайомтеся з рішенням Великої Палати ЄСПЛ «Ілашку та інші проти Молдови та Росії» від 8 липня 2004 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_344. Якою є правова позиція ЄСПЛ щодо обов'язку держав захищати право людини на життя на невідконтрольованих її територіях.

Завдання 3. Ознайомтеся з рішеннями ЄСПЛ у справі «Катан та інші проти Молдови та Росії» (заяви №№ 43370/04, 8252/05 та 18454/06) від 19 жовтня 2012 р. випишіть і вивчіть положення, що стосуються захисту права на життя мирного населення у зоні збройного конфлікту.

Завдання 4. Ознайомившись з рішенням ЄСПЛ у справі «Макканн та інші проти Об'єднаного Королівства» від 27 вересня 1995 р., виділіть обставини, які ЄСПЛ визнав порушенням ст. 2 ЄКПЛ; правові позиції ЄСПЛ щодо уявної оборони.

Завдання 5. Проаналізуйте матеріали кримінальних проваджень, що стосуються застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою (додаток №1) на предмет відповідності гарантіям Конвенції 1950 р.

Завдання 6. З врахуванням стандартів ЄКПЛ щодо правомірності застосування до особи запобіжного заходу у виді тримання під вартою оцініть правомірність застосування в Україні цього запобіжного заходу щодо Надії Савченко.

Завдання 7. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справі «Міхно проти України» від 1 вересня 2016 р. (заява № 32514/12), що набуло статусу остаточного 30 січня 2017 р.. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1588571963>. Чи відповідає принципу верховенства права висновок ЄСПЛ у цій справі?

Завдання 8. На сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (<https://vkksu.gov.ua/ua/konkurs-do-wierchownogo-sudu/konkurs-do-wierchownogo-sudu-ogoloshenij-020818/zawdattia-zapitannia-ispitu2/>) оприлюднено «Основи тестових запитань для кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посаду судді Касаційного кримінального суду». Опрацюйте питання за номерами від 478 до 511. Вони наведені нижче і будуть винесені на залік:

Як оцінив Європейський суд з прав людини ситуацію, коли був встановлений факт того, що заарештованому за підозрою в торгівлі наркотиками громадянину Я. було введено так званий "блювотний засіб", унаслідок чого з його тіла було вилучено пакет із наркотиками й на підставі цього доказу засуджено?

Що забороняє ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод?

Порушення якого права встановлює ЄСПЛ у випадку, якщо твердження посадової особи стосовно людини, обвинуваченої у скоєнні злочину, відображає думку, що людина винна?

До сфери застосування якої статті ЄКПЛ належить питання безпечності спорудження та експлуатації об'єктів, що може спричинити (спричинило) ризик життю й здоров'я особи?

В чому полягає одна із основних правових позицій ЄСПЛ у ситуації, коли особу взято під варту в поліції здоровою, але на час звільнення з-під варти ця особа має ушкодження?

На якій стадії розгляду справи може мати місце порушення принципу презумпції невинуватості відповідно до практики ЄСПЛ?

В якому з документів міститься визначення катування і його ознак?

Яке з наведених визначень розкриває зміст поняття "катування"?

В якому випадку вступає в дію заборона повернення затриманої особи в країну, громадянином якої він є?

У якому випадку відповідно до п. 165 рішення в справі «Гонгадзе проти України» на державу-учасницю ЄКПЛ може покладатися обов'язок вживати превентивні заходи з метою захисту особи, життя якої поставлено під загрозу злочинними діями третьої особи?

Чи може держава-учасниця Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод відступати від встановленого ст. 3 зобов'язання щодо заборони катування?

Під час допиту підозрюваний відкрив стрільбу по поліцейських. У відповідь офіцер поліції вистрілив у підозрюваного і наніс смертельну рану. Яким чином у даному випадку застосовується ст. 2 п. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?

Яке з положень НЕ міститься в статтях Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?

Яка з умов вважається неприпустимою і є порушенням ст.3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?

Особа невиліковно захворіла, пережила кілька операційних втручань за кордоном. До лікаря цієї особи звернулись за інформацією про стан самопочуття хворого і про хворобу. Стосовно кого з адресатів поширення цих відомостей буде порушенням ст.8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?

Яке з наведених визначень розкриває зміст поняття "покарання, що принижує гідність" згідно практики Європейського суду з прав людини?

В якому випадку позбавлення права на життя, не тягне за собою кримінальної відповідальності за ст. 2 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?

Порушенням якої статті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод може бути визнане використання людського ембріону для наукових дослідів і лікування?

Як Європейський суд з прав людини визначає поведження з людиною, яке було умисним, без певної мети, застосовувалося кілька годин поспіль та спричинило тілесні ушкодження?

В яких випадках Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод допускає обмеження права не бути підданому нелюдському поведженню?

Сукупність яких факторів враховує Європейський суд при вирішенні питання про мінімальний рівень жорстокості заподіяних страждань?

За сукупністю яких ознак жорстоке поведження, згідно практики Європейського суду з прав людини, застосоване з метою отримання інформації, не розцінюється як катування?

Які ознаки катування описані в Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання?

Якою головною ознакою катування відрізняється від інших форм "поганого поведження" у відповідності до практики Європейського суду з прав людини?

Що є головними ознаками катування згідно практики Європейського суду з прав людини?

У яких випадках ЄКПЛ передбачає можливість затримання неповнолітньої особи?

Яким чином Європейським судом з прав людини був оцінений випадок, коли заарештована була згвалтована, піддана брутальному та принизливому поводженню з метою одержання інформації від неї та її родини (Aydin v. Turkey judgement of 25.09.1997, p. 83)?

Який із проявів не є ознакою примусової праці або рабства?

Проявом якого явища є відмова у наданні медичної допомоги особі, яка хвора на ВІЛ і туберкульоз, в умовах позбавлення волі, згідно практики Європейського суду з прав людини?

Задача 1. У Бердянській виправній колонії №77 один із ув'язнених кілька разів згвалтував колишнього бійця АТО. Після цього хлопець намагався покінчити життя самогубством і опинився у психіатричній лікарні. Читайте більше тут: https://zik.ua/news/2019/03/12/u_berdyanskiy_kolonii_zhorstoko_poznushchalys_nad_veteranom_ato_cherez_order_za_1527687; https://zik.ua/news/2019/03/13/katuvannya_u_tyurmi_berdyanska_separatystske_kublo_chy_ne_reformovana_zona_1528371.

Порушення яких гарантій ЄКПЛ мало місце в описаному випадку. Дайте кримінально-правову оцінку діям винних осіб.

Задача 2. Висновок незалежних міжнародних експертів вказує на те, що в таборі «Вікторія», де восени 2017 року у пожежі загинуло троє дітей, були грубі порушення під час будівництва дерев'яного корпусу, саме через це вогонь дуже швидко розповсюдився на весь будинок. Читайте більше тут: https://zik.ua/news/2019/03/12/u_ditey_ne_bulo_shansiv_eksperty_znayshly_porushennya_pry_budivnytstvi_taboru_1527679.

Чи було порушення права на життя з боку України в описаному випадку. Дайте кримінально-правову оцінку діям винних осіб.

Питання для самоконтролю

1. У яких рішеннях ЄСПЛ виражена правова позиція щодо змісту поняття «поводження, що принижує гідність».

2. Розкрийте зміст негативного аспекту зобов'язань держави щодо забезпечення права на життя.

3. Розкрийте зміст позитивного аспекту зобов'язань держави щодо забезпечення права на життя.

4. Розкрийте зміст процесуального аспекту зобов'язань держави щодо забезпечення права на життя.

5. За яким критерієм ЄСПЛ визначає відмінність між катуванням та нелюдським чи таким, що принижує гідність, поводженням, що заборонені ст. 3 ЄКПЛ?

6. За якими ознаками ЄСПЛ визначає наявність мінімального рівня жорстокості як ознаки нелюдського поводження, забороненого ст. 3 ЄКПЛ?

7. Назвіть визначені ЄСПЛ ознаки поводження, що принижує людську гідність, забороненого ст. 3 ЄКПЛ?

8. Чи достатньо того, що потерпілий відчув приниження у своїх власних очах, для того, щоби поводження було визнано таким, що принижує гідність, у розумінні статті 3 Конвенції?

6. Назвіть рішення ЄСПЛ, у яких констатовано порушення Україною заборони катування.

7. Ст. 3 ЄКПЛ захищає людину від забороненого нею поводження з боку лише агентів держави, чи й приватних осіб?

8. Чи можуть бути визнані потерпілими від нелюдського поводження також і родичі, які зазнали психічних страждань, внаслідок ненадання їм відомостей про їх близьких, яких було взято під варту?

7. За яким критерієм ЄСПЛ визначає відмінність підневільного стану від примусової чи обов'язкової праці в розумінні ст. 4 ЄКПЛ?

8. Назвіть рішення ЄСПЛ, у яких констатовано свавільне позбавлення волі особи з боку України.

9. Чи може бути свавільним позбавлення волі особи, що формально відповідає вимогам законодавства?

10. За яких умов позбавлення волі особи, що формально відповідає вимогам законодавства може бути свавільним?

11. Чи може становити порушення статті 5 Конвенції, навіть якщо відповідна особа погодилася на те, щоб її затримали»?

12. За яких умов затримання особи може становити порушення статті 5 Конвенції, навіть якщо відповідна особа погодилася на те, щоб її затримали»?

13. За якими критеріями визначається ефективність розслідування державою позбавлення життя людини?

14. Зміст поняття «використання беспорядного стану потерпілої особи» як способу вчинення злочину, передбаченого ст. 152 КК України відповідно до правової позиції ЄСПЛ, закріпленої у рішенні у справі «М.С. проти Болгарії».

15. Чи вважається факт шлюбу автоматичним свідченням згоди особи на всі статеві акти відповідно до правової позиції, закріпленої у рішенні ЄСПЛ у справі «S.W. проти Сполученого Королівства» від 22 листопада 1995 р. (скарга № 20166/92). URL: <http://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/s-w-protiv-soedinennogo-korolevstva-postanovlenie-evropejskogo-suda/>.

16. Назвіть системні проблеми, які спричинили визнання ЄСПЛ порушення Україною ст. 5 ЄКПЛ.

Тема 10. Кримінально-правова охорона виборчих, трудових, інших особистих прав і свобод людини і громадянина з врахуванням стандартів ЄКПЛ

Завдання 1. Ознайомтеся зі ст.ст. 3, 23, 27, 28, 30, 31, 32 Конституції України, з рішенням ЄСПЛ у справі «Прітті проти Сполученого Королівства» і з'ясуйте зміст та структуру поняття «приватне життя» в інтерпретації ЄСПЛ та співвідношення правової позиції ЄСПЛ з нормативно-правовими приписами національного законодавства України.

Завдання 2. Ознайомтеся з рішенням ЄСПЛ у справі «Роман Захаров проти Росії» від 4 грудня 2015 р. (заява № 47143/06) // Права людини в Україні: інформаційний портал Харківської правозахисної групи. URL: <http://khp.org/index.php?id=1455804928> та випишіть правові позиції ЄСПЛ що стосуються змісту та обсягу ознак складу злочину, передбаченого ст. 182 КК України «Порушення недоторканості приватного життя».

Завдання 3. Ознайомтеся з рішеннями ЄСПЛ:

- "Санді Таймс" проти Об'єднаного Королівства" від 06.11.1980 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_164/print та

- «Лінгенс проти Австрії» від 8 липня 1986 р. (заява №12/1984/84/131). URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/applicant/court/factsheets.html>.

Які закріплені в наведених рішеннях висновки та мотивування ЄСПЛ можуть бути застосовані для з'ясування змісту ознак складу злочину, передбаченого ст. 171 КК України "Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів"?

Завдання 4. Проаналізуйте матеріали кримінальних проваджень, що стосуються застосування запобіжного заходу у виді обшуку (додаток №2) на предмет відповідності гарантіям Конвенції 1950 р.

Завдання 5. У мережі опублікували особисті дані зрадників України на службі «ДНР». URL:

https://zik.ua/news/2019/02/11/u_merezhi_opublikovali_osobysti_dani_zradnykiv_ukrainy_na_sluzhbi_dnr_1507053. Дайте кримінально-правову оцінку вчиненому з врахуванням стандартів ЄКПЛ щодо недоторканості приватного життя.

Завдання 6. На прикладі кримінального провадження щодо журналіста Руслана Коцаби з врахуванням стандартів ЄКПЛ дайте оцінку межах права на свободу вираження поглядів.

Завдання 7. На сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України URL: <https://vkksu.gov.ua/ua/konkurs-do-wierchownogo-sudu/konkurs-do-wierchownogo-sudu-ogoloshenij-020818/zawdannia-zapitannia-ispitu2/>) оприлюднено «Основи тестових запитань для кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посаду судді Касаційного кримінального суду». Серед них:

Яким чином розглядаються дії, пов'язані з фотографуванням людей (без наміру стеження за особами) без їх згоди на публічному заході?

За яких умов відповідно до п. 118 рішення ЄСПЛ у справі «Заїченко проти України (№2)» втручання держави у приватне життя особи, гарантоване ст. 8 ЄКПЛ, вважатиметься таким, що здійснюється «згідно із законом»?

Підготуйте відповіді на зазначені запитання. Вони будуть винесені на залік.

Задача 1. Під час судового розгляду кримінального провадження щодо працівників національної поліції Лавра, Спиридона, Кирила, обвинувачених у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 365 КК України, свідок Степан повідомив, що стоячи на автобусній зупинці і розмовляючи протягом півтора години по мобільному телефону, він бачив інцидент між працівниками поліції і потерпілим. Оскільки, ні потерпілий, ні жоден інший свідок не повідомляли на досудовому слідстві, що бачили Степана на автобусній зупинці, з метою перевірки достовірності показань Степана сторона захисту заявила клопотання про витребування від оператора мобільного зв'язку інформацію про місце перебування Степана в момент розмови з 21.00 до 22.30 відповідного числа. Яке рішення має прийняти суд, якщо подія мала місце: варіант 1: 12 липня 2013 р.; варіант 2: 30 серпня 2018 р.. Складіть відповідне судове рішення.

Питання для самоконтролю

1. Що відповідно до практики Європейського суду з прав людини охоплюється поняттям «житло» у практиці Європейського суду з прав людини:

- 1) місце, облаштоване особою як її дім, навіть, якщо його створення не відповідало чинному законодавству (циганські кибитки, яранги, юрти і т.д.);
- 2) службові приміщення державних службовців;
- 3) приміщення, у яких особа займається адвокатською діяльністю;
- 4) приміщення, у яких особа займається нотаріальною діяльністю;
- 5) правильна відповідь відсутня.

2. Чи може бути визнаний порушенням права на недоторканість особистого життя обшук, здійснений у службовому кабінеті в приміщенні державного органу – прокуратури?

- 1) ні, порушенням права на недоторканість особистого життя може бути визнано обшук лише у житлі особи;
- 2) ні, порушенням права на недоторканість особистого життя може бути визнано обшук у приватному офісі особи;
- 3) порушенням права на недоторканість особистого життя завжди визнається обшук, здійснений у службовому кабінеті в приміщенні будь-якого державного органу;
- 4) обшук, здійснений у службовому кабінеті в приміщенні будь-якого державного органу за жодних обставин не може бути визнаний порушенням права на недоторканість особистого життя;
- 5) правильна відповідь відсутня.

3. Чи може бути визнано втручанням в приватне життя збирання інформації про особу, що перебуває в публічному просторі?

- 1) так, за умови, що таке збирання інформації є систематичним;
- 2) так, за умови, що таке збирання інформації стосується лише публічних посадовців;
- 3) ні, збирання інформації про особу, що є в публічному просторі, за жодних обставин не може бути визнане втручанням в приватне життя;
- 4) збирання інформації щодо юридичних осіб не може бути визнаним порушенням права на недоторканість приватного життя;
- 5) правильна відповідь відсутня.

4. Розкрийте зміст та обсяг поняття «розумні очікування приватності» в інтерпретації ЄСПЛ.

5. Розумне очікування приватності поширюється на:

- 1) телефонні розмови особи з телефонної будки за зачиненими дверима;
- 2) пересилання файлів зі свого комп'ютера з використанням динамічної IP адреси;
- 3) мета-дані стільникового зв'язку (місце перебування мобільного телефона в той чи інший проміжок часу, кількість і тривалість телефонних розмов);
- 4) телефонні дзвінки співробітника поліції на робочому місці за відсутності попередження про прослуховування телефонних розмов;
- 5) електронні листи, надіслані з сервера за місцем праці за відсутності попередження про можливе перехоплення електронних листів.

5. Що слід розуміти під «сімейним життям» в інтерпретації ЄСПЛ?

Тема 11. Кримінально-правова охорона правосуддя в Україні з врахуванням стандартів ЄКПЛ

Завдання 1. Ознайомтеся з рішеннями ЄСПЛ у справах «Юрій Миколайович Іванов проти України» від 15 жовтня 2009 р. (заява №40450/04), та «Бурмич та інші проти України» (заяви №46852/13) та виокремте положення, застосовні для з'ясування ознак складу злочину, передбаченого ст. 382 КК України «Невиконання судового рішення».

Задача 1. Вища рада правосуддя 26 березня 2019 року розглянула повідомлення суддів Першотравневого районного суду міста Чернівців Федіної Аліни Василівни, Стоцької Лариси Анатоліївни, Іщенка Ігоря Володимировича про втручання у їхню діяльність як суддів щодо здійснення правосуддя / Вища Рада правосуддя. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.vru.gov.ua/news/4818>.

Судді повідомили, зокрема, що під час розгляду кримінального провадження стосовно чотирьох осіб, обвинувачених у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частиною четвертою статті 187 (*розбій*), статтею 257 (*бандитизм*), частиною першою статті 263 (*незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами*) Кримінального кодексу України, адвокатами обвинувачених Ноцьким О.В., Малериком Я.І., Яцуляком Т.Р. заявлялися численні необґрунтовані відводи колегії суддів. Водночас до постановлення вироку ці адвокати під час судових дебатів, а адвокат Яцуляк Т.Р. під час телевізійного ефіру на місцевому каналі у своїх коментарях критикували суддів та зневажливо висловлювали незадоволення судовим процесом, поширювали неправдиві твердження щодо наявності корупційних зв'язків колегії суддів з потерпілим та щодо некомпетентності суддів. При цьому адвокати знали, що присутніми в залі судового засідання особами здійснювалася відеозйомка судового процесу, відеозаписи поширювалися в мережі Інтернет та соціальній мережі Facebook, тому адвокатам було достовірно відомо, що їхні критичні та негативні висловлювання на адресу колегії суддів будуть відомі широкому колу осіб та формуватимуть упереджене негативне ставлення до суддів судової колегії.

Ознайомившись із рішеннями ЄСПЛ у справах: «Моріс проти Франції» [Morice v. France], заява №29369/10 / Центр демократії і верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/library/rishennya-velykoyi-palaty-yespl-u-spravi-moris-proty-frantsiyi/>) та «Перуцці проти Італії» [Peruzzi v. Italy] від 30 червня 2015 р., заява №39294/09 // Гарант. URL: <http://base.garant.ru/71248948/>, дайте кримінально-правову оцінку вчиненому.

Задача 2. Вища рада правосуддя 14 березня 2019 року розглянула повідомлення судді господарського суду Львівської області Синчука Миколи Миколайовича про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя / Вища Рада правосуддя. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.vru.gov.ua/news/4768/>.

Доповідач – член Вищої ради правосуддя Вадим Беянович (*на фото*) поінформував, що у повідомленні зазначено, що у провадженні судді господарського суду Львівської області Синчука М.М. перебувала справа за позовом управління комунальної власності Департаменту економічного розвитку Львівської міської ради до фізичної особи – підприємця про розірвання договору оренди, зобов'язання звільнити та повернути об'єкт оренди та стягнення заборгованості з орендної плати.

До закінчення розгляду зазначеної справи відповідач звернулась до Вищої ради правосуддя зі скаргою щодо дисциплінарного проступку судді та до Личаківського ВП ГУ НП України у Львівській області із заявою про вчинення суддею кримінального правопорушення.

Під час перевірки у Вищій раді правосуддя цієї дисциплінарної скарги встановлено, що відповідач зазначила неправдиві відомості щодо ходу та обставин розгляду справи суддею Синчуком М.М.

За результатами розгляду скарги Перша Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя дійшла висновку, що дії скаржниці є не чим іншим, як намаганням вплинути на хід розгляду справи, а очевидною метою подання скарги є спонукання судді до ухвалення певного рішення.

Ознайомившись із рішеннями ЄСПЛ у справах: «Моріс проти Франції» [Morice v. France], заява №29369/10 / Центр демократії і верховенства права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cedem.org.ua/library/rishennya-velykoyi-palaty-yespl-u-spravi-moris-proty-frantsiyi/>) та «Перуцці проти Італії» [Peruzzi v. Italy] від 30 червня 2015 р., заява №39294/09, / Гарант URL: <http://base.garant.ru/71248948/>, дайте кримінально-правову оцінку вчиненому.

Задача 3. Вища рада правосуддя 14 березня 2019 року розглянула повідомлення судді Автозаводського районного суду міста Кременчука Полтавської області Андрієць Діни Дмитрівни про втручання в її діяльність як судді щодо здійснення правосуддя / Вища Рада правосуддя. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.vru.gov.ua/news/4767>.

Доповідач – член Вищої ради правосуддя Вадим Беяневич поінформував, що у повідомленні зазначено, що 25 червня 2018 року в провадження судді Автозаводського районного суду міста Кременчука Андрієць Д.Д. передано цивільну справу про визнання припиненими правовідносин поруки за договором іпотеки, розірвання рамкових угод та договору іпотеки, зупинення стягнення за договором іпотеки. Цього самого дня позивач через канцелярію суду подала заяву про ознайомлення з матеріалами справи.

Після цього у приймальні судді Андрієць Д.Д. позивач почала вимагати надати матеріали справи для ознайомлення і терміново вирішити питання забезпечення позову. На пояснення секретаря судового засідання та помічника судді щодо перебування судді у нарадчій кімнаті не реагувала, почала виламувати двері в службовий кабінет судді, нецензурно висловлювалась, погрожувала фізичним насильством і вимагала, щоб суддя вийшла до неї.

У період з 14:50 до 20:00 позивач блокувала службовий кабінет судді та залу судових засідань під час розгляду суддею інших справ, застосувала фізичне насильство до помічника судді та самої судді, зокрема нанесла кілька ударів ногами, що спричинило тілесні ушкодження у вигляді крововиливів, при цьому весь час принизливо висловлювалась на адресу суду та працівників, не реагувала на будь які зауваження та вимагала негайно вирішити її заяву.

«Проаналізувавши зміст повідомлення та диск із відеозаписами з камер внутрішнього спостереження суду та звукозаписами, здійсненими на диктофон працівниками суду, дійшов висновку, що зазначені протиправні дії позивача можуть містити ознаки втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя або інших правопорушень, передбачених статтями 173 (*дрібне хуліганство*), 185³ (*прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України*) Кодексу України про адміністративні правопорушення, статтями 296 (*хуліганство*), 376 (*втручання в діяльність судових органів*), 377 (*погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного*) Кримінального кодексу України», – підсумував член Вищої ради правосуддя Вадим Беяневич.

Ознайомившись із рішеннями ЄСПЛ у справах: «Моріс проти Франції» [Morice v. France], заява №29369/10 / Центр демократії і верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/library/rishennya-velykoyi-palaty-yespl-u-spravi-moris-proty-frantsiyi/>) та «Перуцці проти Італії» [Peruzzi v. Italy] від 30 червня 2015 р., заява №39294/09, / Гарант. URL: <http://base.garant.ru/71248948/>, дайте кримінально-правову оцінку вчиненому.

Задача 4. Подружжя Григорій та Оксана мали 2-х неповнолітніх дітей: сина Юрія та дочку Тетяну. Подружжя розлучилося. Суд першої інстанції, який розглядав справу за позовом Оксани, визначив місце проживання обидвох дітей разом з матір'ю і зобов'язав Григорія сплачувати аліменти Оксані на утримання 2-х неповнолітніх дітей. Адвокат Григорія пропустив строки апеляційного оскарження. Тому суд апеляційної інстанції відмовив йому у прийнятті апеляційної скарги на це рішення суду першої інстанції.

На момент розгляду справи в суді першої інстанції Юрію було 9 років, а Тетянці – 3. Проте, весь час син за власним бажанням проживав разом з батьком, а дочка – з мамою. Григорій аліменти не сплачував, сина не переховував, перешкод, щоб мати забрала дитину не чинив. Оксана забирати сина не приходила. Водночас, вона періодично подавала заяви до державної виконавчої служби з вимогами примусового стягнення заборгованості по сплаті аліментів з Григорія. Для цього вона пропонувала накладати заборону на виїзд Григорія за кордон. Так тягнулося 3 роки.

Через 3 роки з моменту постановлення розглядуваного рішення суду першої інстанції Григорій звернувся до суду з позовною заявою про визначення місця проживання сина Юрія разом з ним і припинення стягнення з нього аліментів. І Григорій, і Оксана мали позитивні характеристики. Кожен з них не зловживав алкоголем, наркотичними чи психотропними засобами. Обидвоє були працевлаштовані. Мали приблизно однакові заробітки та умови проживання.

На боці Оксани в справу вступив прокурор Іван, який заперечуючи проти позовних вимог Григорія посилався на принцип 6 Декларації прав дитини від 20 листопада 1959 р. про те, що дитина не може бути розлучена зі своєю матір'ю. Крім того подав заяву про роз'єднання позовних вимог про визначення місця проживання сина Юрія разом з батьком і припинення стягнення аліментів з Георгія, бо вони, мовляв, не пов'язані між собою. Суддя Ілля це клопотання прокурора задовольнив. Тим же судовим рішенням він зупинив провадження щодо розгляду питання про припинення стягнення аліментів з Георгія, мотивуючи це тим, що цей спір не можна вирішити, поки не вирішений спір про місце проживання Юрія.

Дайте юридичну оцінку діям всіх персоніфікованих осіб. Які статті ЄКПЛ були порушені у цій справі? Яке рішення має прийняти суд за позовом Григорія?

Питання для самоконтролю

1. З врахуванням практики ЄСПЛ охарактеризуйте ознаки складу злочину, передбаченого ст. 371 «Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою».

2. З врахуванням практики ЄСПЛ охарактеризуйте поняття завідомо неправосудного судового рішення: вироку, ухвали, постанови, за постановлення якого встановлена кримінальна відповідальність у ст. 375 КК України.

3. У якій з перелічених нижче відповідей неправильно названо суспільно небезпечне діяння у складі злочину, передбаченому ст. 374 КК України «Порушення права на захист»:

- 1) недопущення захисника;
- 2) ненадання своєчасно захисника;
- 3) інше грубе порушення права підозрюваного на захист;
- 4) інше грубе порушення права обвинуваченого на захист;
- 5) неефективний захист.

Тема 12. Діяльність правоохоронних органів України у світлі стандартів прав людини, закріплених у ЄКПЛ

Для того, щоб правильно вирішити наведені нижче тести:

Завдання 1. Опрацюйте запропоновану до цієї теми літературу. Складіть список рішень ЄСПЛ, де констатовано порушення Україною, зокрема працівниками органів внутрішніх справ негативного аспекту ст. 2

Завдання 2. Ознайомтеся з розміщеними на сайті Міністерства юстиції України рішеннями ЄСПЛ щодо України за ст. 3 за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19614>. Виявіть ті рішення, що стосувалися порушення працівниками прав людини працівниками правоохоронних органів.

Завдання 3. Ознайомтеся з розміщеними на сайті Міністерства юстиції України рішеннями ЄСПЛ щодо України за ст. 5 за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19615>. Виявіть ті рішення, що стосувалися порушення працівниками прав людини працівниками правоохоронних органів.

Завдання 4. Ознайомтеся з розміщеними на сайті Міністерства юстиції України рішеннями ЄСПЛ щодо України за ст. 2 за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19619>. Виявіть ті рішення, що стосувалися порушення прав людини працівниками правоохоронних органів.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть рішення ЄСПЛ, де в якості порушників прав людини фігурували працівники ОВС України:

- 1) «Дудник проти України»,
- 2) «Вергельський проти України»,
- 3) «Суптель проти України»
- 4) всі наведені рішення стосуються порушення працівниками ОВС прав людини, гарантованих Конвенцією.

2. Назвіть рішення ЄСПЛ, де в якості порушників прав людини фігурували працівники ОВС України:

- 1) «Доронін проти України»,
- 2) «Боротюк проти України»;
- 3) «Орлик проти України»;
- 4) всі наведені рішення стосуються порушення працівниками ОВС прав людини, гарантованих Конвенцією.

3. Порушення працівниками ОВС України статті 2 ЄКПЛ в її процесуальному аспекті констатовано ЄСПЛ у таких рішеннях:

- 1) «Муравська проти України»,
- 2) «Хайло проти України»,
- 3) «Дудник проти України»;
- 4) у всіх наведених рішеннях.

4. Назвіть визнані ЄСПЛ факти, що призвели до констатації порушення Україною за участі працівників ОВС негативного аспекту ст. 2 ЄКПЛ:

1) Василь Михалков помер у державній установі для витвердження від травми живота. Уряд України не надав ні документів, ні логічної і правдоподібної версії обставин справи;

2) керівництво ОВС не забезпечило контролю за дотриманням високих професійних стандартів, що уможливило ситуацію, коли заступник начальника відділу карного розшуку одного з райвідділів УМВС України, повертаючись з приватної поїздки, умисно застрелив громадян В. Бугару і А. Горовенка з табельної зброї, яку завжди носив із собою;

3) у період із жовтня 2008 р. до лютого 2013 р. міліція 15 разів відмовляла у порушенні кримінальної справи з огляду на смерть сина п.Риженко;

4) в жодному з наведених вище.

5. Недотримання органами держави якої з перелічених нижче вимог призводило до констатації порушення процесуального аспекту ст.2 ЄКПЛ:

- 1) оперативність та розумна швидкість розслідування;
- 2) результативність розслідування;
- 3) розслідування має здійснюватись лише за заявою потерпілої сторони;
- 4) розслідування за скаргами на позбавлення життя, вчинене працівниками органу внутрішніх справ, має здійснюватись працівниками того самого підрозділу органу внутрішніх справ.

4. У якому з наведених рішень ЄСПЛ констатував вчинення катування працівниками ОВС України:

- 1) «Нечипорук і Йонкало проти України»;
- 2) «Коробов проти України»;
- 3) «Тесленко проти України»;

4) у всіх наведених вище рішеннях.

5. У якому з наведених рішень ЄСПЛ відмовився визнати оскаржувані порушення прав людини працівниками ОВС України:

- 1) «Муравська проти України»,
- 2) «Хайло проти України»,
- 3) «Дудник проти України»;
- 4) «Луньов проти України».

6. У якій відповіді правильно вказано причину відмови визнати порушення ст. 3 Конвенції працівниками ОВС України, зазначену у конкретних рішеннях щодо України:

- 1) відсутність доказів перебування заявника під контролем державних органів щодо дати, якої стосуються скарги на неналежне поведження;
- 2) заява була визнана неприйнятною;
- 3) закон, який регулює втручання у права і свободи особи у кримінальному провадженні, не був опублікований;
- 4) закон, який визначає злочинність і караність діяння, не був опублікований.

7. У якій з перелічених нижче відповідей неправильно вказано причини відмови ЄСПЛ визнати порушення ст. 3 Конвенції працівниками ОВС України:

- 1) відсутність доказів того, що заявник справді зазнав неналежного поведження з боку працівників міліції;
- 2)) надано докази, за допомогою яких не можливо в'яснити спірні питання, наприклад, подано два висновки судово-медичних експертиз, що суперечать один одному.
- 3) відсутність доказів перебування заявника під контролем державних органів щодо дати, якої стосуються скарги на неналежне поведження;
- 4) заявник не скаржився на погане поведження, будучи під час провадження забезпечений захисником, та не давав визнавальних показань;
- 5) вчинення заявником тяжкого злочину є достатньою підставою для тримання його під вартою.

8. Назвіть зазначені у рішеннях ЄСПЛ причини відмови визнати порушення права на життя працівниками ОВС України.

9. Назвіть зазначені у рішеннях ЄСПЛ причини відмови визнати порушення права на свободу та особисту недоторканість працівниками ОВС України:

- 1) обґрунтована підозра у вчиненні тяжкого злочину, а також необхідність забезпечення належного здійснення провадження, зокрема процесу збирання доказів, є переконливими підставами для первинного затримання особи;
- 2) вчинення заявником тяжкого злочину є достатньою підставою для тримання його під вартою;
- 3) необхідність забезпечення належного здійснення провадження, зокрема процесу збирання доказів, є достатньою підставою для тримання підозрюваного під вартою;
- 4) надано докази, за допомогою яких не можливо в'яснити спірні питання, наприклад, подано два висновки судово-медичних експертиз, що суперечать один одному;
- 5) жодна відповідь неправильна.

10. Працівники ОВС Хмельницької області виступали фігурантами у таких справах, де ЄСПЛ визнав порушення прав людини:

1. «Нечипорук і Йонкало проти України»;
2. «Гонгадзе проти України»;
3. «Швидка проти України»;
4. «Вінтер проти Сполученого Королівства»;
5. «Кафкаріс проти Кіпру».

11. Працівники ОВС Хмельницької області виступали фігурантами у таких справах, де ЄСПЛ визнав порушення прав людини:

1. «Жизіцький проти України»;
2. «Гонгадзе проти України»;
3. «Швидка проти України»;
4. «Вінтер проти Сполученого Королівства»;

5. «Кафкаріс проти Кіпру».

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачаються у формі науково-дослідних завдань, які не є обов'язковими для студентів. Студент виконує такі завдання за власним бажанням. Завдання обирається студентом із запропонованої нижче тематики на початку семестру і виконується за ustalеними вимогами.

1.5.1. Основні вимоги до написання науково-дослідних завдань

Науково-дослідне завдання виконується за правилами написання наукових робіт, які сформульовані у вимогах до дисертацій, крім обсягу. Тобто, вони повинні характеризуватись науковою новизною, відсутністю плагіату, повним опрацюванням існуючої наукової літератури або/і емпіричного матеріалу, наявністю науково обґрунтованих висновків. Пізніше це науково-дослідне завдання може стати як окремою науковою статтею студента, так і структурною частиною його магістерської роботи чи в перспективі – дисертації.

Обов'язково в тексті повинні бути посилання на джерела, що були використані у тексті науково-дослідного завдання. Посилання подаються у квадратних дужках з вказівкою номера джерела, за яким воно внесене у список використаних джерел, та сторінки (якщо подається точна цитата або числові дані), наприклад: [3, с.8].

Технічні вимоги: текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 14 кеглем через 1,5 інтервали. Поля: верхнє – 2,0 см, нижнє – 2,0 см, ліве – 3,0 см, праве – 1,0 см. Загальний обсяг реферату-огляду – до 15 сторінок формату А4.

Наявність структурного підрозділу про стан дослідження проблеми є обов'язковою вимогою щодо дисертацій та магістерських робіт. Зрештою, відправним моментом щодо будь-якого наукового дослідження є вивчення доробку попередніх авторів, навіть якщо окрема структурна частина в роботі й не виділяється. Призначенням цього напрямку наукового дослідження є виявлення: 1) прогалин у розробці певної наукової проблеми; 2) з'ясованих і вирішених наукових проблем; 3) дискусійного розв'язання наукової дискусії, в якій всі крапки ще не поставлені.

В результаті виконання роботи щодо стану дослідження проблеми, повинні бути виділені висновки щодо існування: 1) проблем, котрі досліджувались, дискутувались у кримінально-правовій доктрині і з яких досягнуто єдності в колі науковців, чи навпаки, вони так і залишились не вирішеними; 2) котрі взагалі не досліджувались у кримінально-правовій науці, але потребують свого вирішення; 3) з приводу яких існують ustalені підходи, які автором не піддаються сумніву, а які, на думку студента є не такими вже й непохитними; 4) аналіз методів, застосованих авторами у їхніх дослідженнях (виділити як наукові, так і псевдонаукові методи).

Тут здійснюється:

Перш за все, збирання спеціальної літератури з предмета дослідження. Для цього вивчаються бібліографічні довідники і складається пошуковий список літератури. Література з кримінального права описана у таких бібліографічних довідниках:

Советское уголовное право. Библиография (1917-1960). – Москва: Госиздат юрид. лит., 1961. – 324 с.

Советское уголовное право. Библиографический справочник (1961-1980 гг.). – Москва: Госиздат юрид. лит., 1983. – 416 с.

Советское уголовное право. Библиографический справочник (1981-1985 гг.). /Сост. А.С.Горелик. – Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та., 1987. – 184 с.

Кримінальне право України: бібліографія 1991-2005 / укладачі М.В. Галабала, В.О. Навроцький, С.В. Хилюк. – К.: Алеута, КНТ, Центр учбової літератури, 2008. – 536 с.

Довідник про автореферати виконаних в Україні за 1991-2008 роки дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата юридичних наук / укладачі В.К. Гришук, Б.О. Кириць, О.Ф. Пасєка. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. – 472 с.

Не варто мати ілюзії, що всі включені до списку джерела ви знайдете у бібліотеках міста Хмельницького. Тому потрібно користуватися Інтернет ресурсом. Опрацювати потрібно всю наявну і доступну літературу з певного предмета дослідження. Обов'язковою є й вимога, що

серед використаної літератури мають бути й найновіші публікації. Ви можете бути здивовані, що деякі сучасні автори винаходять велосипед, видаючи за результат власної праці здобутки науковців, які оприлюднили результати своїх наукових досліджень значно раніше. Не беріть приклад з таких горе-науковців. Виявлення плагіату у дисертації є підставою для скасування результатів захисту, яке не має строків давності. Компіляція також є псевдонауковим методом. Тому потрібно мати на увазі, що опус, складений з фрагментів чужих досліджень, навіть з посиланням на авторів, не може вважатися ні дисертацією, ні магістерською роботою, ні студентським науково-дослідним завданням. Крім того, що виконання таких праць не буде зараховано, виявлений плагіат тягне серйозні репутаційні втрати. Міжнародні організації, які співпрацюють із українськими вищими навчальними закладами дуже негативно ставляться до виявлених фактів плагіату, навіть у таких незначних працях як ессе. Особи, спіймані на плагіаті, потрапляють у «чорні списки». Відновлення своєї репутації стає дуже складним, а то й неможливим. Тому закликаю студентів привчатися виконувати всі види наукових робіт різного рівня самостійно. Крім всього іншого, це піднімає рівень професійності студентів, а відтак, їхню конкурентоздатність на ринку праці.

Для того, щоб уявити стан дослідження у науковій літературі тієї чи іншої проблеми Особливої частини кримінального права України, варто ознайомитися з дисертацією Хилюк С.В. на тему «Розвиток науки кримінального права України після відновлення її державної незалежності», що була захищена у 2007 р. у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Її можна знайти в науковій бібліотеці нашого університету.

Для того, щоб уявити стан дослідження у науковій літературі тієї чи іншої проблеми Загальної частини кримінального права України, варто ознайомитися з монографією: Галабала М.В. Кримінально-правова наука незалежної України. Проблеми Загальної частини / М.В. Галабала. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 240 с.

Про існування в Україні окремих опублікованих наукознавчих досліджень застосування стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. у кримінальному провадженні на сьогодні не відомо. Проте, почерпнути відповідну інформацію можна з дисертаційних досліджень, де наукознавче дослідження представлене в окремих структурних частинах:

- Сорока О.О. Реалізація практики Європейського суду з прав людини у кримінальному праві України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / О.О. Сорока. – Київ/ Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. – 254 с.

- Хім'як Ю.Б. Гармонізація кримінального права України з практикою Європейського суду з прав людини: дис.. ... к.ю.н. спец. 12.00.08 / Хім'як Юрій Богданович – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право. – Київ, 2011. – 261 с.

Проте, з моменту завершення кожної з цих робіт минув певний проміжок часу. Це означає, що оцінюючи стан дослідження тієї чи іншої наукової проблеми у літературі з кримінального та кримінально-процесуального права, потрібно брати до уваги й літературу, оприлюднену після того як були оприлюднені наведені вище праці. Крім того, інший дослідник може не погодитися з деякими, чи навіть з усіма висновками вказаних авторів.

Науково-дослідні завдання, основна суть яких полягає в узагальненні практики, чи то ЄСПЛ, чи національних судів повинні мати відповідну структуру.

Узагальнення практики ЄСПЛ, незалежно від правової позиції, щодо якої здійснюється аналіз, наприклад, принципів верховенства права чи законності, того чи іншого основного права людини, повинно мати таку структуру, яка є однаковою для кожного студента:

1. Критерій, за яким обиралися рішення для узагальнення.
2. Перелік рішень, щодо яких здійснювалося узагальнення.
3. У яких з проаналізованих рішень ЄСПЛ констатував порушення Україною принципу верховенства права/законності незалежно від виду провадження. Яка частина з них (також назвати конкретні рішення) стосувалася кримінальних проваджень.
4. Які елементи відповідних принципів було порушено. Які конкретні прояви мало, в чому виявилось порушення Україною принципу верховенства права/законності/права гарантованого ЄКПЛ.

5. Чи були дані ЄСПЛ рекомендації Україні про внесення змін до законодавства для усунення системних порушень верховенства права/законності Україною/права, гарантованого ЄКПЛ.

6. Який вид та розмір компенсації за порушення верховенства права/законності був присуджений ЄСПЛ.

7. Якщо ЄСПЛ констатував відсутність заявленого заявником порушення, то які аргументи він наводив.

Узагальнення практики національних судів України, в тому числі, Верховного Суду у справах кримінальної юрисдикції, що розглядалися цим судовим органом, повинно мати таку структуру, яка є однаковою для кожного студента:

1. Період, за який здійснювалося узагальнення.

2. Перелік судових рішень, наприклад, постанов Верховного Суду, які були піддані аналізу. Повинні бути вказані офіційні реквізити кожної з постанов.

3. Виявлені правові позиції Верховного Суду України, які відповідають правовим позиціям ЄСПЛ (вказати яким), а також ті, які не відповідають правовим позиціям ЄСПЛ (вказати яким)

4. Виявити і зафіксувати в узагальненні на які джерела опиралися національні суди для мотивації свого висновку (нормативні приписи чинного КК України, теорію кримінального права, рішення ЄСПЛ, рішення Конституційного Суду України тощо). Вказати і продемонструвати застосований ВСУ спосіб посилання на джерела: абстрактно, наприклад, «теорія кримінального права», чи конкретно: конкретні наукові праці, конкретні рішення ЄСПЛ чи Конституційного Суду України, конкретні статті міжнародних нормативно-правових актів.

5. Виявити і зафіксувати на скільки попередніх постанов ВСУ та ВС з того самого питання здійснюється посилання у тій чи іншій постанові, і на які конкретно постанови.

Відрізнитися завдання для кожного студента буде за періодом, за який здійснюється узагальнення, й, відповідно, за конкретними постановами ВСУ.

ВАЖЛИВО! Студенти повинні узгодити між собою та з викладачем варіанти, щоб вони не повторювались. Варіанти, які повторюються у кількох студентів, не будуть зараховані жодному з них.

1.5.2. Теми науково-дослідних завдань

1. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо України щодо принципу верховенства права. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 1-50.
2. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо України щодо принципу верховенства права. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 51-100.
3. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо України щодо принципу верховенства права. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 101-150.
4. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо України щодо принципу верховенства права. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 151-200.
5. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо України щодо принципу верховенства права. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 201-250.
6. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо України щодо принципу верховенства права. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 251-300.

25. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо принципу законності за рішеннями ЄСПЛ щодо України. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 351-400.
26. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо принципу законності за рішеннями ЄСПЛ щодо України. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 401-450.
27. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо принципу законності за рішеннями ЄСПЛ щодо України. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 451-500.
28. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо принципу законності за рішеннями ЄСПЛ щодо України. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 501-550.
29. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо принципу законності за рішеннями ЄСПЛ щодо України. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 551-600.
30. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо принципу законності за рішеннями ЄСПЛ щодо України. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 601-650.
31. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо принципу законності за рішеннями ЄСПЛ щодо України. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 651-700.
32. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо принципу законності за рішеннями ЄСПЛ щодо України. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 701-750.
33. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо принципу законності за рішеннями ЄСПЛ щодо України. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 751-800.
34. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо принципу законності за рішеннями ЄСПЛ щодо України. Рішення, що розміщені на сайті Міністерства юстиції України за адресою: <http://old.minjust.gov.ua/19612> за порядковими номерами 801-850.
35. Практика ЄСПЛ щодо законності обшуків в житлі громадян, як слідчої дії.
36. Практика ЄСПЛ щодо законності обшуків у службових приміщеннях адвокатів.
37. Поняття «житло» у практиці ЄСПЛ.
38. Легітимні очікування приватності в практиці ЄСПЛ.
39. Практика ЄСПЛ щодо законності тримання під вартою, як слідчої дії.
40. Узагальнення судових рішень національних судів України про дозвіл на застосування до особи запобіжного засобу у виді тримання під вартою під призвою дотримання стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.
41. Узагальнення судових рішень національних судів України про дозвіл на проведення обшуку в житлі під призвою дотримання стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.
42. Забезпечення Україною права на життя мирного населення в зоні збройного конфлікту в світлі стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.
43. Узагальнення практики ЄСПЛ щодо України (<http://old.minjust.gov.ua/19612>) на предмет використання позицій Міжамериканського суду з прав людини Європейським судом з прав людини.
44. Принцип правової визначеності у практиці ЄСПЛ.
45. Аналіз застосування правових позицій ЄСПЛ судами України у справах про злочини проти життя людини.
46. Аналіз застосування правових позицій ЄСПЛ судами України у справах про злочини проти виборчих прав і свобод людини і громадянина.
47. Узагальнення судової практики України на предмет дотримання принципу NON BIS IN IDEM.

48. Аналіз застосування правових позицій ЄСПЛ судами України у справах про злочини проти правосуддя.
49. Аналіз застосування правових позицій ЄСПЛ судами України у справах про злочини щодо журналістів.
50. Порухення прав людини в пенітенціарній системі України під призмою стандартів ЄКПЛ.
51. Узагальнення практики Верховного Суду щодо права сторони захисту перевірити докази обвинувачення.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі письмового заліку, заліковий білет містить 2 описових питання, 5 тестів і одну задачу.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

це ті описові питання та тести, які розміщені у рубриках «Завдання для самостійної роботи» та «Питання для самоконтролю» до кожної з тем. А також питання, які існують у вільному доступі в інтернет-ресурсі, до яких студенту рекомендовано звертатися у цих навчально-методичних рекомендаціях. Наприклад, питання з «Основ тестових запитань для кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посаду судді Касаційного кримінального суду», що відтворені у цих навчально-методичних матеріалах. Для підсумкового контролю будуть використовуватися лише ті задачі, які включені до цих навчально-методичних матеріалів.

1.6.2. Приклад залікового білету

ЗАЛІКОВИЙ БІЛЕТ

Варіант №

1. Похідний від загально-правового принципу справедливості спеціальний галузевий принцип кримінального права – non bis in idem (ст. 4 Протоколу №7 ЄКПЛ) в інтерпретації ЄСПЛ.

2. Правові позиції ЄСПЛ щодо стадій кримінального провадження, на які поширюється дія статті 6 ЄКПЛ.

Тести:

1. Яка з наведених нижче відповідей правильно характеризує позицію ЄСПЛ щодо визначення, чи було призначено особі покарання нелюдським:

1) згідно із загальноприйнятим стандартом щодо віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність у країнах – членах РЄ, призначення реального покарання особі, якій на момент вчинення злочину виповнилося лише 10 років, є нелюдським;

2) Конвенція забороняє призначати неповнолітнім за вчинення тяжких насильницьких злочинів покарання у вигляді позбавлення волі на невизначений строк;

3) незалежно від того, що вчинили злочинці, визнання їх людської гідності передбачає надання їм можливості ресоціалізувати себе за час відбування покарання з перспективою колись стати відповідальним членом вільного суспільства;

4) тяжкість вчиненого злочину визнається основним визначальним фактором щодо вибору виду покарання.

2. Які з наведених нижче тверджень неправильно характеризують зміст вимоги про розумні строки кримінального провадження в інтерпретації ЄСПЛ:

1) використання усіх засобів оскарження, передбачених національним законодавством, не вважається ЄСПЛ таким, що свідчить про затягування строків розгляду справи через поведінку заявника;

2) не може бути визнано порушення розумних строків кримінального провадження через поведінку держави призупинення провадження у справі, оскільки воно не мало негативного впливу на права заявника, оскільки він мав змогу вільно пересуватися та обирати місце проживання і був зобов'язаний лише з'являтися за викликом до суду чи органів слідства;

3) кримінальне провадження згідно з правовою позицією Європейського Суду з прав людини, розпочинається з моменту висунення обвинувачення;

4) причинами порушення розумних строків кримінального провадження ЄСПЛ визнавались неодноразове відкладення судових засідань у зв'язку з неявкою свідків.

3. З якого моменту на особу поширюються гарантії ст. 6 Конвенції?

1) лише з моменту, коли особі пред'явлено формальні обвинувачення у вчиненні злочину;

2) з моменту першого допиту особи як підозрюваного, обвинуваченого, чи свідка;

3) лише з моменту допиту особи як підозрюваного;

4) лише з моменту допиту особи як обвинуваченого.

4. Яка з наведених нижче відповідей правильно відображує одну зі складових матеріально-правового змісту принципу NON BIS IN IDEM:

1) дія принципу NON BIS IN IDEM поширюється на всі види правопорушень (кримінальні, адміністративні, конституційні, цивільні, дисциплінарні);

2) ЄСПЛ неодноразово наголошував, що той факт, що одне діяння становить два правопорушення суперечить ст. 4 Протоколу № 7 Конвенції;

3) ЄСПЛ встановив, що оцінка одних і тих самих фактів одночасно як злочину і як адміністративного правопорушення не порушує принцип «не двічі за одне»;

4) ст. 4 Протоколу №7 трактується ЄСПЛ як заборона кримінального переслідування особи двічі за правопорушення, які базуються на тих самих фактах або фактах, які по суті є такими самими.

5. У яких рішеннях ЄСПЛ відображена його правова позиція щодо змісту поняття «належність доказів»:

1) «Георгіус Папагеоргіу проти Греції»;

2) «Перна проти Італії»;

3) «Жуковський проти України»;

4) у всіх наведених рішеннях.

Задача: Під час судового розгляду кримінальної справи за обвинуваченням у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 365 КК України підсудним було заявлено клопотання про допуск до участі у справі його захисником фахівця у галузі права Б.Л.П. До клопотання були додані копії документів, що посвідчують статус Б.Л.П. як фахівця у галузі права: диплома про вищу юридичну освіту, диплома кандидата юридичних наук, атестата доцента.

Яким має бути розв'язання цього клопотання підсудного, якщо:

Варіант 1: кримінальна справа була порушена 21 липня 2011, а вказане клопотання було подане 20 грудня 2011 р.

Варіант 2: кримінальне провадження було відкрито 20 листопада 2012 р., вказане клопотання було подане 25 січня 2013 р.

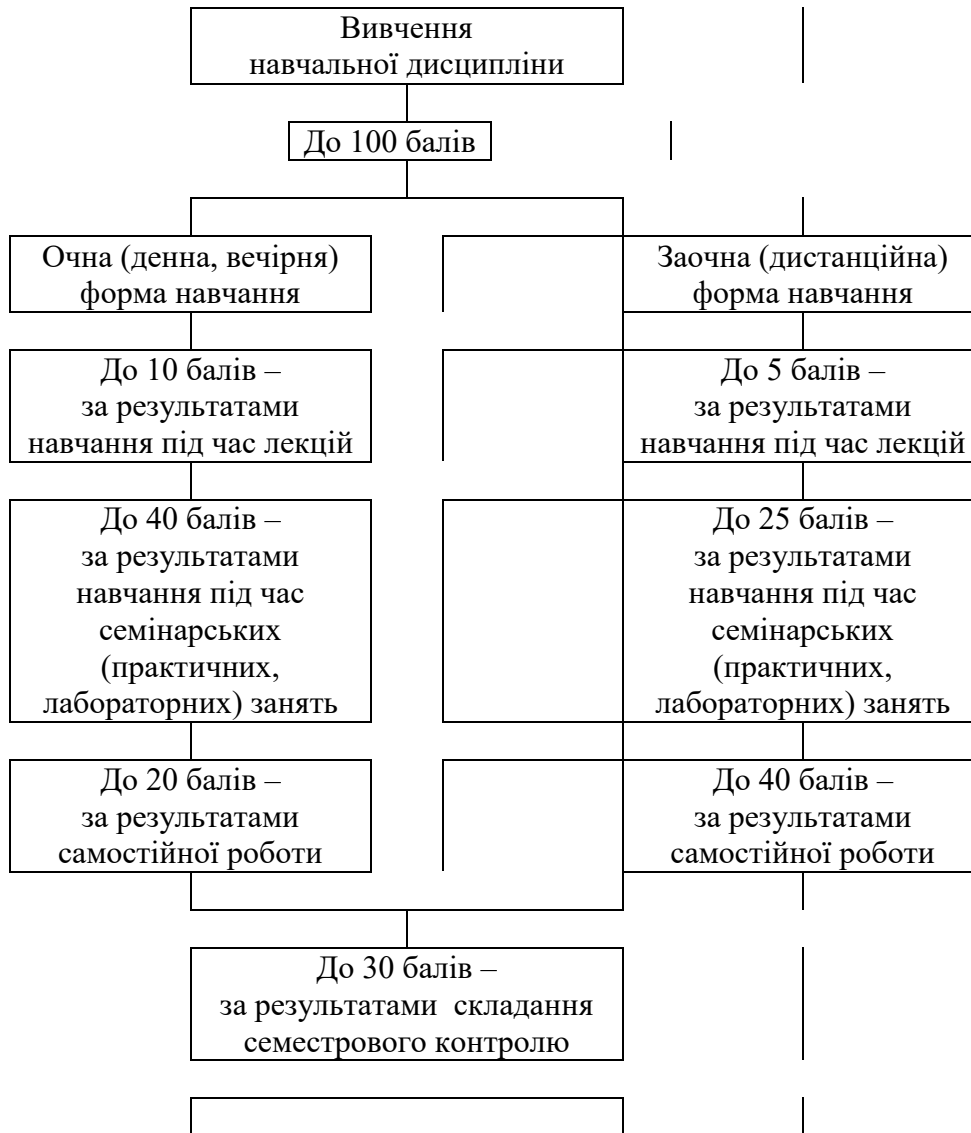
Варіант 3: кримінальне провадження було відкрито 13 грудня 2016 р., вказане клопотання було подане 25 січня 2017 р.

Завідувач кафедри _____

Екзаменатор _____

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до додатку п.4.2. «Схема нарахування балів» Положення «Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права» в редакції, затвердженій рішенням Вченої ради ХУУП 29 травня 2017 р., протокол №14 та уведеного в дію з 01 вересня 2017 р. за такою схемою:

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатком 1 (для денної форми) і додатком 2 (для заочної форми) до п.4.3.2. Положення «Про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права» в редакції, затвердженій рішенням Вченої ради ХУУП від 29 травня 2017 р., протокол №14 та уведеного в дію з 01 вересня 2017 р.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 13 лекційних занять на денній формі навчання та 8 – на заочній.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій													
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	

1.	Денна	13	0,8	1,5	2,3	3,1	3,8	4,6	5,4	6,2	6,9	7,7	8,5	9,2	10,0
2.	Заочна	8	0,6	1,3	1,9	2,5	3,1	3,8	4,4	5,0					

2.3. Обсяг балів, здобутих студентом під час семінарських/практичних занять, обчислюється за сумою балів, здобутих під час кожного із занять, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з пунктом 4.3 «Поточний контроль» Положення «Про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права» в редакції, затвердженій рішенням Вченої ради ХУУП 29 травня 2017 р., протокол №14 та уведеного в дію з 01 вересня 2017 р.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 12 семінарських/практичних занять на денній формі навчання та 8 – на заочній.

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань наведено в наступних таблицях:

Для денної форми навчання:

№ з/п	12 тем	Номер теми												Усього балів
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	1,5	1,5	1	1	10
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	10												10
	Усього балів													20

Для заочної форми навчання:

№ з/п	12 тем	Номер теми												Усього балів
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	1	1	2	2	1	1	2	2	2	2	3	3	22
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	18												18
	Усього балів													40

3. Рекомендовані джерела

3.1. Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р.
4. Регламент Європейського Суду з прав людини. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/980_067/print1438244052423809.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/stru>.
8. Закон України від 23 лютого 2006 р. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260.
9. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. №1906-IV URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1906-15/print1455640943775601>.
10. Закон України «Про оперативну-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
11. Рекомендація № R (2000) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини від 19 січня 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_175.
12. Рекомендація Rec (2004)4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці: ухвалено на 114-й сесії Комітету міністрів від 12 травня 2004 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_573.
13. Рекомендація Rec(2004)5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо перевірки законопроектів, існуючих законів та адміністративної практики на відповідність стандартам, викладеним в Європейській конвенції з прав людини: ухвалено на 114-й сесії Комітету міністрів від 12 травня 2004 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_574
14. Рекомендація Rec(2004)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту»: ухвалено на 114-й сесії Комітету міністрів від 12 травня 2004 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_718
15. Комітет Міністрів Ради Європи. Декларація про майбутнє Європейського суду з прав людини " Конференція високого рівня держав-учасниць Ради Європи" Організована за допомогою турецького головування у Комітеті Міністрів Ради Європи. 2011. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/komitet-ministriv-radi.html>
16. Комітет Міністрів Ради Європи. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки " УХВАЛЕНО Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098 засіданні заступників міністрів"Комітет Міністрів відповідно до положень ст. 15.b Статуту Ради Європи (994_001),. 2010. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/komitet-ministriv-radi.html>
17. Комітет Міністрів Ради Європи. "РЕГЛАМЕНТ Комитета министров Совета Европы о порядке контроля за исполнением постановлений Европейского суда по правам человека и условий мировых соглашений". 2006 URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/komitet-ministriv-radi.html>

18. Комітет Міністрів Ради Європи. Рекомендація N Rec (2005) 10 Комітета міністрів Совета Европы государствам-членам ""Об ""особых методах расследования""тяжких преступлений, в том числе террористических актов"" (20 апреля 2005 года). URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/komitet-ministriv-radi.html>
19. Комітет Міністрів Ради Європи. Рекомендація Rec(2004)5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо перевірки законопроектів, існуючих законів та адміністративної практики на відповідність стандартам, викладеним в Європейській конвенції з прав людини " УХВАЛЕНО на 114-й сесії Комітету міністрів від 12 травня 2004 р."Комітет міністрів, згідно зі статтю 15.b Статуту Ради Європи (994_001),. 2004. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/komitet-ministriv-radi.html>
20. Комітет Міністрів Ради Європи. Рекомендація N Rec (2003) 16 Комітета міністрів Совета Европы государствам-членам ""Об исполнении административных решений и судебных решений в области административного права"" (9 сентября 2003 года). 2003. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/komitet-ministriv-radi.html>
21. Комітет Міністрів Ради Європи. Рекомендація N Rec (2003) 22 Комітета міністрів Совета Европы государствам-членам "Об условно-досрочном освобождении"" (24 сентября 2003 года)" неофициальный перевод. 2003. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/komitet-ministriv-radi.html>
22. Комітет Міністрів Ради Європи. Рекомендація N Rec (2003) 23 Комітета міністрів Совета Европы государствам-членам ""Об осуществлении исполнения наказания в виде пожизненного заключения и других длительных сроков заключения администрациями мест лишения свободы"" (9 октября 2003 года). 2003. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/komitet-ministriv-radi.html>
23. Комітет Міністрів Ради Європи. Рекомендація N Rec (2003) 10 Комітета міністрів Совета Европы государствам-членам "О ксенотрансплантации"" (19 июня 2003 года)" неофициальный перевод. 2003
24. Комітет Міністрів Ради Європи. Рекомендація N Rec (2003) 3 Комітета міністрів Совета Европы государствам-членам ""О сбалансированном представительстве женщин и мужчин в процессе принятия политических и общественных решений"". 2003
25. Комітет Міністрів Ради Європи. Декларація Комітету міністрів Ради Європи "Гарантувати довгострокову ефективну діяльність Європейського суду з прав людини"" УХВАЛЕНО на 112-й сесії в Страсбурзі Комітетом міністрів від 15 травня 2003 р."Комітет міністрів,. 2003 URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/komitet-ministriv-radi.html>
26. Комітет Міністрів Ради Європи. Рекомендація N Rec (2003) 21 Комітета міністрів Совета Европы государствам-членам ""О сотрудничестве в области предупреждения преступлений"" (24 сентября 2003 года). 2003. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/komitet-ministriv-radi.html>

3.2. Судова практика

1. Аналітичний звіт за результатами моніторингу судових рішень щодо застосування в Україні положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини / видавець: ОБСЄ, 14 жовтня 2018 р. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/390506>.
2. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях (справах) Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 15.01.2018 по 01.06.2019. Київ. 2019. 36 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Oglyad_KKS_2.pdf
3. Огляд судової практики об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.01.2018 по 01.04.2019. Київ: 2019. 14 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Oglyad_KKS.pdf

4. Постанови Великої Палати Верховного Суду у справах кримінальної юрисдикції // Розгляд справ Великою Палатою Верховного Суду // Верховний суд. Офіційний веб-сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/analiz/tablica_vp
5. Постанови Верховного Суду України у справах кримінальної юрисдикції // Верховний Суд України. Офіційний веб-сайт. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/8B01F3FD82441E4CC2257B1E00499636](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/8B01F3FD82441E4CC2257B1E00499636).
6. Про практику застосування кримінально-процесуального законодавства при попередньому розгляді кримінальних справ у судах першої інстанції: постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 №6. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-08>
7. Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 04.04.2013 № 511-550/0/4-13 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13>
8. Узагальнення практики застосування судами загальної юрисдикції першої та апеляційної інстанцій при здійсненні судочинства у кримінальних справах статей 3, 5, 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року за 2011 – перше півріччя 2012 року // Верховний Суд України. Офіційний веб-портал URL: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html.
9. Аналіз застосування практики Європейського суду з прав людини та дотримання судовими інстанціями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод // Судова влада України. Офіційний веб-портал. URL: http://mka.court.gov.ua/sud1490/uzagalnenj/uzagal_sud_praktik/konvencia_krim/.
10. Аналіз застосування практики Європейського суду з прав людини та дотримання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод місцевими судами Харкова та Харківської області та апеляційним судом Харківської області // Судова влада України. Офіційний веб-портал. URL: http://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/criminal1/.
11. Аналіз застосування практики Європейського суду з прав людини та дотримання загальними місцевими судами Кіровоградської області Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у 2013 році: лист від 01.02.2014 р. // Ліга. Закон URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/SOO00638.html.
12. Ухвала Верховного Суду від 5 липня 2018 р. Справа № 751/7557/15-к // Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75215646>.

3.3. Наукова, навчально-методична, публіцистична література, інкорпорації практики ЄСПЛ, акти тлумачення права до окремих тем

До теми 1:

Андрушко П.П. Джерела кримінального права України: поняття, види. Адвокат. 2011. №8 (131). С. 10-22.

Балобанова Д.О. Значення рішень Європейського суду з прав людини для розвитку кримінального права України. Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини: зб. наук. ст. Міжн. наук.-практ. конф. (Одеса, 15 вересня 2012 р.) / за ред. д.ю.н., проф., академіка С.В. Ківалова; Націон. ун-т Одеська юридична академія. О.: Фенікс, 2012. С. 374-377.

Банах С.В. Застосування рішень Європейського суду з прав людини як джерела права у кримінальному судочинстві // Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 8-9 квітня 2016 р., Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: Економічна думка, 2016. С. 21-24. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/11187>.

Брич Л.П. Питання кримінального права у рішеннях Європейського суду з прав людини. Практика Європейського суду з прав людини: загальнотеоретичні дослідження. Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПРН України ; редкол. : П. М. Рабінович та ін. Серія І. Дослідження та реферати. Вип. 21. Л., 2009. URL: <https://dbms.institute/files/pll/21.pdf>.

Брич Л.П. Кримінальне законодавство України і практика його застосування у світлі європейських стандартів прав людини. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2010. Вип. 51. С. 308 – 322.

Брич Л.П. Про кримінально-правову оцінку вчинення діянь, що призвели до масової загибелі населення України від голоду у 1932-1933 р.р. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. Львів, 2009. Вип.4. С.173-178. <http://www.lvduvs.edu.ua/seriya-ur/512-vipusk-4-2009>

Василяш В. До питання про джерела кримінального права. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали Х регіональної науково-практичної конференції. Львів, 2004. С. 356 – 358.

Головко О. Механізми адаптації законодавства європейських держав до правових стандартів Європейського Союзу. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України. К.: Юстиніан, 2006., С. 551-568.

Гацелюк В.О. Деякі аспекти імплементації Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод у національне кримінальне законодавство. Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. 2001. №1. С. 56 – 70.

Денькович О.І. Використання практики Європейського суду з прав людини у тлумаченні кримінально-правових норм Конституційним судом України. Забезпечення органами внутрішніх справ європейських стандартів прав людини у своїй діяльності: тези наук.-практ. семінару (7 грудня 2012 р., Львів). Львів: ЛьвДУВС, 2012. С. 74-76.

Денькович О.І. Кримінально-правові колізії між рішеннями Конституційного Суду України та практикою Європейського суду з прав людини. Юридичний науковий електронний журнал. 2015. №4. URL: http://lsej.org.ua/4_2015/59.pdf

Дудаш Т.І. Практика Європейського суду з прав людини: навчально-практичний посібник. К.: Алерта, 2013. - 368 с.

Дуфенюк О.М. Ризики неналежного застосування правових позицій Європейського суду з прав людини українською фемідою // Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції : матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників V-го Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 9 грудня 2019 р.) / Забзалюк Д. Є. (відповідальний за випуск), Яремчук В. Д. (укладач) / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів : ПП «Видавництво «БОНА», 2019. 332 с. С. 80-83. URL: <http://www.lvduvs.edu.ua/materialy-naukovykh-konferentsii>.

Задирака Н.Ю. Рішення Європейського суду з прав людини у правовій системі континентального права як джерело адміністративного процесуального права // Адміністративне право і процес. 2014. №3(9). С. 234-244. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-9-2014-jubilee/item/393-rishennya-yevropeyskoho-sudu-z-prav-lyudyny-u-pravoviy-systemi-kontynentalnoho-prava-yak-dzherelo-administratyvnoho-protsesualnoho-prava-zadyraka-n-yu>

Еволюція в тлумаченні Європейським Судом фундаментальних прав: розвиває це стандарти людської гідності чи тривіалізує концепцію: відкрита лекція судді ЄСПЛ від України Ганни Юдківської 18 березня 2016 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=REFKnNW19G0>.

Спур Г.В. Впровадження міжнародно-правових актів в кримінальне законодавство України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Х., 2005. 195 с.

Зайцев Ю. Є. Про тонкощі використання в українській судовій практиці рішень Європейського суду з прав людини// Бюлетень Міністерства юстиції України. 2010. № 11. С 7-8.

Мармазов В. Принцип stare decisis та динамічність практики Європейського суду з прав людини. Право України. 2003. №2. С.140 – 142.

Новели протоколу № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Українське право. URL:.

http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/novely-protokolu-16-do-konventsiyi-pro-zakhyst-prav-lyudyny-i-osnovopolozhnykh-svobod/.

Овчаренко О. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: монографія. Харків: Право, 2008. 304 с. С.39-44. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/MonoOvcharenko.pdf

Ярема О.Г., Григор'єва Л.І., Гуменюк В.І. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у практиці судів України. Київ, 2008. 329 с.

Кононенко В.П. «Звичаєва природа прецедентного характеру рішень Європейського суду з прав людини»: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.11. 2009. 19 с.

Кочура О.О. Практика та рішення Європейського Суду з прав людини як джерела права в судовій практиці України. Форум права. 2014. № 1. URL: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..

Коруц У.З. Місце прецедентної практики Європейського суду з прав людини в правовій системі України // Юридичний науковий електронний журнал. С. 161-163. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2014/45.pdf.

Ліщина І. Особливості виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини. VI Міжнародний форум з практики Європейського суду з прав людини «Право на справедливий суд», прями ефір 12 листопада 2017 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pLB0xGmxIRc>.

Марченко А.А. Прецедентний характер рішень Європейського суду з прав людини в правовій системі України. URL: <http://kaas.gov.ua/law-library/articles/m/665-pretседentnij-kharakter-rishen-evropejskogo-sudu-z-prav-lyudini-v-pravovij-sistemi-ukrajini.html>

Москвич Л.М. Вплив практики Європейського суду з прав людини на судову практику національних судів. Наукове життя. 2014. № 27. С. 327-335. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7336/1/Moskvich_327_335.pdf

Мармазов В. Принцип stare decisis та динамічність практики Європейського суду з прав людини. Право України. 2003. – №2. – С.140 – 142.

Паліюк В.П. Застосування судами України Конвенції про захист прав людини та основних свобод. К.: Фенікс, 2004. 264 с.

Петренко В.С. Практика та рішення Європейського суду з прав людини як джерело права в Україні <https://kievskiyud.od.ua/press-department/all-news/1828-praktika-ta-rishennya-evropejskogo-sudu-z-prav-lyudini-yak-dzherelo-prava-v-ukrajini>

Попов Ю. Рішення Європейського суду з прав людини як переконливий прецедент: досвід Англії та України. URL: http://porov-yuyu.narod.ru/28_ECHR_case-law.htm.

Присяжнюк І.І. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканості житла або іншого володіння особи в Україні: автор. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2010. – 19 с.

Раданович Н.М. До питання про відповідність законодавства України Європейській Конвенції про захист прав та основних свобод людини / Н.М. Раданович // Вісник Львівського Університету. Серія юридична. Випуск 35. Львів. 2000. С. 5 – 9.

Сидоренко О.О. Рішення Європейського Суду з прав людини як джерело права України. URL: cyberleninka.ru/.../rishennya-evropejskogo-sudu-z-prav-lyu...

Соловійов О. Застосування Європейської Конвенції з прав людини та практики Страсбурзького суду в Україні (загальнотеоретичні аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “теорія та історія держави і права”. Львів., 2011. 20 с.

Соловійов О. Застосування практики Страсбурзького суду як джерела права в Україні : деякі проблемні аспекти. Право України. 2010. № 10. С. 207-213.

Соловійов О.В. Фактична нормативність рішень Європейського суду з прав людини і чинники, що її обумовлюють. Права людини. 2006. № 22. URL: <http://www.khpg.org/index.php?id=1154523190>.

Сорока О.О. Реалізація практики Європейського суду з прав людини у кримінальному праві України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / О.О. Сорока. – Київ/ Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. 254 с.

Справа «Бурмич та інші проти України». УГСПЛ надала коментарі членам Комітету міністрів Ради Європи щодо виконання рішення ЄСПЛ URL:

<https://helsinki.org.ua/articles/sprava-burmych-ta-inshi-proty-ukrajiny-uhspl-nadala-komentari-chlenam-komitetu-ministriv-rady-evropy-schodo-vykonannya-rishennya-espl/>

Сфера застосування норм Європейської конвенції про права людини і міжнародного гуманітарного права. Українське право. 08.04.2016 р. URL: http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/sfera-zastosuvannya-norm-evropeys%60koyi-konventsii-pro-prava-lyudyny-i-mizhnarodnogo-gumanitarnogo-p/.

Співпраця між конституційними судами в Європі – рамкові умови і перспективи в даний час: національна доповідь на XVI Конгрес конференції європейських конституційних судів. Київ: Конституційний суд України, 2013. 32 с.

Тертишник В.М. Реалізація правових позицій і прецедентної практики Європейського суду з прав людини в розв'язанні проблем кримінально-процесуального права України. Правова позиція. 2016. №1. С. 7-13.

Юдківська Г.Ю., Дмитренко О.В Роль та історія взаємодії Європейського суду з прав людини та Суду справедливості Європейських співтовариств в контексті захисту прав людини в Європі. Адвокат. 2006. № 2. С. 33–44.

Хилюк С.В. Окремі проблеми врахування стандартів Європейського суду з прав людини у судовому тлумаченні кримінально-правових положень в Україні. Забезпечення єдності судової практики у кримінальних справах в контексті подій 2013-2014 років в Україні: матеріали міжнародного симпозиуму 24-25 жовтня 2014 р. Київ: ВАІТЕ, 2014. С. 177-180.

Хилюк С. Чи встановлення кримінальної відповідальності за невиконання рішень ЄСПЛ досягло поставленої мети в Україні? VI Міжнародний форум з практики Європейського суду з прав людини «Право на справедливий суд», пряий ефір 12 листопада 2017 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pLB0xGmxlRc>.

Хім'як Ю.Б. Гармонізація кримінального права України з практикою Європейського суду з прав людини: дис... к.ю.н. спец. 12.00.08. Київ, 2011. 261 с.

Чекотовська О. Проблеми застосування практики Європейського Суду з прав людини URL: <http://www.judges.org.ua/dig4202.htm>.

Шармар О.М. Судовий прецедент у кримінальному праві України / О. М. Шармар, А. А. Вознюк // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2012. №2. С. 105-109.

Шевчук С. Європейський Суд з прав людини та українська судова система: необхідність узгодження судової практики. Право України. 2011. №7. С. 87-92.

Использование межамериканских актов и позиций Межамериканского суда по правам человека в практике Европейского Суда по правам человека: отчет подготовлен Отделом исследований Европейского Суда по правам человека. – Council of Europe / European Court of Human Rights [Совет Европы / Европейский Суд по правам человека], 2016. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_inter_american_court_RUS.pdf

Литве грозит осуждение Совета Европы за дело Р. Паксаса URL: <http://www.kurier.lt/litve-grozit-osuzhdenie-soveta-evropy-za-delo-r-paksasa/>

Human Rights Theory and Philosophy URL: https://www.edx.org/course/human-rights-theory-philosophy-curtinx-hrig1x-0?source=sailthru&medium=email&campaign=studentnewsletter_actives_20170131.

До теми 2:

Бойко І.В. Право на справедливий суд у провадженні в справах про адміністративні правопорушення // Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 8-9 квітня 2016 р., Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: Економічна думка, 2016. С. 24-27. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/11187>.

Дмитрук М.М. Кримінальний проступок: правова природа та ознаки. – Одеса: Юридична література, 2014. 224 с.

Корицький В.А. Зміст понять кримінального правопорушення та покарання в практиці Європейського Суду з прав людини. Вісник кримінологічної асоціації України. 2014. №8. С. 169-177. URL: files.visnikkau.org/200000583.../Visnyk8_19.p...

В.О. Туляков, Г.П. Пімонов, Н.І. Мітрицан. Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві; за заг. ред. В.О. Тулякова. Одеса: Юридична література, 2012. 424 с.

Рабінович П.М. Поняття злочину і покарання в інтерпретації Страсбурзького Суду. Юридичний вісник України. 2007. № 14.

Рабінович П.М. Поняття кримінального правопорушення та покарання в інтерпретації Європейського суду з прав людини. Право України. 2011. №9.

Рабінович П.М. Фундаментальні поняття кримінального права: інтерпретація Страсбурзького суду / Правник. Бібліотека наукової юридичної періодики. <http://www.pravnuk.info/urukrain/1375-fundamentalni-ponyattya-kriminalnogo-prava-interpretaciya-strasburzkogo-sudu.html>

Соловійов О. Кримінальне обвинувачення у справах публічно-правового характеру (практика Європейського суду з прав людини). Право України. 2005. № 2. С. 121-124.

Хилюк С. Злочин і кара у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Криміналіст первопечатный. 2016. № 13. С. 10-41.

Ефименко В. Европейский прецедент для Украины. Юридическая практика. 2007. № 45. – 15 листопада 2007 р.

Руководство по статье 7 Конвенции о защите прав человека и основных свобод. Наказание исключительно на основании закона: принцип, согласно которому только закон может определить состав преступления и предусматривать наказание. Обновлено 30 апреля 2017 г. Council of Europe / European Court of Human Rights, 2017. 28 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>

Руководство по статье 4 протокола № 7 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод «Право не быть судимым или наказанным дважды». Council of Europe / European Court of Human Rights, 2017. – 22 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>.

До теми 3:

Альбрехт Петер-Алексис Забытая свобода. Принципы уголовного права в европейской дискуссии о безопасности [пер. с нем. Г.Г. Мошак], 2-е издание. Харьков: Право, 2012. 184 с.

Бобровник С.В. Зміст і значення інституту верховенства права в умовах трансформації суспільства. Правова держава. Випуск 19. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. С. 69-70, 72.

Баулін Ю.В., Пономаренко Ю.А. Кримінальне право і верховенство права: дискусія 23 березня 2018 р. Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iKa5bDTfoSg>.

Головатий С. Верховенство права: монографія. У 3-х кн. К.: Фенікс, 2006. 1747 с.

Верховенство права та права людини у світлі конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: практично-методичний посібник викладача. Київ, 2016. 860 с. URL: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/curriculum_rule_of_law_cd.pdf.

Козаченко В. Сутність та значення принципу законності у кримінальному процесі України. Європейські перспективи. 2014. № 3. С. 157-161.: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_3_27.

Козюбра М.І. Принципи верховенства права і правової держави: єдність основних вимог. Наукові записки Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». 2007. Т. 64: Юридичні науки. С. 3-9.

Кориневич А. Протидія міжнародним злочинам в умовах збройного конфлікту на Сході України в світлі верховенства права: відкрита лекція. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=z-rvEaAJPA&feature=youtu.be&fbclid=IwAR00AozOUM03U4V40vzm49OheHjka9h1ZoYkQ1rFJ6N-m8ZVdUafao1uG3Q>

Кучинська О.П., Фулей Т.І., Бараннік Р.В. Принципи кримінального провадження у світлі практики Європейського суду з прав людини: монографія. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2013. 228 с.

Мамка Г.М. Щодо реалізації загально правового принципу законності в кримінальному провадженні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. №4. С. 169- URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2018/41.pdf.

Мищенко С. Окремі аспекти реалізації принципу «законність» у кримінальному провадженні. Слово національної школи суддів України. 2013. № 4(5). С. 56-59. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=cln_2013_4_17.

Мусиченко О. Зрозумілість і чіткість закону як складова частина принципу правової визначеності в практиці Європейського суду з прав людини // *Visegrad journal on human rights* / - 2016. №1/2. С. 149. URL: vjhr.sk/archive/2016_1_2/24.pdf

Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації. Київ: Атіка. 1999. 464 с. (Розділ 4. С. 280-457).

Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації. Київ: ЮрІнком, 2006. 704 с. (Глава 3. С. 98-133).

Падалка Р.О. Верховенство права як основоположний принцип права: дисерт. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук зі спец: 12.00.01. /Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ. 2017. 195 с. URL: <http://instzak.rada.gov.ua/uploads/documents/31389.pdf>.

Посібник зі статті 1 Європейської конвенції з прав людини. – Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2018. 32 с. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/>

Практика європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя: вимоги щодо якості закону та юридичної визначеності. Українське право. URL: http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/tuankhynazhvustyemfensgs-ftsets-i-tuav-oyueury-ts-iekmfryerrk-tuavstseeya-vypsgy-ses-yansfkhk-ians/

Пухтецька А. Принцип верховенства права: сучасні європейські доктрини як орієнтир для реформування національного законодавства // *Вісник НАН України*. – 2010. - №3. URL: ftp://ftp.nas.gov.ua/akademperiodyka/Downloads/Visnyk_NANU/downloads/2010/3/a5.pdf

Роль практики Європейського Суду з прав людини у ствердженні принципу верховенства права: матеріали круглого столу 08 грудня 2016 р. URL: <http://www.nikolaeviuscivile.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Rol-praktiki-YEvropejskogo-Sudu-z-prav-lyudini-u-stverdzheni-printsipu-verhovenstva-prava.-Materiali-kruglogo-stolu.-2016..pdf>

Рабінович П.М. Верховенство права в інтерпретації Страсбурзького Суду та Конституційного Суду України: мат. міжнар. конф. «Верховенство права: питання теорії і практики». Українське право. 2006. № 1 (19). С. 210-220.

Темченко В.І. Верховенство права у практиці євросуду та конституційного суду України. Наукові записки. Том 64. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6984/Temchenko_Verkhovenstvo_prava.pdf

Тертишник В.М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України: монографія. Дніпропетровськ: Дніп-роп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2009. 404 с.

Фулей Т.І. Застосування практики Європейського Суду з прав людини при здійсненні правосуддя: науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид., виправ., доповн. К.: 2015, 208 с. URL: www.osce.org/uk/ukraine/232716?download=true.

Хилюк С.В. Скнулівська справа у контексті верховенства права та юридичної етики: відкрита лекція 1 березня 2018 р . (частина 1) // Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого. URL: https://www.youtube.com/watch?v=E_vDARw2vmI.

Хилюк С.В. Скнулівська справа у контексті верховенства права та юридичної етики: відкрита лекція 1 березня 2018 р . (частина 2) // Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого. URL: https://www.youtube.com/watch?v=rYSox7FIq_Y.

Хилюк С.В. Скнулівська справа у контексті верховенства права та юридичної етики: відкрита лекція 1 березня 2018 р . (частина 3) // Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Z6g6fUmjбnc>.

Хім'як Ю.В. Оціночні кримінально-правові поняття та вимога визначеності закону у рішеннях Європейського суду з прав людини. URL: irbis-nbu.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?

Руководство по статье 7 Конвенции о защите прав человека и основных свобод. Наказание исключительно на основании закона: принцип, согласно которому только закон может определить состав преступления и предусматривать наказание. Обновлено 30 апреля

2017 г. – Council of Europe / European Court of Human Rights, 2017. 28 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>.

Марк Фрейман Відкрита лекція на тему: Balancing human rights and democracy under the rule of law in 21st century: observation from Canada URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CFobRbiAS7E>.

До теми 4:

Альбрехт Петер-Алексис Забытая свобода. Принципы уголовного права в европейской дискуссии о безопасности, пер. с нем. Г.Г. Мошака, 2-е издание. Харьков: Право, 2012. 184 с.

Антонюк Н.О. Зміст поняття «житло» під час диференціації відповідальності за викрадення. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2011. № 52. С. 254–261.

Волженкин Б. В Принцип справедливости и проблемы множественности по УК РФ. Законность. 1998. №12. С. 6-7.

Гацелюк В.О. Проблеми коментування КК з позицій забезпечення реалізації принципу законності кримінального права. Науковий вісник Львівського юридичного інституту МВС України. Матеріали міжнародної конференції «Проблеми коментування кримінального закону». 2004. № 2. Додаток 2. С. 190 – 195.

Гацелюк В.О. Реалізація принципу законності кримінального права України (загальні засади концепції): монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. 280 с.

Гришук В.К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини. Хмельницький, 2012. 736 с. (підрозділ 3.3.4. – С. 594-645).

Денькович О.І. Використання практики Європейського суду з прав людини у тлумаченні кримінально-правових норм Конституційним судом України. Забезпечення органами внутрішніх справ європейських стандартів прав людини у своїй діяльності: тези наук.-практ. семінару, 7 грудня 2012 р., Львів. Львів: ЛьвДУВС, 2012. С. 74-76.

Денькович О.І. Кримінально-правові колізії між рішеннями Конституційного Суду України та практикою Європейського суду з прав людини // Юридичний науковий електронний журнал. 2015. №4. http://lsej.org.ua/4_2015/59.pdf

Доповідь судді Європейського суду з прав людини від України Ганни Юдківської «Стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та її інтерпретація Європейським судом з прав людини». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=p1yEqsWONE0>.

Дудоров О., Письменський Є. Чи суперечить інститут множинності злочинів принципу non bis in idem? Юридичний вісник України. 24–30 липня 2010 р. № 30; 31 липня – 6 серпня 2010 р. № 31.

Завгородня К.В. Особливості застосування практики Європейського Суду з прав людини у кримінальному судочинстві України в контексті окремих конституційних принципів. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 3. С. 275-281. URL: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

Зайцев Ю. Проблема якості закону в практиці європейського суду з прав людини / Ю. Є. Зайцев. Матеріали міжнародного форуму з практики Європейського суду з прав людини (30 листопада- 2 грудня 2012 року). Львів, 2012. С.181-187.

Ігнатов проти України: як суди доводять до абсурду тримання під вартою. URL: <https://blog.liga.net/user/nkulchitskiy/article/25677>.

Кучинська О.П., Фулей Т.І., Бараннік Р.В. Принципи кримінального провадження у світлі практики Європейського суду з прав людини: монографія. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2013. 228 с.

Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації / В. О. Навроцький. Київ: Атіка. 1999. 464 с. (Розділ 4. - С. 280-457).

Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації. Київ: ЮрІнком. 2006. 704 с. (Глава 3 – С. 98-133).

Ольховська М.М. Застосування стороною захисту правових висновків Європейського суду з прав людини при апеляційному оскарженні ухвали слідчого судді про обрання запобіжного заходу. URL: <http://www.lex.pl.ua/articles/1499535393.html>

Тертишник В.М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України: монографія. Дніпропетровськ: Дніп-роп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2009. 404 с.

Хилюк С. Правило NULLUM CRIMEN SINE LEGE в інтерпретації Європейського суду з прав людини. Підприємництво, господарство і право. 2013. №4. С. 47-52.

Хилюк С.В. NULLA POENA SINE LEGE як складова принципу законності у практиці Європейського суду з прав людини. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013. №2. URL: <http://www.lvduvs.edu.ua/seriya-ur/532-vipusk-2-2013>

Хилюк С.В. Кримінально-правові аспекти правила non bis in idem у практиці Європейського суду з прав людини. Вісник Львівського університету. Серія юридична. Львів, 2012. №55. С.254-265.

Хилюк С. Принципи кримінального права: деякі проблеми застосування у практиці Європейського Суду з прав людини. II міжнародний форум з практики Європейського Суду з прав людини (29 листопада -1 грудня 2013 р., Львів). Львів: Галицький друкар. С. 169.

Хилюк С.В. Nullum crimen sine lege у практиці Європейського суду з прав людини. Проблеми державотворення і захисту прав людини: Матеріали XIX звітної науково – практичної конференції (7-8 лютого 2013 року Львів). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2013.

Хилюк С.В. Правила дії правових положень про злочин та покарання в часі з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2014. Випуск 60. С. 270-277.

John A.E. Vervaele. Ne Bis In Idem: Towards a Transnational Constitutional Principle in the EU. URL: [http://ultrrechtlawreview.org|Volume 9, Issue 4 \(September\) 2013|URN:NBN:NL:UI:10-1-112936](http://ultrrechtlawreview.org|Volume 9, Issue 4 (September) 2013|URN:NBN:NL:UI:10-1-112936)

Руководство по применению ст. 5 Конвенции «Право на свободу и личную неприкосновенность». Council of Europe / European Court of Human Rights, 2014. 46 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>.

Руководство по статье 4 протокола № 7 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод «Право не быть судимым или наказанным дважды» – Council of Europe / European Court of Human Rights, 2017. 22 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>.

Руководство по статье 7 Конвенции о защите прав человека и основных свобод. Наказание исключительно на основании закона: принцип, согласно которому только закон может определить состав преступления и предусматривать наказание. Обновлено 30 апреля 2017 г. – Council of Europe / European Court of Human Rights, 2017. – 28 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>.

До теми 5:

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 47 та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частин шостої, сьомої статті 218 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про ознайомлення обвинуваченого і захисника з матеріалами кримінальної справи) від 18 січня 2012 р. № 1-рп/2012.

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях (справах) Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 15.01.2018 по 01.06.2019. Київ. 2019. 36 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Oglyad_KKS_2.pdf

Огляд судової практики об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.01.2018 по 01.04.2019. Київ: 2019. 14 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Oglyad_KKS.pdf

Постанова Верховного Суду (Велика Палата) від 12 вересня 2018 р. Справа № 523/6472/14-к // Єдиний державний реєстр судових рішень України URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76947335>.

Ухвала Верховного Суду від 22 травня 2018 р. Справа № 1-1/11// Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

VI Міжнародний форум з практики Європейського суду з прав людини «Право на справедливий суд» (I сесія). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Rw57K7jomRU>.

VI Міжнародний форум з практики Європейського суду з прав людини «Право на справедливий суд», пряий ефір 10 листопада 2017 р. URL: www.youtube.com/watch?v=0l2XoIRCz_Q.

VI Міжнародний форум з практики Європейського суду з прав людини «Право на справедливий суд», пряий ефір 11 листопада 2017 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=I8vGwhLrJSg>.

VI Міжнародний форум з практики Європейського суду з прав людини «Право на справедливий суд», пряий ефір 11 листопада 2017 р. (сесія 6). URL: https://www.youtube.com/watch?v=_yuxP5Z35E8.

VI Міжнародний форум з практики Європейського суду з прав людини «Право на справедливий суд» (9 сесія), пряий ефір 12 листопада 2017 р. URL: https://www.youtube.com/watch?v=8_kkMug88ZE.

VI Міжнародний форум з практики Європейського суду з прав людини «Право на справедливий суд», пряий ефір 12 листопада 2017 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pLB0xGmxlRc>.

Балацька О.Р. Участь захисника в реалізації засади забезпечення права на захист: правові та організаційні аспекти: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» (081 – Право). – Академія адвокатури України, Київ, 2018. 250 с. С. 151.

Білоус В.В., Шепітько М.В. Порушення права на захист як засіб протидії реалізації принципу змагальності в кримінальному процесі. Криміналіст першодрукований. 2016. № 13. С. 42-53.

Бойко І.В. Право на справедливий суд у провадженні в справах про адміністративні правопорушення // Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 8-9 квітня 2016 р., Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль: Економічна думка, 2016. С. 24-27. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/11187>

Брич Л.П. Право на вмотивоване судове рішення у кримінальному провадженні як складова права на справедливий суд в інтерпретації Європейського суду з прав людини. Університетські наукові записки. 2017. № 63. С. 268-281.

Брич Л.П. Кваліфікованість захисту як складова права на захист у структурі права на справедливий суд // Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (8 листопада 2019 р.). – С. 22-24. URL: http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/08_11_2019.pdf

Волошанівська Т. Право на практичну та ефективну правову допомогу як складова частина права на захист у кримінальному провадженні // Jurnalul juridic national: teorie și practica. Octombrie 2017. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/5/32.pdf>

Євінтов В. Справа «Мюллер проти Франції». Розумний строк тримання під вартою. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIIdx=30>.

Категорія «розумний строк судового розгляду» у практиці Європейського Суду з прав людини. Юридический Луганск: информационно-аналитический портал. 18 лютого 2013.

Крушинський С.А. Засада розумності строків кримінального провадження у трактуванні Європейського суду з прав людини // Засади функціонування кримінальної юстиції :збірник тез Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 24 травня 2019 року). – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2019. – 86 с. – С. 50-52. URL: <http://www.univer.km.ua/kafedra.php?kafid=13&sub=86>

Кримінальний процес: підручник [Капліна О.В., Шило О.Г., Трофименко В.М. та ін.]; за заг. ред. О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків: Право, 2018. 584 с.

Мак Брайд Джеремі Європейська Конвенція з прав людини та кримінальний процес. Київ: «К.І.С.», 2010. 576 с. URL: <http://nsj.gov.ua/files/documents/ECHR%20and%20Criminal%20procedure%20Mc%20Bride%20ukr.pdf>

Хилюк С.В. Скнулівська справа у контексті верховенства права та юридичної етики: відкрита лекція 1 березня 2018 р. (частина 1) // Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого. URL: https://www.youtube.com/watch?v=E_vDARw2vmI.

Хилюк С.В. Скнулівська справа у контексті верховенства права та юридичної етики»: відкрита лекція 1 березня 2018 р. (частина 2) // Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого. URL: https://www.youtube.com/watch?v=rYSox7FIq_Y.

Хилюк С.В. Скнулівська справа у контексті верховенства права та юридичної етики»: відкрита лекція 1 березня 2018 р. (частина 3) // Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Z6g6fUmj6nc>.

Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Вид. 2-е, випр., доп. К.: Реферат, 2007. 848 с.

Фулєй Т.І. Застосування практики Європейського Суду з прав людини при здійсненні правосуддя: науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид., виправ., доповн. – К.: 2015, 208 с. URL: www.osce.org/uk/ukraine/232716?download=true.

Тертишник В.М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України: монографія. – Дніпропетровськ: Дніп-роп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2009. 404 с.

Ухвала Верховного Суду від 22 травня 2018 р., справа № 1-1/11, провадження № 51-1207зно17 // Єдиний державний реєстр судових рішень України URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

Юдківська Г.Ю. Презумпція невинуватості в кримінальному процесі України та практиці Європейського суду з прав людини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ: Академія адвокатури України, 2008. 22 с.

Юдківська Г.Ю. Конфлікт презумпції невинуватості та свободи слова при висвітленні ЗМІ кримінальних процесів. Точка зору Європейського суду з прав людини. Вісник Верховного Суду України. 2007. № 1. С. 40–44.

Юдківська Г.Ю. Законність переносу тягаря доведення на обвинуваченого в кримінальному процесі з погляду міжнародних стандартів. Адвокат. 2007. № 2. С. 22–26.

Юдківська Г.Ю. Привілей проти самообвинувачення – в пошуках принципу. Вісник Академії адвокатури України. 2007. № 9. С. 138–145.

Юдківська Г.Ю. «Правило чіткої лінії» в справі Еванс проти Сполученого Королівства – новий підхід Європейського суду з прав людини до зважування конфліктних інтересів. Судова апеляція. 2007. № 4. С. 125–135.

Юдківська Г.Ю. Застосовність принципу презумпції невинуватості до відсторонення та звільнення обвинувачених з роботи: аналіз прецедентного права Європейського суду з прав людини. Часопис Академії адвокатури України. 2008. № 1. URL: <http://www.aau.edu.ua/e-journal/2008-1/08ygyzpl.pdf>.

Юдківська Г.Ю. Затримання особи та взяття під варту у світлі вимог презумпції невинуватості. Адвокат. 2008. № 3. С. 12–21.

Юдківська Г.Ю. Суд присяжних як щеплення проти деградації суспільства / Г.Ю. Юдківська. Адвокат. 2008. № 4. С. 4–7.

Качалова О.В. Эффективность защиты по уголовным делам. Российский судья. 2015. № 5. Council of Europe. Human Rights Education for Legal Professionals: URL: <http://help.ppa.coe.int/course/view.php?id>.

Качалова О.В. Правовые позиции Европейского Суда по правам человека: уголовно-процессуальный аспект. Российское правосудие. 2015. № 4. Council of Europe. Human Rights Education for Legal Professionals: URL: <http://help.ppa.coe.int/course/view.php?id>.

Кипнис Н.М. Особенности применения института оглашения показаний потерпевшего и свидетеля (ст. 281 УПК РФ) с учетом правовых позиций Европейского Суда по правам человека. Lex Russica: научные труды Московской государственной юридической академии имени О.Е. Кутафина. - 2010. № 3 (май). – С. 491-512. – Council of Europe. Human Rights Education for Legal Professionals: URL: <http://help.ppa.coe.int/course/view.php?id>.

Право на справедливый суд в рамках Европейской Конвенции о защите прав человека (статья 6): руководство для юристов, текущее издание по состоянию на 1 января 2009 г. Council

of Europe. Interights / Council of Europe. Human Rights Education for Legal Professionals: URL: <http://help.ppa.coe.int/course/view.php?id>.

Руководство по ст. 6 Конвенции «Право на справедливое судебное разбирательство» (уголовно-правовой аспект). – Council of Europe / European Court of Human Rights, 2014. 72 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>.

Reasoning of Criminal Judgments / Council of Europe. Human Rights Education for Legal Professionals: URL: <http://help.elearning.ext.coe.int/pluginfile.php/110163/course/section/16952/HELP%20Reasoning%20of%20criminal%20judgments%20course%20brief.pdf>.

До теми 6:

Безносюк А.М. Доведеність поза розумним сумнівом та достовірність як стандарти доказування у кримінальному процесі України. Судова апеляція. 2014. №3. С. 23-28.

Брич Л.П. Застосування практики Європейського Суду з прав людини для оцінки доказів у кримінальних провадженнях в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2016. Вип. 2. С. 253-266. URL: <http://www.lvduvs.edu.ua/seriya-ur/544-vipusk-2-2016>

Брич Л.П. Застосування практики Європейського суду з прав людини як джерела права для оцінки достовірності доказів у кримінальних провадженнях в Україні // Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 8-9 квітня 2016 р., Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: Економічна думка, 2016. С. 27-29. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/11187>.

Брич Л.П. Правові позиції Європейського суду з прав людини як нормативні стандарти оцінки доказів у кримінальному провадженні в Україні. Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез міжнар. наук. конф. «П'ятнадцяті осінні юридичні читання», м. Хмельницький, 21-22 жовтня 2016 р. (у 2-х частинах). Частина 2. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. С. 137-140.

Брич Л.П. Legalitas Regnorum Fundamentum. Теорія та практика правоохоронної діяльності: міжнародна науково-практична конференція, 11 листопада 2016 р., Львів. Львів: ЛьвДУВС, 2016. С. 49-53. URL: http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_11.11.2016.pdf.

Брич Л.П. Ignorantia iudicia est calamitas innocentis // Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 3 березня 2017 р. С. 125-129.

Вапнярчук В. Стандарт кримінального процесуального доказування. Вісник Національної академії правових наук України. 2015. №1. С.100-112. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vapny_2015_1_13.

Вапнярчук В. Допустимість доказів (доказування) у практиці Європейського Суду. Публічне право. 2015. №2 (18). С. 177-183. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/cgiirbis_64.

Эрдаль Ю., Бакирчи Х. Статья 3 Европейской Конвенции по правам человека. Руководство по практическому применению. 2006 World Organization Against Torture (OMCT) URL: http://www.omct.org/files/2006/11/3633/handbook1_full_ru.pdf.

Кримінальний процес: підручник [Капліна О.В., Шило О.Г., Трофименко В.М. та ін.]; за заг. ред. О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків: Право, 2018. 584 с.

Крушинський С.А. Подання доказів у кримінальному судочинстві України: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2017. 247 с.

Курило Л.В. Аналіз рішень ЄСПЛ щодо України про відмову визнати порушення прав людини працівниками ОВС. Теорія та практика правоохоронної діяльності: міжнародна науково-практична конференція (11 листопада 2016 р., Львів). Львів: ЛьвДУВС, 2016. С. 189-193. http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_11.11.2016.pdf.

Навроцька В.В. Доказове значення даних, здобутих в результаті провокації. Вісник кримінологічної асоціації України. 2013. Вип. 4. С. 235-241.

Навроцька В.В. Суд над Ісусом Христом з позицій древньоіудейського та сучасного кримінального права й процесу. Київ: Видавничий дім АртЕк, 2016. – 224 с. (С.130-133 - доказування).

Овчаренко О. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: монографія. Харків: Право, 2008. – 304 с. (С.39-50). URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/MonoOvcharenko.pdf.

Правові позиції Європейського Суду з прав людини щодо провокації злочину правоохоронцями. URL: <http://mytcyk.com/2012-07-06-09-14-03/2012-07-23-15-26-52/pravovi-rozitsiyi-evropejskogo-sudu-z-prav-ljudini-schodo-provokatsiyi-zlochynu-pravoohorontsjami.html>.

Рабінович П.М., Ратушна Б.П. Європейські стандарти належного доказування у кримінальному судочинстві та стан дотримання їх в Україні. Право України. 2014. №10.

Ратушна Б.П. Належне доказування в судовому правозастосуванні України в світлі практики Європейського Суду з прав людини: дис. ... к.ю.н. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014.

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України від 20 жовтня 2011 р. № 12-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11#Text>

Степаненко А.С. Проблеми визначення стандарту доказування «поза розумним сумнівом». Юридичний науковий електронний журнал. С. 225-227.

Тертишник В.М., Уваров В.Г., Сачко О.В. Контроль за вчиненням злочину: зміст, форма та юридична визначеність. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. №4. С. 132-135.

Тертишник В.М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України: монографія. Дніпропетровськ: Дніпро-роп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2009. 404 с.

Толочко О. Гуманізація доказування у кримінальному провадженні. Науковий часопис Національної Академії прокуратури України. 2014. №4. С. 187-196. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/4-2015/tolochko.pdf>.

Тютюнник В.В. Вплив практики Європейського суду з прав людини на розвиток інституту допустимості доказів у кримінальному процесі України. Юрист України. 2013. №3(24). С.82-87.

Ухвала Верховного Суду від 5 липня 2018 р. Справа № 751/7557/15-к. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75215646>.

Юдківська Г.Ю. Великий брат слідкує за тобою? Доповідь на VI міжнародному форумі з практики Європейського суду з прав людини. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Rw57K7jomRU>.

Афанасьев Д.В. Особенности доказывания в Европейском Суде по правам человека. Журнал Российского права. 2009. №11. URL: <http://echr.in/ARTICLE/GRP-2009-11.html>.

До теми 7:

Брич Л.П. Питання кримінального права у рішеннях Європейського суду з прав людини. Практика Європейського суду з прав людини: загальнотеоретичні дослідження / Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України ; редкол. : П. М. Рабінович та ін. Серія І. Дослідження та реферати. Вип. 21. Л., 2009. URL: <https://dbms.institute/files/pll/21.pdf>.

Брич Л.П. Кримінальне законодавство України і практика його застосування у світлі європейських стандартів прав людини. Вісник Львівського університету. – Серія юридична. 2010. Вип. 51. С. 308 – 322.

Висновок громадської антикорупційної експертизи від 14 червня 2016 р. щодо законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері засудження

тоталітарних режимів щодо приведення їх у відповідність до вимог статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current?id=&pid069=208.

Закон про заборону тоталітарних символів буде скасований у Європейському суді з прав людини. URL: <https://ukr.media/politics/233106/>

Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації. Київ: Атіка. 1999. 464 с. (Розділ 4. С. 280-457).

Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації. Київ: ЮрІнком. 2006. 704 с. (Глава 3. С. 98-133).

Ухвала Верховного Суду [Велика Палата] від 30 серпня 2018 р., справа №569/6812/15-к, провадження № 13-40 кс 18 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review76207256.

Хилюк С.В. Врахування правових позицій Європейського Суду з прав людини у кримінально-правовій кваліфікації. Теорія кримінально-правової кваліфікації як феномен української кримінально-правової доктрини: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції з нагоди 60-ти річчя професора В.О. Навроцького (16 січня 2016 р., Львів). Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2016. 236 с. С. 183-186.

До теми 8:

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо призначення покарання // URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/ogljad_kks_vs.pdf.

Баулін Ю.В., Пономаренко Ю.А. Кримінальне право і верховенство права: смертна кара і довічне позбавлення волі: дискусія 28 березня 2018 р. Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=14stVtxAF-U>.

Баулін Ю.В., Пономаренко Ю.А. Кримінальне право і верховенство права: право на надію: дискусія 3 квітня 2018 р. Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8xhpb3II54>.

Баулін Ю.В., Пономаренко Ю.А. Верховенство права і кримінальне право. Ч. 3: виправні роботи: дискусія 9 квітня 2018 р. Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9sNs7rWZjCs>.

Горпинюк О.П. Довічне позбавлення волі як «irreducible life sentence» за кримінальним законодавством України // // Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (8 листопада 2019 р.). – С. 42-44. URL: http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/08_11_2019.pdf

Конституційний суд та перспектива звільнення від довічного позбавлення волі // URL: <https://helsinki.org.ua/appeals/konstytutsijnyj-sud-ta-perspektyva-zvilnennya-vid-dovichnoho-pozbavlennya-voli/>.

Хилюк С.В. Злочин і кара у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Криміналіст первопечатный. 2016. № 13. С. 10-41.

Хилюк С.В. NULLA POENA SINE LEGE як складова принципу законності у практиці Європейського суду з прав людини. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013. №2.

Єрмак О. Конфіскація майна в світлі рішень Європейського суду з прав людини. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/2/part_1/24.pdf.

Задоя К. П. Рішення Конституційного Суду України в справі про заміну смертної кари довічним позбавленням волі в контексті прецедентної практики Європейського Суду з прав людини. Адвокат. 2012. № 2. С. 25-28.

Хім'як Ю.Б. Окремі аспекти регламентації та застосування конфіскації майна та спеціальної конфіскації як заходу кримінально-правового характеру. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридичні науки. 2014. Вип. 6-2. Том 4. С. 36-39.

Човган В. Як зупинити нову смертну кару, або Мораторій на довічне позбавлення волі // URL: https://dt.ua/internal/yak-zupiniti-novu-smertnu-karu-abo-moratoriy-na-dovichne-pozbavleniya-voli-256272_.html

Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on the Confiscation of proceeds of crime URL: <http://fra.europa.eu/en/opinion/2012/fra-opinion-confiscation-proceeds-crime>.

До теми 9:

Антонюк Н.О. Імплементация міжнародно-правових норм про катування. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. 2010. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlduvsv/2010_3/v3_10_1_7.pdf.

Броневицька О.М. Відповідність положень чинного Кримінального кодексу України про відповідальність за посягання на особисту свободу особи вимогам міжнародно-правових актів / О.М. Броневицька // Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2010. № 3. С. 319 – 327.

Буткевич О.В. Рішення Європейського суду з прав людини в українській правозастосовній практиці. Європейський суд з прав людини. Судова практика / за заг. ред. В. Г. Буткевича. К.: Ред. журн. «Право України», 2011. Дод. до журн. «Право України». – Вип. 1, ч. 3 : Стаття 3 ЄКПЛ. Заборона катувань: у 3 ч. 2011. С. 5 – 29.

Буткевич В. Право на життя — основоположне право ЄКПЛ. Становлення та розвиток критеріїв і стандартів його застосування. Європейський суд з прав людини. Судова практика / за заг. ред. В.Г. Буткевича. К.: Ред. журн. «Право України», 2011. Дод. до журн. «Право України». Вип. 2. Стаття 2 ЄКПЛ. «Право на життя»: у 3 кн. 2011. Кн. 2. 1108 с.

Бущенко А. Захист від катувань, нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження в практиці Європейського суду з прав людини // Проти катувань. Європейські механізми запобігання катуванням та жорстокому поводженню / Харківська правозахисна група. Х., 2003. 160 с.

Еволюція в тлумаченні Європейським Судом фундаментальних прав: розвиває це стандарти людської гідності чи тривіалізує концепцію: відкрита лекція судді ЄСПЛ від України Ганни Юдківської 18 березня 2016 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=REFKnNW19G0>.

Європейський суд з прав людини. Інформаційний бюлетень. Збройні конфлікти. Березень 2016 р. – 18 с. // Верховний суд України. Інформаційний веб-портал URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/e03f84d554419c19c22580eb002428a1/\\$FILE/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B1%D1%8E%D0%BB%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%84%D0%A1%D0%9F%D0%9B_%D0%97%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D1%96%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%B8.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/e03f84d554419c19c22580eb002428a1/$FILE/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B1%D1%8E%D0%BB%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%84%D0%A1%D0%9F%D0%9B_%D0%97%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D1%96%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%B8.pdf).

Зайцев Ю. Стаття 3 Європейської Конвенції з прав людини: специфіка тлумачення та застосування / Ю. Зайцев // Заборона катування. Практика Європейського суду з прав людини. Київ: Український центр правничих студій, 2001. С. 11–18.

Застосування в Україні європейських стандартів протидії жорстокому поводженню і безкарності: науково-практичний посібник для суддів / [Н.М. Ахтирська, В.В. Касько, Б.А. Маланчук та ін.]; за заг. ред. проф. Маляренка В.Т. К.: К.І.С. 2011. 320 с.

Захаров Є. Роль громадських правозахисних організацій у боротьбі з катуванням та поганим поводженням // Право України. 2011. №7. С.96.

Касько В. Критерії ефективності розслідування фактів поганого поводження: огляд прецедентної практики Європейського суду з прав людини, зокрема у справах проти України. Право України. 2011. №7. С.96.

Кориневич А. Протидія міжнародним злочинам в умовах збройного конфлікту на Сході України в світлі верховенства права: відкрита лекція URL: <https://www.youtube.com/watch?v=z-rvEaAJPAs&feature=youtu.be&fbclid=IwAR00AozOUM03U4V40vzm49OheHjka9h1ZoYkQ1rFJ6N-m8ZVdUafao1uG3Q>.

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Бойко А.М., Брич Л.П., Дудоров О.О. та ін.], за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ: Дакор, 2019. 1384 с.

Павленко Т.А. Концепція кримінально-правової охорони права людини на життя: автореферат. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів. 2008. 20 с.

Руководство по применению ст. 5 Конвенции «Право на свободу и личную неприкосновенность». Council of Europe / European Court of Human Rights, 2014. 46 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>.

Руководство по применению ст. 4 Конвенции «Запрещение рабства и принудительного труда». Council of Europe / European Court of Human Rights, 2014. 16 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>.

Тематичне узагальнення практики ЄСПЛ. Высылка и экстрадиция http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Expulsions_Extraditions_RUS.pdf.

Тематичне узагальнення практики ЄСПЛ. Гомосексуальность: уголовно-правовой аспект http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Homosexuality_RUS.pdf.

Фігун Н. Забезпечення права на життя мирного населення в зоні АТО під призвою європейських стандартів прав людини // Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 8-9 квітня 2016 р., Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: Економічна думка, 2016. С. 216-220.

Эрдаль Ю., Бакирчи Х. Статья 3 Европейской Конвенции по правам человека. Руководство по практическому применению. 2006 World Organization Against Torture (OMCT). URL: http://www.omct.org/files/2006/11/3633/handbook1_full_ru.pdf.

Защита прав человека в ходе внутренних вооруженных конфликтов в Европе. Вся Европа: ежемесячное интернет-издание URL: <http://alleuropalux.org/?p=2488>.

Конь Г.И. Обеспечение права на жизнь в решениях Межамериканского и Европейского судов по правам человека. Вестник Московского Университета. Серия 11. Право. 2006. № 6. С. 80–92.

Хилюк С.В. Скнулівська справа у контексті верховенства права та юридичної етики: відкрита лекція 1 березня 2018 р. (частина 1). Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого URL: https://www.youtube.com/watch?v=E_vDARw2vmI.

Хилюк С.В. Скнулівська справа у контексті верховенства права та юридичної етики: відкрита лекція 1 березня 2018 р. (частина 2). Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого URL: https://www.youtube.com/watch?v=rYSox7FIq_Y.

Хилюк С.В. Скнулівська справа у контексті верховенства права та юридичної етики: відкрита лекція 1 березня 2018 р. (частина 3). Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Z6g6fUmj6nc>.

Методические рекомендации по ведению защиты лица, в отношении которого есть основания предполагать, что он является жертвой нарушения прав человека / [Андреева Н., Липцер Е., Ставицкая А.]; под. общ. ред. Москаленко К. Издание первое. М.: Приложение к газете "Газета региональных правозащитных организаций", 2004 г. URL: <http://www.ip-centre.ru/assets/files/Books/Metoda.pdf>.

До теми 10:

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. № 2135-ХІІ № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.

Андрушко В.В. Кримінальна відповідальність за незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги: монографія. Ужгород: РІК-У, 2019. 228 с.

Антонюк Н.О. Злочини проти особи у роз'ясненнях Пленуму Верховного Суду України. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2010. № 51. С. 298–307.

Антонюк Н.О. Зміст поняття «житло» під час диференціації відповідальності за викрадення. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2011. № 52. С. 254–261.

Брич Л.П. Обмеження у кримінальному праві України права громадян на поширення інформації / Лариса Павлівна Брич // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2007. Вип. 45. С. 134–142.

Висновок громадської антикорупційної експертизи від 14 червня 2016 р. щодо законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері засудження

тоталітарних режимів щодо приведення їх у відповідність до вимог статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current?id=&pid069=208.

Горпинюк О.П. Кримінально-правова охорона інформаційного аспекту приватності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Л., 2011. 19 с.

Горпинюк О.П. Інформаційна приватність та її захист від злочинних посягань в Україні: монографія. Львів: БОНА, 2014. 324 с.

Дем'яненко Ю.І. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканості приватного життя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Харків., 2008. 20 с.

Довідник із застосування статті 9 Європейської Конвенції. Свобода думки, совісті і релігії. Council of Europe / European Court of Human Rights, 2015. 82 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>.

Довідник із застосування статті 2 Протоколу № 1 до Європейської конвенції з прав людини. Право на освіту. Council of Europe / European Court of Human Rights, 2017. 21 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>.

Закон про заборону тоталітарних символів буде скасований у Європейському суді з прав людини. URL: <https://ukr.media/politics/233106/>

Зозуля О. Збір персональних даних та інформаційна безпека. URL: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012189.

Захист інформації особистого характеру у практиці ЄСПЛ. Українське право. URL: http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/zakhyst-informatsiyi-osobystogo-kharakteru-u-praktytsi-espl/?sphrase_id=1761679.

Інтернет: прецедентне право Європейського суду з прав людини (станом на червень 2015 р.). Рада Європи/Європейський суд з прав людини. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/publications/publikacii/2016-03-10.echr.internet.drozdov.pdf>.

Кваша О. О. Захист права на повагу до житла у практиці Європейського суду з прав людини / О. О. Кваша, Г. Ю. Рунов // Правова держава. – Вип. 18. – К. : Інститут держави і права НАН України, 2007. С. 380 – 386.

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Бойко А.М., Брич Л.П., Дудоров О.О. та ін.], за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ: Дакор, 2019. 1384 с.

Мармазов В. Принцип stare decisis та динамічність практики Європейського суду з прав людини. Право України. 2003. №2. С.140 – 142.

Паліюк В.П. Застосування судами України Конвенції про захист прав людини та основних свобод. К.: Фенікс, 2004. 264 с.

Попов Ю. Рішення Європейського суду з прав людини як переконливий прецедент: досвід Англії та України /Ю. Попов. URL: http://porov-yuyu.narod.ru/28_ECHR_case-law.htm.

Посібник зі статті 3 Протоколу №1 до Європейської конвенції з прав людини «Право на вільні вибори», оновлено 30 квітня 2018 р. - Council of Europe / European Court of Human Rights, 2014. – 30 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>.

Постанова Верховного Суду України від 27 січня 2015 р. у справі №21-425a14 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/V5150148.html.

Рішення Європейського суду з прав людини щодо доступу до інформації / за заг. редакцією Шевченко Т.С., Павліченко О.М. К.: Москаленко О.М., 2014. 200 с.

«Роман Захаров проти Росії»: право на звернення до ЄСПЛ осіб, зачеплених таємним спостереженням впливає зі ст. 34 Конвенції, оскільки інакше вимогами ст. 8 може бути знехтувано (ст. 8 Конвенції, заява № 47143/06, 04 грудня 2015) URL: https://protocol.ua/ua/roman_zaharov_proti_rosii_pravo/.

Стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: стандарти застосування при здійсненні правосуддя [Ахтирська Н., Філатов В., Фулей Т., Хембах Х.]. Київ: Істина, 2011. 200 с.

Тематичне узагальнення практики ЄСПЛ / Принудительный труд и торговля людьми http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Forced_labour_RUS.pdf.

Юдківська Г.Ю. Застосовність принципу презумпції невинуватості до відсторонення та звільнення обвинувачених з роботи: аналіз прецедентного права Європейського суду з прав людини. Часопис Академії адвокатури України. – 2008. – № 1. URL: <http://www.aau.edu.ua/e-journal/2008-1/08ygyzpl.pdf>.

Юдківська Г.Ю. Великий брат слідкує за тобою? Доповідь на VI міжнародному форумі з практики Європейського суду з прав людини. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Rw57K7jomRU>

Краткое изложение дел, рассмотренных Европейским Судом по правам человека в сфере психиатрической помощи: сборник подготовлен и отредактирован Яном Фиалой, Мэтью Франсисом и Оливером Льюисом. Давид Захуменски. Mental Disability Advocacy Center, 2007. 93 с.

Позитивные обязательства государств-участников Конвенции по защите журналистов и предотвращении безнаказанности в свете статьи 10: отчет по результатам исследования. Council of Europe. European Court of Human Rights, 2014. 12 с. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_article_10_RUS.pdf.

Руководство по применению ст. 4 Конвенции «Запрещение рабства и принудительного труда». Council of Europe / European Court of Human Rights, 2014. 16 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>.

До теми 11:

Білоус В.В., Шепітько М.В. Порушення права на захист як засіб протидії реалізації принципу змагальності в кримінальному процесі. Криміналіст першодрукований. 2016. № 13. С. 42-53.

Бойко І.В. Право на справедливий суд у провадженні в справах про адміністративні правопорушення // Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 8-9 квітня 2016 р., Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: Економічна думка, 2016. С. 24-27.

Брич Л.П. Право на вмотивоване судові рішення у кримінальному провадженні як складова права на справедливий суд в інтерпретації Європейського суду з прав людини. Університетські наукові записки. 2017. № 63. С. 268-281.

Гнатівський М. Зобов'язання України у сфері правосуддя на тлі російсько-українського конфлікту: відео лекція 15 червня 2018 р. // Центр дослідження верховенства права і релігії НУЮ імені Ярослава Мудрого URL: <https://www.youtube.com/watch?v=A9hZhBI4jVs>.

Євінтов В. Справа «Мюллер проти Франції». Розумний строк тримання під вартою. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=30>.

Категорія «розумний строк судового розгляду» у практиці Європейського Суду з прав людини // Юридический Луганск: информационно-аналитический портал. – 18 лютого 2013.

Кримінальний процес: підручник [Капліна О.В., Шило О.Г., Трофименко В.М. та ін.]; за заг. ред. О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків: Право, 2018. 584 с.

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Бойко А.М., Брич Л.П., Дудоров О.О. та ін.], за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка, видання 11-те доповнене і перероблене. Київ: Дакор, 2019. 1384 с.

Мартиненко О.А. Детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины: монография Харьков: Изд-во Харьковског онационального университета внутренних дел, 2005. 496 с.

Фулей Т.І. Застосування практики Європейського Суду з прав людини при здійсненні правосуддя: науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид., виправ., доповн. К.: 2015, 208 с. URL: www.osce.org/uk/ukraine/232716?download=true

Хотинська-Нор О.З. Вплив правових позицій Європейського Суду з прав людини на розвиток правосуддя в Україні: матеріальний аспект. Вісник Академії адвокатури України. 2014. Том 11. Число 3(31). С. 8-18.

Юдківська Г.Ю. Презумпція невинуватості в кримінальному процесі України та практиці Європейського суду з прав людини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ: Академія адвокатури України, 2008. 22 с.

Юдківська Г.Ю. Конфлікт презумпції невинуватості та свободи слова при висвітленні ЗМІ кримінальних процесів. Точка зору Європейського суду з прав людини. Вісник Верховного Суду України. 2007. № 1. С. 40–44.

Юдківська Г.Ю. Законність переносу тягаря доведення на обвинуваченого в кримінальному процесі з погляду міжнародних стандартів. Адвокат. 2007. № 2. С. 22-26.

Юдківська Г.Ю. Привілей проти самообвинувачення – в пошуках принципу. Вісник Академії адвокатури України. 2007. № 9. С. 138–145.

Юдківська Г.Ю. Затримання особи та взяття під варту у світлі вимог презумпції невинуватості. Адвокат. 2008. № 3. С. 12–21.

Юдківська Г.Ю. Суд присяжних як щеплення проти деградації суспільства. Адвокат. 2008. № 4. С. 4–7.

Качалова О.В. Эффективность защиты по уголовным делам. Российский судья. 2015. № 5. Council of Europe. Human Rights Education for Legal Professionals: URL: <http://help.ppa.coe.int/course/view.php?id>.

Качалова О.В. Правовые позиции Европейского Суда по правам человека: уголовно-процессуальный аспект. Российское правосудие. 2015. № 4. Council of Europe. Human Rights Education for Legal Professionals: URL: <http://help.ppa.coe.int/course/view.php?id>.

Кипнис Н.М. Особенности применения института оглашения показаний потерпевшего и свидетеля (ст. 281 УПК РФ) с учетом правовых позиций Европейского Суда по правам человека Lex Russica: научные труды Московской государственной юридической академии имени О.Е. Кутафина. - 2010. № 3 (май). С. 491-512. Council of Europe. Human Rights Education for Legal Professionals: URL: <http://help.ppa.coe.int/course/view.php?id>.

Право на справедливый суд в рамках Европейской Конвенции о защите прав человека (статья 6): руководство для юристов, текущее издание по состоянию на 1 января 2009 г. Council of Europe. Interights / Council of Europe. Human Rights Education for Legal Professionals: URL: <http://help.ppa.coe.int/course/view.php?id>.

Руководство по ст. 6 Конвенции «Право на справедливое судебное разбирательство» (уголовно-правовой аспект). Council of Europe. European Court of Human Rights, 2014. 72 с. URL: <http://www.echr.coe.int/>.

Reasoning of Criminal Judgments / Council of Europe. Human Rights Education for Legal Professionals: URL: <http://help.elearning.ext.coe.int/pluginfile.php/110163/course/section/16952/HELP%20Reasoning%20of%20criminal%20judgments%20course%20brief.pdf>.

До теми 12:

Брич Л.П. Діяльність української міліції у світлі європейських стандартів прав людини. Забезпечення органами внутрішніх справ європейських стандартів прав людини у своїй діяльності: тези наук.-практ. семінару, 7 грудня 2012 р., Львів. Львів: ЛьвДУВС, 2012. С. 77-87.

Курило Л.В. Аналіз рішень ЄСПЛ щодо України про відмову визнати порушення прав людини працівниками ОВС. Теорія та практика правоохоронної діяльності: міжнародна науково-практична конференція, 11 листопада 2016 р., Львів. Львів: ЛьвДУВС, 2016. С. 189-193. http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_11.11.2016.pdf

Курило Л.В. Дотримання прав людини (на основі практики Європейського суду з прав людини щодо України): практичний посібник. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 91 с.

Мартиненко О. Доступність для суспільного контролю розслідувань за фактами катувань та жорстокого поводження: актуальні завдання правоохоронних органів. Право України. 2011. №7. С.96.

Мартиненко О.А. Детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины: монография / О.А. Мартиненко. Харьков: Изд-во Харьковског онационального университета внутренних дел, 2005. 496 с.

Окремі рішення Європейського Суду з прав людини проти України, які стосуються МВС. Харків: Харківська правозахисна група, 2009. 148 с.

Права людини в діяльності української міліції / заг. ред. Ю.Л. Белоусов, К.Б. Левченко, О.А. Мартиненко. Київ-Харків: Права людини, 2009. 296 с.

Права людини в діяльності української міліції / В.К. Батчаев, Л.О. Гема, П.В. Грибан та ін.; заг. ред. О.І. Мартиненка. Київ-Харків: Права людини, 2011. 354 с.

Права людини у пенітенціарній системі – 2017 URL: <https://helsinki.org.ua/prava-lyudyny-u-penitentsiarnij-systemi-2017/>.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті:

Верховна Рада України. URL: <http://www.rada.kiev.ua/>

Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/>

Дайджести судової практики Великої палати Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Daidjest_1_zm.pdf

Кабінет Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/>

Міністерство юстиції України. URL: <http://www.minjust.gov.ua/>

Інформаційно-пошукова система законодавства "Ліга". URL: <http://www.liga.kiev.ua/>

Інтерактивний журнал «Європейські механізми захисту прав людини». URL: <https://edera.gitbook.io/human-rights/>

Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: www.reyestr.court.gov.ua/

Європейський суд з прав людини. URL: <http://www.echr.coe.int/>

Львівська національна наукова бібліотека НАН України імені Василя Стефаника. URL: www.lsl.lviv.ua/.

Міжнародні форуми з практики ЄСПЛ (2012-2018). URL: <https://edera.gitbook.io/human-rights/mizhnarodni-forumi/forums>

Національна бібліотека України НАН України імені В.І. Вернадського. URL: nbuv.gov.ua/.

Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі / Український портал практики Європейського суду з прав людини. URL: <http://eurocourt.in.ua/GetArticlesByCategory.asp?CategoryId=2>

Практика ЄСПЛ. Український аспект. URL: <https://www.echr.com.ua>.

Права людини на південному сході України. Електронний щомісячник громадських організацій та ініціатив «Справедливість заради миру на Донбасі», присвячений стану з правами людини на окупованих та контрольованих територіях. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1470036462>

Тематичне узагальнення практики Європейського Суду. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/applicant/court/factsheets.html>

Українська Гельсінгська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/>

VI Міжнародний форум з практики Європейського суду з прав людини (I сесія) URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Rw57K7jomRU>

Council of Europe. Human Rights Education for Legal Professionals. URL: <http://help.ppa.coe.int/course/>

FRA European Union agency for fundamental rights. URL: <http://fra.europa.eu>

Global rights compliance. URL: <http://www.globalrightscompliance.com/>

Netherlands Helsinki Committee. URL: http://www.nhc.nl/topics/matra_rule_of_law_training_programme/

<https://www.coursera.org/> – сайт он-лайн курсів від різних університетів світу;

<https://www.edx.org/> – сайт он-лайн курсів від різних університетів світу.

Розробник навчально-методичних матеріалів:

Викладач дисципліни:

завідувач кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, доцент

_____ Л.П. Брич

— _____ 2019 року

Схвалено кафедрою кримінального права та процесу

27 серпня 2019 року, протокол №1.

Завідувач кафедри _____ Л.П. Брич

— _____ 2019 року

Декан юридичного факультету _____ С.А. Крушинський

— _____ 2019 року

Погоджено методичною радою університету 27 серпня 2019 року, протокол № 1.

Голова методичної ради _____ І.Б. Ковтун

— _____ 2019 року

Обліковий обсяг – 6,5 ум.др.арк.